

Chulalongkorn University

Chula Digital Collections

Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)

2022

การพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกเข้าสู่ระบบ ปรัชญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน

ลภัสสรดา ชนชั้นซ์
คณะครุศาสตร์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd>

Part of the [Higher Education Commons](#)

Recommended Citation

ชนชั้นซ์, ลภัสสรดา, "การพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกเข้าสู่ระบบปรัชญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน" (2022). *Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)*. 6749.
<https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/6749>

This Thesis is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD) by an authorized administrator of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

การพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบ
ธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DEVELOPMENT OF SHORT COURSE PROGRAM FOR THE ELDERLY
AND THE MECHANISM OF CONNECTION TO HIGHER EDUCATION DEGREE SYSTEM
THROUGH CREDIT BANK AND TRANSFER SYSTEM

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Higher Education
Department of Educational Policy, Management, and Leadership
FACULTY OF EDUCATION
Chulalongkorn University
Academic Year 2022
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุและกลไกเข้าสู่ระบบปัญญาผ่านระบบธนาคาร หน่วยกิตและการเทียบโอน
โดย	น.ส.ลภัสรดา ธนพันธ์
สาขาวิชา	อุดมศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารรัมย์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรเนตร อารีโสภณพิเชษฐ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อรุณี หงษ์ศิริวัฒน์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารรัมย์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรเนตร อารีโสภณพิเชษฐ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิภา ปรัชญพฤทธิ์)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.วิพรรณ ประจวบเหมาะ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.วราภรณ์ บวรศิริ)

หลักสูตร อนุพันธ์ : การพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน (DEVELOPMENT OF SHORT COURSE PROGRAM FOR THE ELDERLY AND THE MECHANISM OF CONNECTION TO HIGHER EDUCATION DEGREE SYSTEM THROUGH CREDIT BANK AND TRANSFER SYSTEM) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.พันธุ์ศักดิ์ พลสารมัย, อ.ที่ปรึกษาร่วม : ผศ. ดร.นคร อาโรโสมภพพิเชษฐ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) วิเคราะห์สภาพปัจจุบันของหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของสถาบันอุดมศึกษา 2) วิเคราะห์กลไกการเชื่อมต่อการศึกษาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน และ 3) พัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกในการเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน กลุ่มตัวอย่าง 1) ผู้บริหารมหาวิทยาลัยจากมหาวิทยาลัยที่มีการเปิดสอนหลักสูตรผู้สูงอายุในประเทศ จำนวน 9 แห่ง 2) ผู้บริหารมหาวิทยาลัยที่มีหลักสูตรการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุและเกี่ยวข้องกับกลไกการเชื่อมต่อการศึกษาการเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน จำนวน 4 แห่ง 3) ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่มาช่วยในการวิพากษ์หลักสูตร จำนวน 15 ท่าน 4) ผู้สูงอายุและผู้สนใจทั่วไปที่ต้องการนำความรู้ไปใช้ประกอบอาชีพหรือดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 1,604 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างจาก 6 ภาคของประเทศไทย ซึ่งการจัดเก็บข้อมูลแบบสอบถามมี 2 วิธี แบ่งเป็น 50:50 ได้แก่ การจัดเก็บข้อมูลด้วยตนเองจำนวน 802 คนและการเก็บแบบสอบถามแบบออนไลน์ จำนวน 802 คน ซึ่งทางผู้วิจัยติดต่อตัวแทนจากระดับ อบต. และ อบจ. เป็นการส่วนตัวเพื่อขอความร่วมมือในการช่วยเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างแบบออนไลน์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และแบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และค่าสถิติ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและt-test ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของสถาบันอุดมศึกษา พบว่า หลักสูตรส่วนใหญ่อยู่ภายใต้คณะพยาบาลศาสตร์/วิทยาลัยการพยาบาล และเป็นหลักสูตรผู้ดูแลผู้สูงอายุ รายวิชาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการดูแลผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ไม่มีหน่วยกิต กลุ่มเป้าหมาย/ผู้เรียน : ส่วนใหญ่ คือ ผู้สนใจทั่วไป จำนวนที่รับต่อหลักสูตรไม่เกิน 50 คนและส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่าย ผลการเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลกระทบต่อความต้องการในหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พบว่า ค่าเฉลี่ยความต้องการมีความแตกต่างกันตามอายุ ภูมิภาคที่พำนักอาศัย ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพปัจจุบัน และปัญหาสุขภาพ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 แสดงให้เห็นว่า หลักสูตรผู้สูงอายุในมหาวิทยาลัยของรัฐไม่ได้เป็นหลักสูตรเฉพาะที่จะไปเตรียมความพร้อมและส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ดังนั้นควรมีหลักสูตรเฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริงและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

2) ผลการวิเคราะห์กลไกการเชื่อมต่อการศึกษาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของ 5 กลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งหมด 1,604 คน จาก 6 ภาคของประเทศไทย พบว่า ส่วนใหญ่ต้องการเรียนเพื่อแสวงหาความรู้เพิ่มเติม จำนวน 896 คน (ร้อยละ 55.86) และต้องการดูแลสุขภาพเบื้องต้นด้วยตนเองได้ จำนวน 877 คน (ร้อยละ 54.68) ส่วนใหญ่ต้องการความรู้ที่จะนำไปใช้ได้จริง ไม่ได้ต้องการประกาศนียบัตรหรือปริญญา สอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหารมหาวิทยาลัยที่ส่วนใหญ่เห็นว่า ไม่จำเป็นสะสมหน่วยกิตได้หรือเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน เนื่องจากผู้สูงอายุไม่ต้องการประกาศนียบัตรหรือปริญญา แต่ต้องการความรู้ที่จะนำไปใช้ได้จริงและทำกิจกรรมร่วมกับสังคมของผู้สูงอายุด้วยกัน

3) หลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ “หลักสูตรดิจิทัลผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ 5.0 (Active Senior 5.0)” ประกอบด้วย 5 ชุดวิชา ได้แก่ โมดูลมิติด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0 โมดูลมิติด้านโภชนาการ สำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0 โมดูลมิติด้านจิตใจสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0 โมดูลมิติด้านเศรษฐกิจสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0 และโมดูลมิติด้านการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0 ผลการวิพากษ์หลักสูตรจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ภาพรวมหลักสูตรดิจิทัลผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ 5.0 มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.36 มีระดับความเหมาะสมในระดับมาก ส่วนผลการประเมินชุดวิชาหรือโมดูลทั้ง 5 มีระดับความเหมาะสมในระดับมาก ผลการวิจัยอธิบายได้ว่า หลักสูตรดิจิทัลผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ 5.0 ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการสอนได้

สาขาวิชา อุดมศึกษา

ปีการศึกษา 2565

ลายมือชื่อนิติ

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาร่วม

5884247727 : MAJOR HIGHER EDUCATION

KEYWORD: Elderly, Higher Education, Credit Banking, Transfer

Lapasrada Thanapant : DEVELOPMENT OF SHORT COURSE PROGRAM FOR THE ELDERLY AND THE MECHANISM OF CONNECTION TO HIGHER EDUCATION DEGREE SYSTEM THROUGH CREDIT BANK AND TRANSFER SYSTEM. Advisor: Asst. Prof. PANSAK POLSARAM, Ph.D. Co-advisor: Asst. Prof. SORNDATE AREESOPHONPICHET, Ph.D.

The objectives of this research were 1) to study the current state of Short-term course for improving the quality of life for the elderly on higher education institution 2) analysis of mechanisms for connecting education through credit banking and transfer comparisons and 3) Develop a short-term course on improving the quality of life for the elderly and the mechanism for entering the degree program through credit banking and transfer equivalency. Four sample groups were used : (1) nine administrators at universities where the elderly programs are offered; (2) four university administrators with preparatory courses for the elderly and involve mechanisms for connecting education, entering the degree system through the credit banking system and transfer equivalency. (3) 15 experts from agencies related to the quality of life development program for the elderly who came to help critique the course and (4) The sample group comprised of 1,604 individuals including elderly people and general public who are interested in utilizing their knowledge for their profession or working in the elderly care. The sample was selected by random sampling from 6 regions of Thailand. The first method involves self-administered questionnaires with a sample size of 802 people, while the second method involves online questionnaires with an equal sample size of 802 people. The researcher personally contacted representatives from the Subdistrict Administrative Organization (SAO) and Provincial Administrative Organization (PAO) to request their cooperation in collecting data from the online sample group. The tools used were questionnaires, interview and assessments. Data analysis was conducted through content review. The statistics used were percentage, average, standard deviation and t-test.

Firstly, the results of the analysis of the current condition of the short-term course on improving the quality of life of the elderly in higher education institutions, most of the courses are under the Faculty of Nursing/College of Nursing and a course for caring for the elderly. Most of the courses are about caring for the elderly and do not have credits. Target group/learners: most of them are general people, The number of learners accepted per course is not more than 50 and have costs. The results of the comparison of personal factors affecting the demand for courses for improving the quality of life for the elderly showed that the average level of demand varies significantly by age, region of residence, level of education, income, current occupation, and health problems, at a statistically significant level of 0.01. This shows that the courses for the elderly in public universities are not prepared to promote the quality of life of the elderly. Therefore, there should be a specific curriculum that truly meets the needs of the elderly and is practical.

Secondly, the results of the analysis of the mechanism for connecting education through the credit banking system and the transfer comparison From the results of data analysis of the needs of the curriculum for improving the quality of life of the elderly from 5 samples, totaling 1,604 people from six regions of Thailand. Most of them wanted to study to seek additional knowledge of 896 people (55.86%) and wanted to be able to take primary care by themselves, 877 people (54.68%), most of them need knowledge and do not need a diploma or degree. Most expert and university administrators believe that this It is not necessary to accumulate credits or enter the degree system through the credit banking and transfer equivalency system because the elderly do not need a diploma, but they need knowledge and doing activities together with the society of the elderly together.

Thirdly, Short-term course on improving the quality of life of the elderly "Digital Program for Seniors with Potential 5.0 (Active Senior 5.0)" . It consists of 5 modules, which are the Health for the Elderly 5.0, the Nutrition for the Elderly 5.0, the Psychological for the Elderly 5.0, the Economic for the Elderly 5.0, and the Potential Development for the Elderly 5.0. The results of the curriculum review from experts found that the overall curriculum had an average of 4.36 with a high level of suitability and the assessment results of all 5 modules, there was a high level of suitability. The research results explain that the curriculum that has been developed, is suitable and can be used in teaching.

CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study: Higher Education

Academic Year: 2022

Student's Signature

Advisor's Signature

Co-advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความเมตตาและเอาใจใส่อย่างดีจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พันธุ์ศักดิ์ พลสารมัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรเนตร อารีโสมณพิเชฐ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้เสียสละเวลาอันมีค่า คอยให้คำปรึกษา และให้กำลังใจตลอดระยะเวลาของการศึกษา ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของอาจารย์เป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. อรุณี หงษ์ศิริวัฒน์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. อภิภา ปรัชญพฤทธิ ศาสตราจารย์ ดร.วิพรรณ ประจวบเหมาะ และรองศาสตราจารย์ ดร.วรารณ บวรศิริ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะเพื่อความสมบูรณ์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้และประสบการณ์อันหลากหลายทางการอุดมศึกษา

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ผู้บริหารมหาวิทยาลัยจากมหาวิทยาลัยที่มีการเปิดสอนหลักสูตรผู้สูงอายุในประเทศ ได้แก่ หลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรปริญญาตรีและหลักสูตรปริญญาโท จำนวน 18 แห่ง และผู้บริหารมหาวิทยาลัยที่มีหลักสูตรการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงวัยและเกี่ยวข้องกับกลไกการเชื่อมต่อการศึกษาระบบปริญญาระบบบริหารหน่วยกิตและการเทียบโอน จำนวน 5 แห่ง ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่มาช่วยในการวิพากษ์หลักสูตร จำนวน 15 ท่าน รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัยฉบับนี้ทุกท่าน ที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการดำเนินการให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัย จนกระทั่งรวบรวมข้อมูลวิจัยได้สำเร็จ

ขอขอบพระคุณ ดร. พรประสิทธิ์ เด่นโมฬี ที่ได้ให้คำแนะนำและแชร์ประสบการณ์และตัวอย่างการออกแบบหลักสูตรและการเรียนการสอนผ่านออนไลน์เพื่อส่งเสริมในการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้เรียนในครั้งนี้

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณการสนับสนุนจากครอบครัวเป็นกำลังใจ ให้ความช่วยเหลือทุกอย่าง ผู้วิจัยตั้งใจที่จะนำวิทยานิพนธ์นี้ ไปใช้และเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ และมีความมุ่งมั่นที่จะใช้ความรู้และประสบการณ์เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการศึกษาการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงวัยของประเทศไทยต่อไป

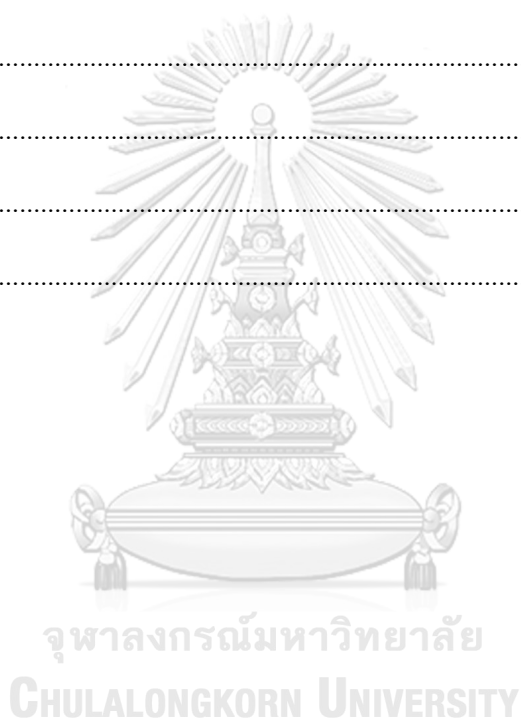
ลภัสรดา ธนพันธ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
หลักเกณฑ์การเทียบรายวิชาและโอนหน่วยกิต	36
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	37
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	38
ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ.....	38
ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาระยะสั้น.....	49
ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตามอัธยาศัย	51
ตอนที่ 4 แนวคิดการจัดการความรู้.....	55
ตอนที่ 5 แนวคิดระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน (Credit Bank System).....	66
ตอนที่ 6 กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF).....	73

ตอนที่ 7 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษา	76
ตอนที่ 8 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของต่างประเทศ.....	90
ตอนที่ 9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	92
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	96
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	96
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	98
3.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	100
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	102
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	103
3.6 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	104
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	109
4.1 สภาพปัจจุบันของผลการศึกษาของหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุใน ประเทศ	109
4.2 วิเคราะห์กลไกการเชื่อมต่อการศึกษาระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน	195
4.3 พัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกในการเข้าสู่ระบบปริญญา ผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน.....	257
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	290
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	290
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	291
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	291
สรุปผลการวิจัย.....	292
5.1 สภาพปัจจุบันของผลการศึกษาของหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุใน ประเทศ.....	292
5.2 กลไกการเชื่อมต่อการศึกษาระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน	296

5.3 การพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกในการเข้าสู่ระบบ ปริญญผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน.....	297
อภิปรายผลการวิจัย	307
ข้อเสนอแนะ	312
บรรณานุกรม.....	313
ภาคผนวก.....	319
ภาคผนวก ก	320
ภาคผนวก ข	323
ภาคผนวก ค	348
ภาคผนวก ง.....	352
ประวัติผู้เขียน	377

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1.1 จำนวนหลักสูตรผู้สูงอายุระยะสั้นแบ่งตามประเภทมหาวิทยาลัยของรัฐ	17
ตารางที่ 1.2 หลักสูตรผู้สูงอายุในประเทศในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทแบ่งตามประเภทมหาวิทยาลัยของรัฐ	18
ตารางที่ 1.3 แสดงโครงสร้างหลักสูตรตาม เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๕๘	26
ตารางที่ 3.1 จำนวนมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีการเปิดสอนหลักสูตรผู้สูงอายุแบ่งตามประเภทของหลักสูตรระยะสั้น ระดับปริญญาตรีและปริญญาโท	96
ตารางที่ 3.2 กลุ่มตัวอย่างผู้บริหารของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของหลักสูตรที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ	98
ตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์เอกสารแนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในประเทศ	111
ตารางที่ 4.2 สรุปผลการวิเคราะห์จากเอกสารของหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในประเทศ	134
ตารางที่ 4.3 ผลการสัมภาษณ์แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในประเทศ	135
ตารางที่ 4.4 ภาพรวมความต้องการหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในประเทศ.	148
ตารางที่ 4.5 ผลวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยของ 5 กลุ่มตัวอย่าง	159
ตารางที่ 4.6 เปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อความต้องการในหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย	179
ตารางที่ 4.7 เปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อค่าเฉลี่ยจำนวนวิชาที่ต้องการเรียนในหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย	181
ตารางที่ 4.8 เปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อค่าเฉลี่ยจำนวนชั่วโมงเรียนต่อวิชาที่ต้องการในหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย	184

ตารางที่ 4.9 เปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อค่าเฉลี่ยจำนวนชั่วโมงเรียนต่อวันที่ต้องการใน หลักสูตรการพัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงวัย	186
ตารางที่ 4.10 เปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อค่าเฉลี่ยจำนวนวันเรียนต่อสัปดาห์ที่ต้องการใน หลักสูตรการพัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงวัย	187
ตารางที่ 4.11 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับวิธีการสอนที่ต้องการในหลักสูตร การพัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงวัย	189
ตารางที่ 4.12 เปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อค่าเฉลี่ยจำนวนสื่อการสอนที่ต้องการใน หลักสูตรการพัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงวัย	191
ตารางที่ 4.13 เปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อค่าเฉลี่ยจำนวนรูปแบบการประเมินผลที่ ต้องการในหลักสูตรการพัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงวัย	192
ตารางที่ 4.14 ผลการวิเคราะห์กลไกการเชื่อมต่อการศึกษผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบ โอน.....	196
ตารางที่ 4.15 ผลการวิเคราะห์เอกสาร สภาพปัจจุบันและความต้องการของหลักสูตรระยะสั้นการ พัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงอายุ	258
ตารางที่ 4.16 โครงร่างหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงอายุ	277
ตารางที่ 4.17 ผลการวิพากษ์หลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงอายุ	355
ตารางที่ 5.1 สรุปแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคูณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกใน การเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน	300

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
ภาพที่ 1.2 กลไกการเชื่อมโยง ผลการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ เข้าสู่ระบบปริญญาดรผ่านระบบ ธนาคารหน่วยกิต.....	35

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของไทยที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 3 - 4 ทศวรรษที่ผ่านมาทำให้ประเทศเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ประมาณปี 2543 - 2544 คือ มีประชากรอายุ 60 ปี คิดเป็นสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด โดยคาดการณ์ว่า ประเทศไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ในปี พ.ศ. 2564 โดยมีผู้สูงอายุถึงร้อยละ 20 (จิราพร เกศพิชญวัฒนา, 2558)

นอกจากสัดส่วนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นแล้ว ยังมีอีกตัวบ่งชี้หนึ่ง que แสดงถึงการก้าวเข้าสู่สังคม ผู้สูงอายุแล้ว นั่นคือ “ดัชนีการสูงวัย” (Aging index) ซึ่งแสดงถึงการเปรียบเทียบโครงสร้างการทดแทนกันของประชากรกลุ่มผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปี ขึ้นไป) กับกลุ่มประชากรวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) โดยดัชนีการสูงวัยมีค่าต่ำกว่า 100 แสดงว่าจำนวนประชากรสูงอายุน้อยกว่าจำนวนเด็ก แต่ในทางตรงข้าม ถ้าดัชนีมีค่าเกินกว่า 100 แสดงว่าจำนวนประชากรสูงอายุนี้นอกจากจำนวนประชากรเด็ก ปัจจุบันประชากรโลกมีอายุสูงขึ้น จึงมีการใช้ดัชนีการสูงวัยจำแนกสังคม (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2556)

จากข้อมูลของ United Nations World Population Ageing พบว่า หลังจากปี 2552 ประชากรที่อยู่ในวัยพึ่งพิงได้แก่ เด็กและผู้สูงอายุ จะมีจำนวนมากกว่าประชากรในวัยแรงงาน และในปี 2560 จะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ประชากรเด็กน้อยกว่าผู้สูงอายุ สถานการณ์นี้เป็นผลมาจากการลดภาวะเจริญพันธุ์อย่างรวดเร็ว และการลดลงอย่างต่อเนื่องของระดับการตายของประชากร ทำให้จำนวนและสัดส่วนประชากรสูงอายุของไทย เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข)

สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 10 ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 7 ขึ้นไป (วิชัย เทียนถาวร, 2559)

สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 20 ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 14 ขึ้นไป (รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุ, มส.ผส., 2560)

เมื่อประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์จึงควรเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าว กล่าวคือเมื่อมีคนแก่ หรือคนชรามากขึ้น สัดส่วนคนทำงานลดลง ผลผลิตโดยรวมก็จะลดลง ส่งผลให้รายได้ของประเทศลดลง เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศได้ ผู้สูงอายุต้องเกษียณจากการงานไม่มีรายได้ ต้องอาศัยรายได้จากเงินที่เก็บออมไว้ ถ้าหากไม่มีเงินออมไว้มากพอ ก็จะส่งผลให้เกิดปัญหาในการดำรงชีพ เป็นภาระแก่สังคมที่ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลจัดสวัสดิการต่างๆ ให้

เหมาะสมและเพียงพอและส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลกระทบต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) รายได้ต่อหัวของประชากร การออมและการลงทุน งบประมาณของรัฐบาล การจ้างงานและผลิตภาพของแรงงาน และระดับจุลภาค ได้แก่ ผลต่อตลาดผลิตภัณฑ์และบริการด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการเงินและด้านสุขภาพ การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเป็นเรื่องเร่งด่วนสำคัญที่ต้องการการวางแผนอย่างเป็นระบบและเริ่มดำเนินการล่วงหน้า เนื่องจากมาตรการต่างๆ หลายประการแล้วแต่ต้องใช้เวลาในการดำเนินการกว่าจะเห็นผลเป็นรูปธรรม

เห็นได้ว่า การที่จำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ต้องมีการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุ เพื่อเตรียมผู้สูงอายุให้มีศักยภาพเป็นทุนมนุษย์ นำไปสู่สังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพในอนาคต ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ ระบบสุขภาพ หรือการจัดการความรู้เรื่องวิทยาศาสตร์สุขภาพที่เหมาะสม จะส่งผลกระทบต่อภาพรวมของระบบเศรษฐกิจในระยะยาว ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาระบบการศึกษาเพื่อรองรับสังคมสูงวัยโดยความร่วมมือของทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง

โดยหากพิจารณาถึงการดำเนินการกิจของภาครัฐ พบว่าหน่วยงานภาครัฐเองก็มีได้นั่นเองในการพัฒนาการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภทเพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษา แก่ประชาชนทุกกลุ่มอย่างเสมอภาคเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเพื่อให้สอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ รัฐบาลให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จาก กฎหมายฉบับต่างๆ ที่วางข้อกำหนดกำหนดบทบาท ภารกิจเพื่อการส่งเสริม สนับสนุน เรื่องการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ อาทิเช่น

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560
2. ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560 - 2579)
2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ. ศ. 2560- 2564)
3. แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564)
4. พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546(ฉบับแก้ไข 2553)
5. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545
6. พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551
7. ปฎิญญาผู้สูงอายุ ข้อ 3
8. ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2547

โดยประการสำคัญ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560 - 2579) กำหนดกรอบยุทธศาสตร์ ไว้ 6 ด้าน ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างความมั่นคง ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันทางสังคม ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนา ระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คือ ยุทธศาสตร์ที่ 3 คือการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของคน โดยการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต โดยการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ให้มีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึง (<https://www.dga.or.th>)

พิจารณาถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 พบว่า เรื่องการจัดการศึกษานั้น ยึดหลักการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน (มาตรา 8)

โดยได้กำหนดการจัดการศึกษา 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งสถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบ ก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกัน (มาตรา 15) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่าง ต่อเนื่องตลอดชีวิต แม้ว่าผู้สูงอายุจะผ่านโลกมามาก มีประสบการณ์ในการทำงานและการดำรงชีวิต ก็ ยังคงต้องเรียนรู้ตลอดเวลาเพื่อพัฒนาตนเอง ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของ สังคมและประเทศในโลกยุคใหม่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องการจัดการศึกษาของผู้สูงอายุใน ประเทศไทยนั้น มีหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ 5 หน่วยงาน ทำหน้าที่ในการรับผิดชอบ และ ดำเนินภารกิจต่างๆ ได้แก่ 1) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วย สำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริม การศึกษา เอกชน (สช.) สำนักงานกิจการพิเศษ (สภพ.) สำนักงานลูกเสือ ยุวกาชาด และกิจการนักเรียน (สกก.) พร้อมทั้งหน่วยงานในกำกับของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คือ สำนักงาน คณะกรรมการ ส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรการศึกษา (สกกศ.) 2) สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) 3) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) 4) สำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และ 5) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) โดยได้ดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ตามภารกิจของประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

ทั้งนี้ การดูแลผู้สูงวัยนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายทางด้านข้อมูลและความ ต้องการของผู้สูงวัย อื่นๆ อาทิ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด พมจ. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล รพ.สต. ชมรมผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมด้วยจะทำให้ การวางแผนการพัฒนาการจัดการศึกษาด้านการพัฒนาสุขภาพของผู้สูงวัยที่รองรับสังคมผู้สูงวัย เป็นไปอย่างครอบคลุมและครบถ้วนยิ่งขึ้น

โดยกิจกรรม หรือโครงการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยการดำเนินการขององค์การ หน่วยงานภาครัฐ อาทิ กรมกิจการผู้สูงอายุได้จัดทำคู่มือการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุโดย สังเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น องค์กรผู้สูงอายุ ตลอดจนหน่วยงานที่สนใจจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุได้ศึกษาและนำไปปรับให้ เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ หรือกรณีสถาบัน กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ จัดทำหลักสูตร การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุขึ้น เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจในความเปลี่ยนแปลงของชีวิต คือ กระบวนการชราภาพตามธรรมชาติ ปรับตนอยู่ในสังคม ร่วมกิจกรรมและพัฒนา ตนเองได้ มีความพึง พอใจและเป็นผู้มีศักยภาพของสังคม

หรือ กรณีสถาบันการศึกษาในกำกับของรัฐบาล คือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เปิดหลักสูตร “โรงเรียนผู้สูงอายุ” ส่งเสริมความรู้รองรับสังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) พร้อมเตรียมเปิดหลักสูตร “รีเทรนนิง” วิทยุทธศาสตร์ชาติ เป็นต้น เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ภาครัฐได้ให้ความสำคัญและได้วาง กรอบหรือแนวทางเพื่อจัดการการศึกษาเพื่อผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน พบว่า การจัดการศึกษาเพื่อผู้สูงอายุในปัจจุบันยังไม่เป็นระบบ และไม่มี การจัดทำองค์ความรู้ ในรูปแบบของการเชื่อมโยงผลการศึกษาหรือผลการเรียนรู้ผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอนอย่างเป็นรูปธรรม กอปรกับจากรายงานประจำปี สถานการณ์ผู้สูงอายุไทยที่มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) ได้รับมอบหมายจาก คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติให้เป็นผู้ประสานงานจัดทำรายงานดังกล่าวขึ้น มีรายละเอียดในระดับหนึ่งซึ่งยังไม่เจาะลึกไปในประเด็นด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมากนัก สอดคล้องกับงานวิจัยของพรรณทิพา เวชรังสีและคณะ (2563, p. 9) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรการอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้สูงอายุก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ (Active Aging) จากงานวิจัยพบว่า มีหลักสูตรที่เน้นฝึกทักษะในการดูแลแก่กลุ่มบุคลากรสุขภาพและผู้ดูแลผู้สูงอายุ แต่ขาดการพัฒนาหลักสูตรที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้สูงอายุ

เมื่อพิจารณาความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่ต้องพัฒนาการศึกษาเพื่อผู้สูงอายุ โดยการออกแบบหลักสูตรระยะสั้น เพื่อการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุได้เข้าถึงการศึกษา โดยอาศัยกลไกในการเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิต และการเทียบโอน อันเป็นการเชื่อมโยงองค์ความรู้ ที่เอื้ออำนวยประโยชน์แก่ผู้สูงอายุและตอบสนองต่อความต้องการในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุให้ผู้สูงอายุให้มีศักยภาพและนำไปสู่การสร้างสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ตลอดจนนำองค์ความรู้ที่ได้ไปนำเสนอเป็นรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุไทยต่อไป

การศึกษาในครั้งนี้ มุ่งประเด็นศึกษาถึง การพัฒนาหลักสูตรคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุระยะสั้น (non degree) ที่มีระบบและกลไก ที่เชื่อมโยงการศึกษาระยะสั้น เข้าสู่ระบบการศึกษาในระบบปริญญา (degree) ผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน เพื่อให้ผู้สูงอายุหรือผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีความพร้อม และมีความสามารถในการดูแลตนเองเพื่อการเตรียมตัวเข้าสู่ช่วงวัยสูงอายุอย่างมีคุณค่า และผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดูแลผู้สูงอายุอื่นได้อย่างเหมาะสม และสามารถเชื่อมต่อการศึกษาระยะสั้นสู่การศึกษาในระบบต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วิเคราะห์สภาพปัจจุบันของหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ของสถาบันอุดมศึกษา
2. วิเคราะห์กลไกการเชื่อมต่อการศึกษาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน
3. พัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกในการเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของสถาบันอุดมศึกษาในการเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน ในครั้งนี้ โดยเน้นการเชื่อมต่อการศึกษานอกระบบสู่การศึกษาในระบบ ที่สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร พ.ศ. 2558 ซึ่ง

ประกอบด้วย กรอบเนื้อหาสาระ, ผลการเรียนรู้ และการจัดการเรียนการสอนโดยศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาจากมหาวิทยาลัยรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

2.แนวทางการเชื่อมโยงหลักสูตรระยะสั้นเข้าสู่วิจัยการศึกษาในระดับอุดมศึกษา อ้างอิงตามระบบธนาคารหน่วยกิต และเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร พ.ศ. 2558 โดยงานวิจัยนี้ มุ่งเสนอ (1) หลักเกณฑ์การเทียบโอนหน่วยกิต (2) วิธีการเทียบโอนหน่วยกิต

โดยหลักเกณฑ์การเทียบโอนหน่วยกิตนั้น พิจารณาจากการเทียบโอนความรู้และการให้หน่วยกิตจากการศึกษานอกระบบเข้าสู่วิจัยการศึกษาในระบบ โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากมหาวิทยาลัยรัฐที่เกี่ยวข้องหรือที่มีจัดหลักสูตรเพื่อผู้สูงวัยจำนวน 4 แห่ง

3. หลักสูตรระยะสั้น ที่พัฒนาขึ้นมาในงานวิจัยนี้ ครอบคลุม 5 มิติด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ได้แก่ มิติด้านสุขภาพ มิติด้านโภชนาการ มิติด้านจิตใจ มิติด้านเศรษฐกิจและมิติด้านการพัฒนาศักยภาพ กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ ผู้สูงวัยทั่วไปที่เรียนเพื่อดูแลตนเอง , บุคคลทั่วไปที่ต้องการเรียนรู้ และ ผู้เรียนที่ประสงค์จะประกอบอาชีพ หรือดำเนินธุรกิจเพื่อการดูแลผู้สูงวัย โดยมีขอบเขตด้านระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย อยู่ในช่วงปีการศึกษา 2563-2564

4. เนื่องจากการเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้อยู่ในช่วงสถานการณ์โควิด ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบการพัฒนาหลักสูตร และตรวจสอบโดยการวิพากษ์หลักสูตรโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิง โดยนับอายุตามปฏิทินที่มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจไปในทางที่เสื่อมลง มีบทบาททางสังคมและกิจกรรมทางอาชีพที่ลดลง

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ หมายถึง การให้ความรู้สำคัญด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อผู้สูงอายุและผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุได้อย่างถูกต้อง

หลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ หมายถึง ชุดเนื้อหาวิชาในการจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อผู้สูงอายุ แบบไม่มีหน่วยกิต (Non Degree) ที่กำหนดขึ้นในลักษณะโมดูลที่มีเวลาเรียนในระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งมีการรับรองความรู้ แต่ไม่ใช่ในระดับปริญญา

หลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เชื่อมต่อการศึกษานอกระบบสู่การศึกษาในระบบอุดมศึกษา หมายถึง รูปแบบชุดเนื้อหาวิชาในการจัดการเรียนรู้ ชั่วโมงการศึกษา จำนวนหน่วยกิต การประเมินผลการเรียนรู้ ของหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจากการศึกษานอกระบบที่มีระบบและกลไกการเชื่อมโยง เข้าสู่วิจัยการศึกษาในระบบอุดมศึกษา

ระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน (Credit Bank system) หมายถึงการจัดการเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษา ที่ให้ผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนที่ได้จากการศึกษาในระบบ และ ผลการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และจากประสบการณ์ของบุคคล มาเก็บสะสมไว้ในธนาคารหน่วยกิตของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อรับประกาศนียบัตร วุฒิบัตร สัมฤทธิ์บัตร อนุปริญญา หรือปริญญาตรี ตามหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษา โดยไม่จำกัดอายุของผู้เรียน คุณวุฒิผู้เรียน ระยะเวลาในการสะสม หน่วยกิต และระยะเวลาในการเรียน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวน แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สังเคราะห์กรอบแนวคิดเพื่อการศึกษา เรื่องการพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการเตรียมความพร้อมผู้สูงวัยและกลไกในการเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอนในครั้งนี้ ดังภาพที่ 1.1

คำอธิบายกรอบแนวคิด การพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกในการเข้าสู่ระบบปัญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน มีรายละเอียด ดังนี้

กรอบแนวความคิดที่ 1: ความสำคัญและปัญหาของผู้สูงอายุ

1. ความสำคัญและปัญหาของผู้สูงอายุ

1.1 นโยบายและแผนผู้สูงอายุ

แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579)มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คือ ยุทธศาสตร์ที่ 3 คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้าง ศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยถือเป็นการวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญในการนำพาประเทศไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้วซึ่งเป็นเป้าหมายในอีก 20 ปี ข้างหน้า โดยคนไทยในอนาคต ต้องเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความพร้อมทั้ง กาย ใจ สติปัญญา สามารถเรียนรู้ ได้ตลอดชีวิต มีทักษะในศตวรรษที่ 21 สู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด และผู้ประกอบการ บนฐานของการรู้คุณค่า ความเป็นไทย มีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัย ความรับผิดชอบต่อสังคม และมีสุขภาวะที่ดีตลอดจนการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยเน้นการ จัดระบบการศึกษาและระบบฝึกอบรมบนฐานสมรรถนะที่มี คุณภาพสูง และยืดหยุ่นผ่านการพัฒนากลไกต่าง ๆ อาทิการพัฒนาการศึกษาออนไลน์แบบเปิด การพัฒนาระบบการเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะการรู้ดิจิทัล การมีระบบเทียบโอน ประสบการณ์ ระบบธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) กรอบคุณวุฒิแห่งชาติ มาตรการจูงใจให้คนเข้าสู่การ Upskill/Reskill การให้สถานประกอบการเพิ่มผลิตภาพแรงงาน ผ่านการพัฒนาความสามารถทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง (Continuous Professional Development: CPD) นอกจากนี้ ต้องพัฒนาระบบการเรียนรู้ในชุมชน ให้เข้าถึงความรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลาการปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิง สร้างสรรค์ และมีชีวิต

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (ฉบับแก้ไข พ.ศ.2553) บัญญัติให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง ส่งเสริม และสนับสนุนตามกฎหมาย ตามมาตรา 11 ดังนี้ 1) ได้รับการบริการทางการแพทย์ และการสาธารณสุขที่จัดไว้ โดยให้ความสะดวก และรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ 2) ได้รับการศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต 3) ได้รับการส่งเสริมการประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม 4) ได้รับการพัฒนาตนเอง และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะ เครือข่ายหรือชุมชน 5) ได้รับการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ หรือการบริการสาธารณะอื่น 6) ได้รับการช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม 7) ได้รับการยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ 8) ได้รับการช่วยเหลือในกรณีที่ได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหา ประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือถูกทอดทิ้ง 9) ได้รับการให้คำแนะนำ ปรีกษา หรือการดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดี หรือ ในทางแก้ไขปัญหาครอบครัว 10) ได้รับการจัดที่พักอาศัย อาหาร และเครื่องนุ่งห่มตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง 11) ได้รับการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพตามความจำเป็นอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม 12) ได้รับการสงเคราะห์ในการจัดการศพตามประเพณี 13)ได้รับบริการอื่นๆ ตามที่กรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติประกาศกำหนด นอกจากนี้ยังได้ บัญญัติให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุได้รับสิทธิทางภาษี ตามมาตรา 16 และ17 14) ผู้ที่บริจาคเงินหรือทรัพย์สินให้แก่กองทุนผู้สูงอายุ

แห่งชาติ มีสิทธินำไปลดหย่อนในการคำนวณภาษีเงินได้ หรือได้รับการยกเว้นภาษี สำหรับทรัพย์สินที่บริจาคแล้วแต่กรณี 15) ผู้ที่อุปการะเลี้ยงดูบุพการีซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับ การลดหย่อนภาษีตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดในประมวลรัษฎากร

แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ได้กำหนดมาตรการรองรับไว้เป็น ยุทธศาสตร์ 5 ด้าน คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติ และการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ ยุทธศาสตร์ที่ 5 การประมวลพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้าน ผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ

แผนบูรณาการพัฒนาสุขภาพกลุ่มวัยผู้สูงอายุ 10 ปี (พ.ศ.2557-2566) โดยกระทรวง สาธารณสุขเป็นผู้จัดทำจัดทำ โดยเน้นยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ (1) การสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันปัญหาสุขภาพที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ (2) การพัฒนาบริการสุขภาพเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มี ปัญหาสุขภาพอย่างมีคุณภาพ และ (3) การพัฒนาการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเพื่อการดูแลผู้สูงอายุ อย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายของบริการที่พึงประสงค์คือ บริการสุขภาพองค์รวม (Holistic health care) บริการสุขภาพผสมผสาน (Integrated health care) และบริการสุขภาพที่ต่อเนื่อง ในช่วง ระยะ 10 ปี ที่ผ่านมามีความเปลี่ยนแปลงของการดำเนินงานด้านผู้ สูงอายุทั้งในรูปแบบการบริการ และการดูแลที่แตกต่างกันตามบริบทของแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 เหตุผล ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 คือ โดยที่กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติมีหลักการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับประชาชน และให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งสถานศึกษาอาจ จัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้ง สามรูปแบบก็ได้ โดยเป็นการผสมผสานระหว่างการศึกษาทั้งสามรูปแบบ เพื่อให้สามารถพัฒนา การศึกษาและคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง แต่เนื่องจากกลไกและการดำเนินการ เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะรองรับดังนั้น เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางและเป้าหมายดังกล่าว สมควรให้มีกฎหมายเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการ จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นไปอย่างมีระบบและต่อเนื่อง มีการบริหาร และจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ และสามารถพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของตนได้ตามศักยภาพ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา อันจะมีผลในการพัฒนากำลังคน และประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

กรอบแนวความคิดที่ 2: แนวคิดการดูแลสุขภาพผู้สูงวัย

1. แนวคิดการดูแลผู้สูงอายุ

เพ็ญณี (กันตะวงษ์) แร่อท และณรงค์ เกียรติคุณวงศ์ (2562) ได้ศึกษาการดูแลผู้สูงอายุ บทเรียนจากเมืองโกเบ ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นประเทศแรกในเอเชียที่มีประชากรผู้สูงอายุมาก ที่สุดและมีอัตราผู้สูงอายุสูงที่สุดในเอเชียและโลก คือ ร้อยละ 33.4 หรือ หนึ่งในสามของคนใน

ประเทศญี่ปุ่นมีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก จึงมีมาตรการรองรับด้านนโยบาย แผนงานการขับเคลื่อนระยะยาวสำหรับการดำเนินงานอย่างครอบคลุมไม่ว่าจะเป็น ด้านครอบครัว ด้านสวัสดิการ เศรษฐกิจ ด้านการจ้างงาน ด้านการดูแลผู้สูงอายุ ด้านสังคม และด้านอื่นๆ จนครบทุกมิติ โดยเฉพาะเมืองโกเบ ประเทศญี่ปุ่น ได้ชื่อว่าเป็นเมืองที่มีรูปแบบในการบริหารจัดการและดูแลผู้สูงอายุได้อย่างเข้มแข็งโดยมีโครงการที่จัดขึ้นจำนวนหลายโครงการ เช่น การโครงการให้บริการผู้สูงอายุที่มีความจำเื้อม แหล่งพักผ่อนสำหรับผู้สูงอายุ บริการให้คำแนะนำครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ บริการระยะสั้นรายวันสำหรับผู้สูงอายุ การจัดให้มีศูนย์บริการอเนกประสงค์โดยการจัดที่พักค้างคืน การอบรมให้คำปรึกษากับคนสูงอายุที่พิการและครอบครัว มีศูนย์ดูแลผู้สูงอายุรายวันพร้อมพยาบาลดูแล มีแหล่งพักผ่อน มีผู้ดูแลให้การรักษาระยะยาว มีการจัดที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ และที่สำคัญมีการจัดตั้งวิทยาลัยผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุทั้งนี้ระบบการดูแลทั้งหมดอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของเมืองโกเบโดยอาศัยความร่วมมือของคนในท้องถิ่นเป็นหลัก

ผลการศึกษา พบว่า แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ว่า ควรสัมพันธ์กับประเด็นต่อไปนี้ 1) สุขภาพและภาวะโภชนาการ 2) คุ้มครองการบริโภคของผู้สูงอายุ 3) บ้านพักอาศัยและสิ่งแวดล้อม 4) ครอบครัว 5) สวัสดิการสังคม 6) รายได้ที่มีมั่นคงและมีงานทำ 7) การศึกษารายละเอียดดังนี้

1) สุขภาพและภาวะโภชนาการ : นโยบายด้านสุขภาพและภาวะโภชนาการผู้สูงอายุโดยผู้ที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบไม่ควรอยู่ในแวดวงขององค์กรด้านการแพทย์ และพยาบาลเท่านั้นแต่ควรเป็นการสร้างความตระหนักให้กับสังคมในทุกภาคส่วนและทุกวัยรวมถึงผู้สูงอายุเมื่อสังคมโดยรวมให้ความรู้และตระหนักร่วมกัน การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ในประเด็นนี้ก็จะสามารถบรรลุเป้าหมายด้านการดำรงสุขภาวะของผู้สูงอายุ ลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตดีไม่เป็นภาระต่อผู้อื่น

2) คุ้มครองการบริโภคของผู้สูงอายุ : ในประเด็นด้านการคุ้มครองการบริโภคผู้สูงอายุก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ควรได้รับความสนใจและมืองค์กรรับรองขับเคลื่อนเพื่อให้การปฏิบัติสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังเช่นในประเทศสิงคโปร์ที่จัดตั้งระบบสาธารณสุขบุคคลและการให้บริการที่เหมาะสมที่รัฐจัดบริการ ที่เรียกว่า ‘multi – service centers’ และให้บริการในลักษณะ one – stop centers

3) บ้านพักอาศัยและสิ่งแวดล้อม : ประเด็นบ้านพักอาศัยและสิ่งแวดล้อมในหลายประเทศมีนโยบายที่ชัดเจนด้านนี้ ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ และฮ่องกง ที่รัฐได้จัดโครงการปรับปรุงบ้านพักอาศัยให้ผู้สูงอายุ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนของตน (aging in place) โดยไม่ต้องเคลื่อนย้ายไปปรับตัวในชุมชนใหม่ ซึ่งชุมชนจัดบริการที่หลากหลายด้านสุขภาพพร้อม มีโครงการที่ยืมเงินสร้างบ้านและถ้าเป็นบ้านที่ถูกหลานสร้างอยู่ร่วมกับผู้สูงอายุโดยสร้างเป็นบ้านแฝดจะสามารถรับเงินกู้ภายใต้เงื่อนไขพิเศษในสังคมไทย บทบาทองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ควรได้ขยายออกไปให้ครอบคลุมถึงการสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นในชุมชนเพื่อรองรับผู้สูงอายุซึ่งในหลายพื้นที่ได้ดำเนินการอยู่แล้ว ถ้าดำเนินการอย่างมีโครงสร้างชุมชนและสิ่งแวดล้อมเดิมที่ผู้สูงอายุอยู่มากก็จะเป็นแหล่งที่อยู่ให้มีความสุขกับผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี

4) ครอบครัวยุ : ประเด็นครอบครัว จะเห็นได้จากประเทศญี่ปุ่นมีนโยบายที่มุ่งเน้นบุตรหลานดูแลผู้สูงอายุโดยมีนโยบายให้ลูกสาวทำงานไปดูแลพ่อแม่ได้โดยที่ทำงานเก็บตำแหน่งไว้ เพื่อให้ผู้สูงอายุไม่ต้องย้ายเข้าพักอาศัยในสถานดูแลผู้ชรา ซึ่งการดูแลบิดามารดาเป็นแนวปฏิบัติตามฐานวัฒนธรรมอยู่แล้ว ดังนั้น โครงการรณรงค์ให้ความรู้ด้านการดูแลผู้สูงอายุจึงเป็นอีกยุทธศาสตร์หนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลอย่างมีคุณภาพ

5) สวัสดิการสังคม : สวัสดิการสังคมจากการศึกษาวรรณกรรม พบว่าทุกประเทศมีการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุครอบคลุมในเรื่องกฎหมายและนโยบายคุ้มครองผู้สูงอายุ มีประกาศการให้บริการสวัสดิการพิเศษต่อผู้สูงอายุอย่างชัดเจนแต่ในทางปฏิบัติพบว่าควรมีการศึกษาวิจัยว่าการนำประกาศหลักเกณฑ์ด้านสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุได้ถูกนำไปปฏิบัติมากน้อยและทั่วถึงเพียงใด ในประเทศสิงคโปร์ได้มีความร่วมมือของหลายฝ่ายจัดตั้งเป็นกลุ่มคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เพื่อให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป็นลักษณะของการให้บริการที่มีเป้าหมายในการบูรณาการสังคม เช่น Hard Ware ซึ่งหมายถึงการพัฒนาทัศนคติทางบวกให้มีต่อผู้สูงอายุ ซึ่งประเด็นนี้ ประเทศนิวซีแลนด์ได้ขับเคลื่อนผ่านกระบวนการ (1) เสริมพลังอำนาจผู้สูงอายุให้เลือกทำงานในงานที่ตนเองมีความสนใจ มีความสุขมีความสุขดี หรือมีคุณภาพชีวิตที่ดี (2) เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมช่วยครอบครัวและชุมชน (3) สะท้อนทัศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุ (4) ยอมรับการเข้าสู่วัยชรา ว่าเป็นวงจรของชีวิตปกติ (5) สร้างวัฒนธรรมการยอมรับและเข้าใจผู้สูงอายุ (6) ส่งเสริมให้มีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ตัวอย่างจากในประเทศสิงคโปร์ได้มีการขับเคลื่อนนโยบาย โดย Software นั้นคือ นโยบายการให้บริการดูแลที่เรียกว่า Continuing care เน้นความเป็นอยู่ที่ดี สุขภาพดีมากกว่าการรักษาความเจ็บป่วย เป็นการเชื่อมโยงระหว่างระบบบริการสุขภาพและระบบสังคม ขณะเดียวกันหลายประเทศได้มุ่งใจให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการจัดระบบดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น เกือบทุกประเทศมีนโยบายจัดสรรเงินช่วยเหลือผู้สูงอายุรายเดือน

6) รายได้ที่มีมั่นคงและมีงานทำ : ประเด็นรายได้ที่มีมั่นคงและมีงานทำ วรณกรรมชี้ให้เห็นว่า บางประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น สิงคโปร์และนิวซีแลนด์ ได้ขับเคลื่อนนโยบายด้านทรัพยากรบุคคลในภาครัฐที่สนับสนุนการจ้างงานผู้สูงอายุ

7) การศึกษา : ประเด็นด้านการศึกษาประเด็นแรก คือการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในการเตรียมตัวเข้าสู่วัยชราเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ นอกจากนี้งานวิจัยด้านการหาความต้องการ (Needs assessment) ในการศึกษาหาความรู้ของผู้สูงอายุก็เป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับความสนใจ

นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดผู้สูงอายุที่มีพลัง (Active Aging) ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ 2) ปัจจัยสุขภาพและบริการด้านสังคม 3) ปัจจัยทางด้านสังคม 4) ตัวบุคคล 5) พฤติกรรม และ 6) ความตระหนักด้านสภาพแวดล้อม

2. แนวคิด สังคม 5.0 หรือ ญี่ปุ่น 5.0 (Society 5.0 / Japan 5.0)

แนวคิด Society 5.0 ของญี่ปุ่น เกิดขึ้นจากการที่รัฐบาลญี่ปุ่นมองว่า เป้าหมายที่แท้จริงของการพัฒนาประเทศในศตวรรษที่ 21 คือการแก้ปัญหาทางสังคม เพราะจำนวนประชากรที่ลดลง บวกกับผู้สูงอายุที่เพิ่มจำนวนขึ้นกว่า 10 ล้านคนก้าวสู่สังคมผู้สูงวัยสมบูรณ์แบบ 100% ดังนั้นญี่ปุ่นจึงมุ่งไปที่การสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาทดแทนกำลังคนในวัยทำงาน และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามปรัชญาใหม่ของ สังคม 5.0 หรือ ญี่ปุ่น 5.0

สังคม 5.0 หรือ ญีปุ่น 5.0 คือ สังคมที่มีมนุษย์เป็นแกนหลัก ไม่ใช่นาฬิกาที่ถูกควบคุมและดูแลโดย AI หรือหุ่นยนต์ ซึ่งไม่เพียงแต่จะสามารถแก้ปัญหาในประเทศได้แล้ว ยังสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ของโลกได้ด้วย ทำให้สามารถบรรลุ “เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน” (Sustainable Development Goals SDGs) ของสหประชาชาติได้ นอกจากนี้สังคม 5.0 หรือ ญีปุ่น 5.0 สามารถพัฒนาเศรษฐกิจและแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างราบรื่นด้วยระบบที่รวมพื้นที่ไซเบอร์ (พื้นที่เสมือนจริง) และพื้นที่ทางกายภาพ (พื้นที่จริง) เข้าด้วยกันด้วยเทคโนโลยีขั้นสูง เป็นสังคมรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นต่อจากสังคมการล่าสัตว์ (Society 1.0) สังคมเกษตรกรรม (Society 2.0) สังคมอุตสาหกรรม (Society 3.0) และสังคม IT (Society 4.0) เป็นรูปแบบสังคมในอนาคตที่รัฐบาลญี่ปุ่นพยายามทำให้เกิดขึ้น โดย Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology ของประเทศญี่ปุ่นนำเสนอเป็นครั้งแรกในแผนแม่บทด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฉบับที่ 5 ซึ่งแผนดังกล่าวได้ผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2559 (Globthailand, 2559)

กรอบแนวความคิดที่ 3: แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตร หมายถึง กรอบของกิจกรรม เนื้อหา สื่อ และวิธีการวัดและประเมินผลที่ผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้มุ่งให้เกิดกับผู้เรียน อาจเป็นความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ คุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งตามช่วงเวลาที่กำหนด (สำนักบริหารระบบบริการสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต, 2560)

โมดูล หมายถึง หน่วยการเรียนรู้ที่เล็กที่สุดของหลักสูตรซึ่งอาจอยู่โดยลำพังหรือสัมพันธ์กับหน่วยที่ต้องเรียนรู้อีกก่อนหรือหน่วยที่ต้องเรียนรู้ควบคู่กันไป โดยระบุหน่วยกิตและผลลัพธ์การเรียนรู้โมดูลในหลักสูตรเมื่อรวมเข้าด้วยกัน ทำให้เป็นเกณฑ์สำเร็จหลักสูตรระดับหนึ่ง (ไพฑูรย์ นันตะสุนนท์, 2561)

การจัดการเรียนรู้แบบโมดูล (Induction Module)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนโมดูลหรือหน่วยการเรียนรู้ เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีการสร้างบทเรียนเป็นหน่วยที่มีเนื้อหาหรือกลุ่มประสบการณ์จบในตัวเอง สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แน่นอนและชัดเจน โมดูลหนึ่งๆ จะประกอบด้วยแนวคิด วัตถุประสงค์ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและการประเมินผล เป็นต้น

ขั้นตอนการสร้างและใช้บทเรียนโมดูล

1. **ขั้นเตรียมการ** ผู้สอนศึกษาปัญหาความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน เพื่อเลือกสร้างบทเรียนโมดูลขึ้นมา ซึ่งบุญชม ศรีสะอาด (2541 : 92 – 93) กล่าวไว้โดยสรุปดังนี้

1) กำหนดเรื่องที่จะสร้างบทเรียน ควรตัดสินใจว่าควรสร้างบทเรียนเรื่องใด ควรเลือกเรื่องที่ตนมีความถนัด ความสนใจและความรอบรู้เรื่องนั้น ๆ

2) กำหนดหลักการและเหตุผล เป็นการอธิบายถึงเบื้องหลังความเป็นมาของบทเรียน ความสำคัญของบทเรียน ขอบเขตของเนื้อหาการเรียนและความสัมพันธ์กับเรื่องอื่น ๆ

3) กำหนดจุดประสงค์ การกำหนดจุดประสงค์ของบทเรียนจะเป็นแนวในการเขียนเนื้อหาสาระการเรียนรู้ตลอดจนกิจกรรมและสื่อต่าง ๆ ของโมดูล การกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมจึงเป็นการกำหนดเป้าหมายปลายทางที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนที่สามารถวัดได้ และกำหนดเกณฑ์ที่ใช้สำหรับพิจารณาผู้เรียนว่าบรรลุผลการเรียนในระดับที่น่าพอใจหรือยัง

4) สํารวจสื่อและแหล่งการเรียนรู้ ผู้สร้างโมดูลจะต้องศึกษาค้นคว้าตำรา เอกสาร โสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมากำหนดกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

5) วิเคราะห์ภารกิจ เป็นการวิเคราะห์ว่าบทเรียนนั้นๆ จะต้องอาศัยความรู้พื้นฐาน และความสามารถใดมาก่อนบ้าง ระหว่างเรียนจะต้องเรียนรู้เรื่องอะไรบ้างจุดประสงค์แต่ละข้อจะต้องใช้กิจกรรมใดบ้าง และกิจกรรมเหล่านั้นควรมีลักษณะใด

6) สร้างเครื่องมือประเมินผล เป็นการสร้างเครื่องมือประเมินผลก่อนเรียนและหลังเรียน โดยวัดทั้งส่วนที่เป็นความรู้และสมรรถภาพพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียน รวมทั้งความรู้และสมรรถภาพพื้นฐานที่ครอบคลุมจุดประสงค์ของบทเรียน

7) ปรับปรุงบทเรียน นำบทเรียนที่สร้างเสร็จแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ พิจารณาตรวจสอบ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

8) ทดลองใช้ นำบทเรียนที่ปรับปรุงแล้วมาทดลองใช้เพื่อหาประสิทธิภาพและความเที่ยงตรงของเครื่องมือตามลำดับดังนี้

9) ทดลองใช้กับกลุ่มย่อย เพื่อทดลองหาประสิทธิภาพของบทเรียน และทำการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ

10) ทดลองใช้ในห้องเรียน เพื่อทดลองหาความเที่ยงตรงในการทำหน้าที่เป็นบทเรียน และปรับปรุงแก้ไขเป็นครั้งสุดท้าย

11) พิมพ์ฉบับจริง นำบทเรียนที่ปรับปรุงครั้งสุดท้ายแล้วไปพิมพ์เพื่อจัดใส่แฟ้มปกแข็ง หรือจัดเป็นชุดเอกสารเพื่อนำไปใช้ต่อไป

2.ขั้นการเรียนรู้ การนำโมดูลไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ควรดำเนินการดังนี้

1) ประเมินผลก่อนเรียน โดยอาจใช้เป็นแบบทดสอบชนิดต่าง ๆ เพื่อทดสอบความรู้ ความสามารถและสมรรถภาพพื้นฐานของผู้เรียน

2) แนะนำการใช้บทเรียน ผู้สอนแนะนำขั้นตอน การใช้สื่อการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ตลอดจนรายละเอียดต่าง ๆ ในโมดูล

3) ทำกิจกรรมตามบทเรียน ให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้และทำกิจกรรมด้วยตนเองตามขั้นตอนต่าง ๆ ในใบงานหรือบัตรคำสั่งที่กำหนดไว้ในบทเรียน

3.ขั้นสรุป

1) ประเมินผลหลังเรียน

2) ให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบหลังเรียนจบในแต่ละโมดูลแล้ว

3) สรุปสาระสำคัญ ผู้สอนและผู้เรียนสรุปสาระของบทเรียนร่วมกัน

4) ตรวจสอบและประเมินผลงาน

5) ผู้สอนและผู้เรียนตรวจสอบและประเมินผลงานร่วมกัน

6) เรียนซ่อมเสริม

7) ผู้สอนและผู้เรียนวางแผนการเรียนรู้ซ่อมเสริมในกรณีที่ผลการประเมินหลังเรียนยังไม่

เป็นที่น่าพอใจ

กรอบแนวความคิดที่ 4: แนวคิดหลักสูตรอบรมระยะสั้น

การพัฒนาหลักสูตร ถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยใช้การฝึกอบรมเป็นเครื่องมือ โดยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการฝึกอบรมเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นเพราะเหตุผลดังต่อไปนี้

1. เป็นกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต
2. เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาองค์กร
3. ช่วยให้บุคลากรได้รับการพัฒนา เกิดความรู้ ความชำนาญ ตลอดจนเจตคติที่ดี ทำให้การปฏิบัติงานได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ
4. เป็นหัวใจของนโยบายการบริหาร
5. เป็นส่วนสำคัญของการนิเทศงาน
6. เป็นการสร้างคุณภาพของบุคคล พัฒนาบุคคลในระดับและกลุ่มวิชาชีพสาขาต่าง ๆ

การพัฒนาหลักสูตร (หลักสูตรระยะสั้น)

หลักสูตรระยะสั้น เป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะเจาะจงเป็นเรื่อง ๆ เฉพาะอย่างสำหรับกลุ่มบุคคลบางกลุ่มเพื่อเพิ่มพูนความรู้หรือประสบการณ์ หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือทัศนคติของบุคคลไปในทางที่ต้องการ โดยใช้ระยะเวลาไม่ยาวนานนัก หลักสูตรระยะสั้นอาจหมายถึงหลักสูตรรายวิชาเลือกในโรงเรียนที่ครูสร้างขึ้น หลักสูตรฝึกอบรมเฉพาะเรื่องสำหรับบุคลากรในโรงเรียน หรือสำหรับผู้ปกครอง หรือคนในชุมชน หรือหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อบริการวิชาการหรือวิชาชีพให้แก่ชุมชน หรือหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ (วัชร บวรณสิงห์ 2544, 189)

การจัดหลักสูตรระยะสั้น การจัดหลักสูตรระยะสั้นหรือหลักสูตรฝึกอบรม มีขั้นตอนและกระบวนการพัฒนา (วัชร บวรณสิงห์ 2544, 190-193) ดังนี้

- 1.สำรวจและวิเคราะห์หาความจำเป็นในการจัดหลักสูตรระยะสั้น เป็นการศึกษาสภาพการณ์และค้นหาข้อมูลต่าง ๆ ในหน่วยงานหรือในชุมชนว่า จำเป็นต้องให้บุคลากรหรือบุคคลต่าง ๆ มีความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ หรือทักษะในเรื่องใดบ้างหรือไม่ หากมีแล้วจะช่วยเหลือแก้ปัญหาหรือก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านใดบ้าง จะช่วยให้การทำงานหรือชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลกลุ่มนั้น ๆ ดีขึ้นอย่างไร

- 2.กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดหลักสูตรระยะสั้นหรือหลักสูตรอบรม ซึ่งวัตถุประสงค์หลัก ๆ ได้แก่ การให้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ประสบการณ์ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการสร้างเจตคติในเรื่องที่ได้สำรวจพบในขั้นที่ 1 กำหนดจุดประสงค์ให้ตรงหรือสอดคล้องกับสภาพการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ได้วิเคราะห์ไว้ และต้องชี้ชัดไปได้ว่า เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการแล้วจะมีผลการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ผู้ที่เข้ามาเรียนตามหลักสูตรได้เรียนรู้หรือได้ประสบการณ์อะไรไปบ้าง

- 3.จัดทำโครงการ โครงการเป็นแผนงานที่จัดทำขึ้นเพื่อให้การดำเนินงานนี้ไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ หากโครงการกำหนดไว้ดีก็คาดหวังได้ว่า ผลหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ย่อมสำเร็จออกมาได้ด้วยดี การจัดทำโครงการต้องเขียนให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดยในโครงการควรระบุหัวข้อหลัก ๆ เช่น ชื่อโครงการ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีดำเนินการ ระยะเวลา

ดำเนินการ งบประมาณ ผู้รับผิดชอบโครงการ ผู้เข้าร่วมโครงการ การประเมินผล และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ความชัดเจนของโครงการช่วยให้การพิจารณาอนุมัติทำได้ง่ายขึ้นและสะดวกต่อการดำเนินการ

4. สร้างและพัฒนาหลักสูตร มีขั้นตอนและกระบวนการสร้างและพัฒนา ดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

- สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม
- ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- ความจำเป็นและปัญหา
- นโยบาย / แผนงานของหน่วยงาน
- กลุ่มเป้าหมาย (ปริมาณและคุณภาพ)
- องค์กรความรู้
- จิตวิทยาการเรียนรู้

2) เตรียมการร่างหลักสูตร

- แต่งตั้งคณะกรรมการร่างหลักสูตร
- จัดเตรียมเอกสารและข้อมูลต่าง ๆ
- กำหนดวันเวลาในการดำเนินการสร้างหลักสูตร

3) สร้างและพัฒนาหลักสูตร

- ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
- กำหนดเนื้อหาและรายละเอียด
- เลือกกิจกรรมและประสบการณ์
- กำหนดวิธีการประเมินผลและเกณฑ์การประเมิน
- ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

4) ใช้หลักสูตร

- จัดทำวัสดุหลักสูตร
- ประชาสัมพันธ์หลักสูตร
- คัดเลือกวิทยากร
- เตรียมสถานที่
- ดำเนินการสอน / ฝึกอบรม
- บริการหลักสูตร
- นิเทศการใช้หลักสูตร

5) ประเมินผลหลักสูตร

- ประเมินผลหลักสูตร
- ประเมินผลการใช้หลักสูตร

5. การวางแผนการบริหารหลักสูตร เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการใช้หลักสูตร ซึ่งจะต้องพิจารณาองค์ประกอบการทำงานในทุก ๆ ด้าน เช่น งบประมาณ สถานที่ อุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก เป็นต้น

ดังนั้นผู้รับผิดชอบหลักสูตรจะต้องมีการบันทึก ควบคุม และตรวจสอบงานแต่ละด้านนั้นใครเป็นผู้รับผิดชอบและดำเนินการไปแล้วอย่างไร

6. ดำเนินการใช้หลักสูตร เป็นขั้นที่ดำเนินการตามโครงการของหลักสูตรที่ได้สร้างไว้ โดยมีบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ รับผิดชอบงานที่มอบหมายไว้ล่วงหน้า ในขั้นตอนนี้ผู้บริหารโครงการต้องทำหน้าที่ประสานงาน อำนวยความสะดวก และควบคุมให้การใช้หลักสูตรบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

7. ประเมินผลการใช้หลักสูตร ควรพิจารณาอย่างเป็นระบบตั้งแต่การประเมินข้อมูลนำเข้า (Input) การประเมินกระบวนการ (Process) และการประเมินผลผลิต (Output)

8. ติดตามผลการดำเนินการตามโครงการ ผู้บริหารโครงการควรได้ติดตามผลว่าผลผลิตของหลักสูตรได้นำความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนหรือฝึกอบรมนี้ไปใช้บ้างหรือไม่ ใช้แล้วได้ผลมากน้อยเพียงใด เพื่อนำผลไปใช้ในการปรับปรุงโครงการต่อไป

การบริหารหลักสูตรระยะสั้น

การบริหารหลักสูตรระยะสั้นต้องใช้ปัจจัยการบริหารทั้ง 4 คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ สำหรับสามปัจจัยแรกสามารถจัดหาได้ไม่ยากนัก แต่ปัจจัยที่สี่ คือ การจัดการนั้นค่อนข้างจะจัดการได้ยากกว่าในหลักสูตรปกติ เนื่องจากหลักสูตรระยะสั้น หรือหลักสูตรฝึกอบรมมีช่วงระยะเวลาค่อนข้างสั้น การจัดการจึงต้องทำให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดและต้องใช้เวลาตัดสินใจ สั่งการ ที่รวดเร็ว การประสานงานที่กระชับฉับไว รวมทั้งการจัดเตรียมงานทุกอย่างต้องพร้อมก่อนการดำเนินการ การบริหารหลักสูตรจึงต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินการเป็นอย่างมาก ซึ่งงานต่าง ๆ ที่ต้องทำในการในการจัดหลักสูตรระยะสั้นหรือหลักสูตรฝึกอบรม (วัชร บวรณสิงห์ 2544, 194-195) มีดังนี้

1. เสนอขออนุมัติหลักสูตรและงบประมาณจากผู้บังคับบัญชา
2. แต่งตั้งคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ
3. ติดต่อวิทยากรและทำหนังสือเชิญ
4. จัดทำการประชาสัมพันธ์หลักสูตร
5. รับสมัครหรือคัดเลือกผู้เรียนหรือผู้เข้ารับการอบรม
6. เลือกและจัดเตรียมสถานที่ อุปกรณ์ และจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรหรือเอกสาร

อบรม

7. จัดเตรียมพิธี เปิด-ปิด และมอบวุฒิบัตร
8. ต้อนรับและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน / ผู้เข้าอบรม และวิทยากร
9. จัดเตรียมอาหารและเครื่องดื่มในช่วงดำเนินการ (ถ้ามี)
10. ติดต่อประสานงานการดำเนินงานนอกสถานที่ การฝึกปฏิบัติในหน่วยงานภายนอกล่วงหน้า (ถ้ามี)
11. เตรียมเอกสารการทดสอบ และการประเมินผลหลักสูตรหรือโครงการฝึกอบรม
12. รวบรวมหลักฐานด้านการเงินและงบประมาณ และสรุปผลการดำเนินงานเสนอผู้บังคับบัญชา
13. ทำหนังสือขอบคุณวิทยากร

สรุปแล้ว อาจกล่าวได้ว่า หลักสูตรระยะสั้นหรือหลักสูตรการฝึกอบรมนั้น เกือบทุกหน่วยงาน มักกระทำอยู่เป็นประจำ อาจมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง หรืออาจแต่งตั้งกรรมการเฉพาะกิจ ทำงานเป็นครั้ง ๆ ก็ได้ การสร้างหรือการพัฒนาหลักสูตรมีขั้นตอนเช่นเดียวกับหลักสูตรทั่วไป การบริหารหลักสูตรระยะสั้นต้องอาศัยหลักการบริหารทั่วไป คือ การวางแผน การจัดหน่วยงาน การอำนวยการและการควบคุม แต่เนื่องจากมีช่วงระยะเวลาสั้น การบริหารหลักสูตรจึงต้องอาศัยการดำเนินงานที่รวดเร็ว การตัดสินใจหรือแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ถูกต้องและการประสานงานที่ดี

กรอบแนวความคิดที่ 5: การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุหลักสูตรระยะสั้น

5. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุหลักสูตรระยะสั้น

มหาวิทยาลัยของรัฐประเภทต่างๆในสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) . ที่มีการเปิดสอน หลักสูตรผู้สูงอายุระยะสั้นจำนวน 6 แห่งดังนี้

ตารางที่ 1.1 จำนวนหลักสูตรผู้สูงอายุระยะสั้นแบ่งตามประเภทมหาวิทยาลัยของรัฐ

	ประเภทมหาวิทยาลัย	ทั้งหมด (แห่ง)	หลักสูตรระยะสั้น (แห่ง)
กลุ่มที่ 1	มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ	15	6
กลุ่มที่ 2	มหาวิทยาลัยและสถาบันในสังกัดของรัฐ	15	8
กลุ่มที่ 3	มหาวิทยาลัยราชภัฏ	40	5
กลุ่มที่ 4	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล	9	1
		79	19

มหาวิทยาลัยที่มีการเปิดสอนหลักสูตรระยะสั้นจำนวน 19 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยนครพนม มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

กรอบแนวความคิดที่ 6: หลักสูตรระดับปริญญาตรีและโทที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

มหาวิทยาลัยของรัฐประเภทต่างๆในสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ที่มีการเปิดสอนหลักสูตรผู้สูงอายุในประเทศในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท จำนวน 16 แห่ง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 1.2 หลักสูตรผู้สูงอายุในประเทศในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทแบ่งตามประเภทมหาวิทยาลัยของรัฐ

	ประเภทมหาวิทยาลัย	ทั้งหมด (แห่ง)	หลักสูตร ระดับ ปริญญาตรี	หลักสูตรระดับ ปริญญาโท	รวม (แห่ง)
กลุ่มที่ 1	มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ	15	1	6	7
กลุ่มที่ 2	มหาวิทยาลัยและสถาบันในสังกัดของรัฐ	15	-	4	4
กลุ่มที่ 3	มหาวิทยาลัยราชภัฏ	40	5	-	5
กลุ่มที่ 4	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล	9	-	-	-
		79	6	10	16

มหาวิทยาลัยที่มีการเปิดสอนหลักสูตรระยะสั้นจำนวน 16 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยนครพนม มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

มหาวิทยาลัยที่มีการเปิดหลักสูตรระดับปริญญาตรีจำนวน 6 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร และมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

มหาวิทยาลัยที่มีการเปิดหลักสูตรระดับปริญญาโท จำนวน 9 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

กรอบแนวคิดที่ 7: หลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเสนอ หลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกในการเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์ ตัวแปร ที่เป็นองค์ประกอบของหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบหรือแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ มี 6 องค์ประกอบได้แก่ (Taylor, 2008; Merriam & Caffarella, 1999; Jarvis, 1987; Ammed & Coombs, 1975)

- (1) เป้าหมายการจัดการศึกษาของผู้สูงอายุ
- (2) รูปแบบการจัดการศึกษาของผู้สูงอายุ
- (3) เนื้อหาการจัดการศึกษาของผู้สูงอายุ
- (4) วิธีการจัดการศึกษาของผู้สูงอายุ
- (5) ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน
- (6) รายละเอียดของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

การจัดการศึกษาเกิดจากแนวคิดของนักการศึกษาสำคัญ 2 คน คือ Paulo Freire และ Ivan Elich กล่าวว่า การจัดการศึกษาในระบบยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายได้ครอบคลุมเพียงพอ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544) การเรียนรู้ของบุคคลจะนำไปสู่การหลุดพ้นจากการถูกกดขี่หรือถูกเอารัดเอาเปรียบ (Freire, 1972) การศึกษาในระบบมีจุดด้อยจำนวนมาก โดยเฉพาะการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และนำมาซึ่งความไม่เท่าเทียมกันของบุคคลในสังคม (Ivan Elich , 1973)

ดังนั้น การจัดการศึกษานอกระบบเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่ส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาที่หลากหลายสอดคล้องตามความต้องการของผู้เรียนหรือมุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่ให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ มีวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถเรียนได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ ไม่จำกัดอยู่ในห้องเรียนเหมือนที่ผ่านมา (อัมพร พงษ์กัสนนันท์, 2550)

การศึกษานอกระบบเป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนโดยมีรูปแบบ การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นด้วยการบูรณาการเนื้อหาเข้ากับวิถีชีวิต เน้นการคิดวิเคราะห์ การปฏิบัติการ แก้ไขปัญหาและอุปสรรคและพัฒนาตนเองเป็นสำคัญ โดยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกระบบตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 มีแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกันในการคิดวิเคราะห์และการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคเพื่อให้ผู้เรียน สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคลเน้นการเรียนรู้แบบองค์รวม ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ที่จะคอยชี้แนะและให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้ได้ตรงตามเป้าหมาย (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2546)

การศึกษานอกระบบจึงเป็นการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับสภาพการณ์ (Present) การ เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner centered) โครงสร้างการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Less structured) และตอบสนองความต้องการของผู้เรียน (Responsive to localized needs) โดย ความร่วมมือระหว่างผู้เรียนและผู้สอนในการจัดการศึกษานอกระบบ (Taylor, 2008; 2006; Merriam & Caffarella, 1999; Jarvis, 1987; Ammed & Coombs, 1975)

หลักการสำคัญของการจัดการศึกษานอกระบบที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จึงเป็น ความร่วมมือกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ประกอบด้วย 3 หลักการสำคัญ กล่าวคือ (Taylor, 2008)

1) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้สอนส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยใช้ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้และกระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ในสิ่งที่สนใจ

2) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความต้องการและความสนใจของตนเองโดยเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนและจัดสภาพแวดล้อมที่สะดวกและเอื้อต่อการเรียนรู้

3) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การศึกษาระยะสั้นเป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการและความสนใจ ของผู้เรียนเป็นสำคัญการจัดการเรียนรู้เป็นผลมาจากการวางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน โดยมีรูปแบบวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย และสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา

กรอบแนวความคิดที่ 8: แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากประสบการณ์การทำงาน บุคคล ครอบครัว สื่อมวลชน ชุมชน แหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุไม่มีการลงทะเบียน ไม่มีการสอบ ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานศึกษาที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ สามารถเรียนได้ตลอดเวลา และเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2544)

การศึกษาตามอัธยาศัย ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ ทักษะในการดำเนินชีวิต และเติมเต็มความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ นอกเหนือการเรียนการสอนในระบบและนอกระบบโรงเรียนโอกาสของการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเกิดขึ้นได้ในทุกเวลา ไม่จำกัดสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อต่างๆ รอบตัว และในการพัฒนาผู้เรียนทางการศึกษาตามอัธยาศัยสู่การเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนเพื่อเตรียมความพร้อมของคนทุกวัยที่มีความความแตกต่างระหว่างบุคคล อันจะทำให้เกิดความพร้อมที่จะรองรับการพัฒนาโดยเริ่มต้นที่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตนเองก่อน เพื่อให้มีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาในลำดับที่สูงขึ้นต่อไป นับเป็นก้าวสำคัญในการศึกษาตามอัธยาศัยที่จะเชื่อมโยงการศึกษากับการพัฒนาคน (ขวัญชัย ขั้วนา และธารทิพย์ ขั้วนา , 2559)

จากการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย พบว่า ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทยและต่างประเทศมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทยต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ 5 ประการ 1) กฎหมายและนโยบายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรเป็นกฎหมายและนโยบายเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทุกรูปแบบ ทุกที่ ทุกเวลาอย่างไม่มีเงื่อนไข ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน 2) โครงสร้างและการกระจาย

อำนาจ การศึกษา โดยกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นให้สามารถบริหารงาน ขับเคลื่อนและพึ่งพาตนเองได้ 3) หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีความหลากหลาย ยืดหยุ่นและใช้ประโยชน์ได้จริง 4) การพัฒนาประชาชนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีนิสัยใฝ่รู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และ 5) การส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จากทุกภาคส่วนในสังคมให้มีส่วนในการจัดการศึกษา(ชนกนารถ บุญวัฒน์กุล, 2559)

ผลการศึกษการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ จากการรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ พบว่า การศึกษาที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุมากที่สุดคือการศึกษตลอดชีวิต แนวคิด”การศึกษตลอดชีวิต”สำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 1) การศึกษาในระบบ 2) การศึกษานอกระบบ และ3) การศึกษาตามอัธยาศัย แต่สำหรับผู้สูงอายุยังไม่พบว่ามีจัดการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับสภาพทางกายภาพของผู้สูงอายุ ดังนั้น รูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุจึงควรจัดในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต กล่าวได้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานระหว่างการจัดการศึกษาให้เข้ากับวิถีของชุมชนโดยให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิต หรือ การสร้างสรรค์กิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบุคคลนั้นๆ ศึกษาเรียนรู้ตามความสนใจของบุคคลนั้นๆ อย่างมีอิสระ บุคคลจะเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก เพื่อต่อยอดประสบการณ์การเรียนรู้ เพิ่มความรู้ ทักษะ และศักยภาพของแต่ละบุคคลอันจะสามารถพัฒนาตนสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (ฐิติมา ดวงวันทอง, 2560)

กรอบแนวคิดที่ 9: เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรปริญญาตรี 2558

เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรปริญญาตรี 2558 คือเกณฑ์ที่กำหนดมาตรฐานการรองรับการบริหารจัดการหลักสูตรการผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพสอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ตลาดแรงงาน ความก้าวหน้าของศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป (เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรปริญญาตรี, 2558)

ความเชื่อมโยงของผลการเรียนรู้ของผู้สำเร็จการศึกษา จากสถาบันการศึกษาและสมรรถนะในการปฏิบัติ ต้องมี ระบบและกลไกในการเข้าสู่ระดับคุณวุฒิที่มีความยืดหยุ่นหลายหลาย เพื่อให้บุคคลที่มีประสบการณ์หรือสมรรถนะ จากการปฏิบัติงานสามารถเทียบโอนหรือเติมเต็ม เพื่อให้ได้รับการรับรองตามคุณวุฒินั้น ๆ

เจตนารมณ์การจัดการศึกษาระบบธนาคารหน่วยกิตในระดับอุดมศึกษา มีเจตนารมณ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long learning) สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้มหาวิทยาลัย เปิดโอกาสและปรับวัฒนธรรมการเรียนรู้ให้ผู้ที่ต้องการมีความรู้ สามารถเข้าเรียนได้ ผู้เรียนที่ออกจากระบบมหาวิทยาลัยไปแล้ว สามารถเข้ามาเรียนใหม่ได้ตลอดเวลา โดยลดข้อจำกัดบางประการ เช่น ต้องลงทะเบียนเรียนใหม่ การไม่จำกัดอายุของผู้เข้าเรียน สร้างวัฒนธรรมใหม่ให้มหาวิทยาลัย ไม่เน้นเรื่องการให้ปริญญา

ระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน (Credit Bank System) หมายถึง การจัดการเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษาที่ให้ผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนที่ได้จากการศึกษาในระบบ และ ผลการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และจากประสบการณ์ของบุคคล มาเก็บสะสมไว้ในธนาคารหน่วยกิต ของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อรับประกาศนียบัตร วุฒิบัตร สัมฤทธิบัตร อนุปริญญา หรือปริญญาตรี ตามหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษา โดยไม่จำกัดอายุของผู้เรียน คุณวุฒิผู้เรียน ระยะเวลาในการสะสม หน่วยกิต และระยะเวลาในการเรียน

Credit bank system สำคัญ คือ การเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยกำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่น ตามความต้องการ ผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนรู้อย่างสะสมไว้ในสถาบันอุดมศึกษาได้ ให้ความสำคัญกับการศึกษาแก่ผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน อันเป็นการสร้างศักยภาพการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาตนเองพัฒนาอาชีพหรือเพื่อให้ได้รับคุณวุฒิทางการศึกษา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกกลุ่ม สามารถเข้าศึกษาโดยไม่มีเงื่อนไขของคุณสมบัติผู้เรียน คุณวุฒิ หรือระยะเวลาในการเรียน สามารถสะสมผลการเรียนที่ได้จากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และจากประสบการณ์

โดยใช้ หลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนจากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเข้าสู่การศึกษาในระบบ ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาต้องพัฒนาระบบการประเมินที่มีคุณภาพและ มาตรฐาน มีการดำเนินงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้

Credit Bank system มีวัตถุประสงค์ คือ

1) เพิ่มโอกาสในการศึกษาตลอดชีวิตให้แก่ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเอง โดยการศึกษาอบรม ทั้งในรายวิชา หลักสูตรระยะสั้น และ หลักสูตรระยะยาว โดยไม่จำกัดระยะเวลา และให้สามารถสะสมหน่วยกิตเพื่อการศึกษาในระดับ

2) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนรู้ที่ได้รับจาก การศึกษา อบรม ทั้งจากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และจากประสบการณ์การเรียนรู้ มาสะสม เพื่อให้ผู้เรียนได้รับคุณวุฒิในระดับและสาขาวิชาที่ได้สะสมผลการเรียนรู้ไว้

คุณสมบัติของผู้เรียนในระบบธนาคารหน่วยกิต

1). ผู้เรียนที่ต้องการเพิ่มพูนความรู้ โดยเข้าศึกษาในรายวิชาต่างๆ หรือหลักสูตรระยะสั้น ในระดับประกาศนียบัตร วุฒิบัตร สัมฤทธิบัตร ที่ต่ำกว่าระดับอนุปริญญาต้องมีคุณสมบัติตามที่สถาบันอุดมศึกษากำหนด

2). ผู้ที่จะเข้าสู่อุปการศึกษาระดับอนุปริญญา ปริญญาตรี ต้องมีคุณสมบัติสอดคล้องตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษาหรือเกณฑ์อื่นที่เกี่ยวข้อง

หลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาเข้าสู่อุปการศึกษาระบบ พ.ศ. 2545

จากประกาศทบวงมหาวิทยาลัย เรื่อง หลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาเข้าสู่อุปการศึกษาระบบ พ.ศ. 2545 มีรายละเอียดการเทียบโอนหน่วยกิตดังนี้

โดยที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 15 กำหนดให้มีการเทียบโอนผลการเรียน จากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และทบวงมหาวิทยาลัยได้ออกประกาศทบวงมหาวิทยาลัย เรื่อง ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่ดีในการเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาไปแล้วนั้น เพื่อการรักษามาตรฐานการศึกษาและการเทียบโอน

ผลการเรียนดังกล่าว ทบวงมหาวิทยาลัยจึงเห็นสมควรกำหนดหลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาเข้าสู่การศึกษาในระบบ พ.ศ. 2545 ขึ้นฉะนั้นอาศัยอำนาจตามความในมาตรา4(2) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบการปฏิบัติราชการของทบวงมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2520 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบการปฏิบัติราชการของทบวงมหาวิทยาลัย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2537 รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย ออกประกาศทบวงมหาวิทยาลัยไว้ดังนี้

1). คุณสมบัติของผู้มีสิทธิ์ขอเทียบโอนผลการเรียน

1.1) ต้องมีความรู้พื้นฐานตามที่กำหนดในเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรการศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัยในระดับที่ขอเทียบโอนผลการเรียน ดังนี้

(1) กรณีขอเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาตรี ต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่าขึ้นไป

(2) กรณีขอเทียบโอนผลการเรียนระดับบัณฑิตศึกษา ต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หรือ เทียบเท่าขึ้นไป

1.2) ผู้ขอเทียบโอนผลการเรียนต้องเป็นหรือเคยเป็นนักศึกษาของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาหรือเทียบเท่าในหลักสูตรที่ทบวงมหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานของรัฐ ที่มีอำนาจตามกฎหมายรับรอง

1.3) สถาบันอุดมศึกษาโดยความเห็นชอบของสภาสถาบันอุดมศึกษา อาจกำหนดคุณสมบัติอื่น ๆ ของผู้ขอเทียบโอนผลการเรียนเพิ่มเติม ก็ได้ เช่น ผู้ขอเทียบโอนผลการเรียนจากการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยจะต้องสอบเข้าสถาบันอุดมศึกษาได้ในคณะวิชาที่ต้องการขอเทียบโอนผลการเรียนตามวิธีที่สถาบันอุดมศึกษาหรือคณะวิชากำหนด เป็นต้น

2) สถาบันอุดมศึกษาต้องดำเนินการเทียบความรู้และโอนหน่วยกิตภายใต้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

2.1) หลักเกณฑ์การเทียบวิชาเรียนและโอนหน่วยกิตระหว่างการศึกษาในระบบ
ระดับปริญญาตรี

(1) เป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาในหลักสูตรระดับอุดมศึกษา หรือเทียบเท่าที่ทบวงมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจตามกฎหมายรับรอง

(2) เป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่มีเนื้อหาสาระครอบคลุมไม่น้อยกว่าสามในสี่ของรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่ขอเทียบ

(3) เป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่สอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าระดับคะแนนตัวอักษร C หรือแต้มระดับคะแนน 2.00 หรือเทียบเท่า

(4) นักศึกษาจะเทียบรายวิชาเรียนและโอนหน่วยกิตได้ไม่เกินสามในสี่ ของจำนวนหน่วยกิตรวมของหลักสูตรที่รับโอน

(5) รายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่เทียบโอนจากต่างสถาบันอุดมศึกษาจะไม่นำมาคำนวณแต้มระดับคะแนนเฉลี่ยสะสม

(6) นักศึกษาจะต้องใช้เวลาศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาที่รับโอนอย่างน้อยหนึ่งปีการศึกษา

(7) ในกรณีที่สถาบันอุดมศึกษาเปิดหลักสูตรใหม่จะเทียบโอนนักศึกษาเข้าศึกษาได้ไม่เกินกว่าชั้นปีและภาคการศึกษาที่ได้รับอนุญาตให้นักศึกษาเรียนอยู่ตามหลักสูตรที่ได้รับความเห็นชอบแล้ว

ระดับบัณฑิตศึกษา

(1) เป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาในหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา หรือเทียบเท่าที่ ทบวงมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจตามกฎหมายรับรอง

(2) เป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่มีเนื้อหาสาระครอบคลุมไม่น้อยกว่าสามในสี่ของรายวิชา หรือกลุ่มรายวิชาที่ขอเทียบ

(3) เป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่สอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าระดับคะแนนตัวอักษร B หรือแต้ม ระดับคะแนน 3.00 หรือเทียบเท่า หรือระดับคะแนนตัวอักษร S

(4) การเทียบโอนหน่วยกิตในรายวิชาวิทยานิพนธ์ให้เป็นไปตามที่สถาบันอุดมศึกษากำหนด โดยความเห็นชอบของสภาสถาบันอุดมศึกษา

(5) นักศึกษาจะเทียบรายวิชาเรียนและโอนหน่วยกิตได้ไม่เกินหนึ่งในสามของจำนวนหน่วย กิตรวมของหลักสูตรที่รับโอน

(6) รายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่เทียบโอนจากต่างสถาบันอุดมศึกษาจะไม่นำมาคำนวณแต้ม ระดับคะแนนเฉลี่ยสะสม

(7) นักศึกษาจะต้องใช้เวลาศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาที่รับโอนอย่างน้อยหนึ่งปีการศึกษา และลงทะเบียนเรียนรายวิชาหรือวิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรที่เข้าศึกษาไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต

(8) ในกรณีที่สถาบันอุดมศึกษาเปิดหลักสูตรใหม่จะเทียบโอนนักศึกษาเข้าศึกษาได้ไม่เกินชั้น ปีและภาคการศึกษาที่ได้รับอนุญาตให้นักศึกษาเรียนอยู่ตามหลักสูตรที่ได้รับความเห็นชอบแล้ว

2.2) หลักเกณฑ์การเทียบโอนความรู้และการให้หน่วยกิตจากการศึกษานอกระบบและ/หรือ การศึกษาตามอัธยาศัยเข้าสู่การศึกษาในระบบ

(1) การเทียบความรู้จะเทียบเป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาตามหลักสูตรและระดับการศึกษา ที่เปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษาที่ผู้ขอเทียบต้องการ

(2) วิธีการประเมินเพื่อการเทียบโอนความรู้ในแต่ละรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาและเกณฑ์การ ตัดสินของการประเมินในแต่ละวิธีให้เป็นไปตามที่สถาบันอุดมศึกษากำหนดโดยความเห็นชอบของ สภาสถาบันอุดมศึกษา

(3) ผลการประเมินจะต้องเทียบได้ไม่ต่ำกว่าระดับคะแนนตัวอักษร C หรือแต้มระดับคะแนน 2.00 หรือเทียบเท่าสำหรับรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาระดับปริญญาตรี และไม่ต่ำกว่าระดับคะแนน ตัวอักษร B หรือแต้มระดับคะแนน 3.00 หรือเทียบเท่าสำหรับรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาระดับบัณฑิต ศึกษา จึงจะให้จำนวนหน่วยกิตของรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชานั้น แต่จะไม่ให้ระดับคะแนนตัวอักษร และไม่มีการนำมาคิดคะแนนผลการเรียน หรือคำนวณแต้มระดับคะแนนเฉลี่ยสะสม

(4) การบันทึกผลการเรียนให้บันทึกตามวิธีการประเมิน

(5) การเทียบรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาจากการศึกษานอกระบบและ/หรือการศึกษาตาม อัธยาศัย ให้หน่วยกิตได้รวมกันไม่เกินสามในสี่ของจำนวนหน่วยกิตรวมของหลักสูตรระดับปริญญาตรี ที่ขอเทียบ และสำหรับจำนวนหน่วยกิตของหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาที่จะให้เทียบโอนได้ให้ สถาบันอุดมศึกษาโดยความเห็นชอบของสภาสถาบันอุดมศึกษากำหนดตามความเหมาะสมโดยให้ สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรนั้นๆ และตามหลักเกณฑ์ข้อ 2.1

(6) นักศึกษาจะต้องใช้เวลาศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาที่รับโอนอย่างน้อยหนึ่งปีการศึกษา สำหรับหลักสูตรปริญญาตรี และสำหรับหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาให้สถาบันอุดมศึกษาโดยความเห็นชอบของสภาสถาบันอุดมศึกษากำหนดตามความเหมาะสม โดยให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรนั้น ๆ และตามหลักเกณฑ์ข้อ 2.1

3) สถาบันอุดมศึกษาโดยความเห็นชอบของสภาสถาบันอุดมศึกษาอาจพิจารณากำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ต้องไม่ต่ำกว่าหลักเกณฑ์ข้างต้น

4) กรณีที่การเทียบโอนผลการเรียนไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ข้างต้นให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการทบทวนมหาวิทยาลัย

5) การเทียบโอนผลการเรียนที่ดำเนินการไปแล้วก่อนประกาศทบวงมหาวิทยาลัย ฉบับนี้ใช้บังคับ ให้เป็นไปตามสมบูรณ์ตามประกาศ ฯ ฉบับนี้ และการดำเนินการต่อไปให้เป็นไปตามประกาศ ฯ ฉบับนี้

6) วิธีการประเมินผลการเรียนรู้จากการศึกษานอกระบบ ให้เป็นไปตามที่สถาบันอุดมศึกษากำหนด เช่น

- การสอบมาตรฐาน (credit from standard tests : CS)
- การสอบที่ไม่ใช่การสอบมาตรฐาน (credit from non standard tests) หรือ credit from exam :CE)
- หน่วยกิตที่ได้จากการประเมิน/อบรมจากหน่วยงานอื่นที่ไม่ใช่สถาบันอุดมศึกษา (credit from training : CT)
- หน่วยกิตที่ได้จากแฟ้มสะสมงาน (credit from portfolio : CP)

กรอบแนวคิดที่ 10 : แนวคิดระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน (Credit Bank System)

แนวคิดระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน (Credit Bank System) (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542) มี 2 ระบบ คือ 1) การเทียบวิชาเรียนและโอนหน่วยกิตระหว่างการศึกษาในระบบระดับปริญญาตรี และ 2) ระบบการเทียบโอนผลการเรียนที่ได้จากการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบ/การศึกษาตามอัธยาศัย มาเก็บสะสมไว้ในธนาคารหน่วยกิต ของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อรับประกาศนียบัตร วุฒิบัตร สัมฤทธิ์บัตร อนุปริญญา หรือปริญญาตรี ตามหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษา โดยไม่จำกัดอายุของผู้เรียน คุณวุฒิผู้เรียน ระยะเวลาในการสะสมหน่วยกิต และระยะเวลาในการเรียน

เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรปริญญาตรี คือ เกณฑ์ที่กำหนดตามมาตรฐานการรองรับการบริหารจัดการหลักสูตรการผลิตบัณฑิต ให้มีคุณภาพสอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา แห่งชาติ ตลาดแรงงาน ความก้าวหน้าของศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อันประกอบไปด้วย โครงสร้างหลักสูตร, การคิดหน่วยกิต, ระบบการจัดการศึกษา, อาจารย์, คุณสมบัติผู้เข้าศึกษา, การวัดผล, การประกันคุณภาพหลักสูตร

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำกับส่งเสริมกระบวนการผลิตบัณฑิตที่เน้น :

- 1) การพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

2) สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการสื่อสารแบบไร้พรมแดน

3) มีศักยภาพในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4) มีความสามารถในการปฏิบัติงานได้ตามกรอบมาตรฐาน และจรรยาบรรณที่กำหนด

5) สามารถสร้างสรรค์งานที่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ทั้งในระดับท้องถิ่นและสากล

ตารางที่ 1.3 แสดงโครงสร้างหลักสูตรตาม เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๕๘

หลักสูตร	จำนวนหน่วยกิต*				ระยะเวลาศึกษา
	รวม	GE	วิชาเฉพาะ**	วิชาเลือกเสรี	
4 ปีทางวิชาการ	ไม่น้อยกว่า 120	ไม่น้อยกว่า 30	ไม่น้อยกว่า 72	ไม่น้อยกว่า 6	
4 ปีทางวิชาชีพหรือปฏิบัติการ	ไม่น้อยกว่า 120	ไม่น้อยกว่า 30	ไม่น้อยกว่า 72 โดย 1. ต้องเรียนวิชาทางปฏิบัติการตามที่มาตราฐานวิชาชีพกำหนด 2. กรณีที่ไม่มีมาตรฐานวิชาชีพกำหนด ต้องเรียน 2.1 วิชาทางปฏิบัติการไม่น้อยกว่า 36 และ 2.2 วิชาทางทฤษฎีไม่น้อยกว่า 24	ไม่น้อยกว่า 6	1. ไม่นเกิน 8 ปีการศึกษา สำหรับการลงทะเบียนเรียนเต็มเวลา 2. ไม่นเกิน 12 ปีการศึกษา สำหรับการลงทะเบียนเรียนไม่เต็มเวลา
ต่อเนื่อง	ไม่น้อยกว่า 72	ไม่น้อยกว่า 30 แต่อาจได้รับการยกเว้นสำหรับรายวิชาที่เคยศึกษามาแล้วในระดับ ปวส. หรือระดับอนุปริญญา ทั้งนี้ เมื่อนับรวมรายวิชาที่ได้รับการยกเว้น และรายวิชาที่ต้องศึกษาเพิ่มเติม	ไม่น้อยกว่า 42 โดยต้องเป็นวิชาทางทฤษฎีไม่น้อยกว่า 18	ไม่น้อยกว่า 6	1. ไม่นเกิน 4 ปีการศึกษา สำหรับการลงทะเบียนเรียนเต็มเวลา 2. ไม่นเกิน 6 ปีการศึกษา สำหรับการลงทะเบียนเรียนไม่เต็มเวลา ทั้งนี้ ให้นับเวลาศึกษาจากวันที่เปิดภาคการศึกษาแรก

หลักสูตร	จำนวนหน่วยกิต*				ระยะเวลาศึกษา
	รวม	GE	วิชาเฉพาะ**	วิชาเลือกเสรี	
		ต้องไม่น้อยกว่า 30			ที่รับเข้าศึกษาในหลักสูตรนั้น
แบบก้าวหน้า (ใช้หลักสูตรปกติที่เปิดสอนอยู่แล้ว (เกณฑ์ฯ ข้อ 5.1.2 และ 5.2.2))	แล้วแต่หลักสูตร แต่ต้องไม่น้อยกว่า 120	ไม่น้อยกว่า 30	แล้วแต่หลักสูตรแต่ต้องมีวิชาระดับบัณฑิตศึกษาไม่น้อยกว่า 12	ไม่น้อยกว่า 6	[ไม่กล่าวถึง แต่อนุมานได้ว่า 1. ไม่นเกิน 8 ปี การศึกษา สำหรับ การลงทะเบียนเรียนเต็มเวลา 2. ไม่นเกิน 12 ปี การศึกษา สำหรับ การลงทะเบียนเรียนไม่เต็มเวลา]
5 ปี	ไม่น้อยกว่า 150	ไม่น้อยกว่า 30	ไม่น้อยกว่า 90	ไม่น้อยกว่า 6	1. ไม่นเกิน 10 ปี การศึกษา สำหรับ การลงทะเบียนเรียนเต็มเวลา 2. ไม่นเกิน 15 ปี การศึกษา สำหรับ การลงทะเบียนเรียนไม่เต็มเวลา
ไม่น้อยกว่า 6 ปี	ไม่น้อยกว่า 180	ไม่น้อยกว่า 30	ไม่น้อยกว่า 108	ไม่น้อยกว่า 6	1. ไม่นเกิน 12 ปี การศึกษา สำหรับ การลงทะเบียนเรียนเต็มเวลา 2. ไม่นเกิน 18 ปี การศึกษา สำหรับ การลงทะเบียนเรียนไม่เต็มเวลา

* สถาบันอุดมศึกษาอาจยกเว้นหรือเทียบโอนหน่วยกิตรายวิชาใน (1) หมวดวิชาศึกษาทั่วไป (2) หมวดวิชาเฉพาะ และ (3) หมวดวิชาเลือกเสรี ให้กับนักศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ ที่สามารถวัดมาตรฐานได้ ทั้งนี้ นักศึกษาต้องศึกษาให้ครบตามจำนวนหน่วยกิตที่กำหนดไว้ในเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร และเป็นไปตามหลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาเข้าสู่วิชาศึกษาในระบบ และแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการเทียบโอน ของ สกอ.

** หมายถึง วิชาแกน วิชาเฉพาะด้าน วิชาพื้นฐานวิชาชีพและวิชาชีพ ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติงานได้

สถาบันอุดมศึกษาอาจจัดหมวดวิชาเฉพาะในลักษณะวิชาเอกเดี่ยว วิชาเอกคู่ หรือวิชาเอกและวิชาโทก็ได้ โดยวิชาเอกต้องมีจำนวนหน่วยกิตไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต และวิชาโทต้องมีจำนวนหน่วยกิตไม่น้อยกว่า 15 หน่วยกิต ในกรณีที่จัดหลักสูตรแบบวิชาเอกคู่ ต้องเพิ่มจำนวนหน่วยกิตของวิชาเอกอีกไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต และให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 150 หน่วยกิต

ทั้งนี้ การศึกษาวิจัย เป็นการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุระยะสั้น เพื่อเข้าสู่การศึกษาในระบบอุดมศึกษา ที่มีรูปแบบโครงสร้างหลักสูตร ตาม เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๕๘ ในรูปแบบ

หลักสูตร 4 ปีทางวิชาการ มีหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 120 หน่วยกิต

- วิชาศึกษาทั่วไป ไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต
- วิชาเฉพาะ ไม่น้อยกว่า 72 หน่วยกิต
- วิชาเลือกเสรี ไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต

กรอบแนวความคิดที่ 11: หลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เชื่อมต่อการศึกษานอกระบบสู่การศึกษาในระบบอุดมศึกษา

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เชื่อมต่อการศึกษานอกระบบสู่การศึกษาในระบบอุดมศึกษา แล้วได้ร่าง หลักสูตรผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในยุคดิจิทัล 5.0 (Active Senior 5.0) ดังนี้

หลักสูตรผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในยุคดิจิทัล 5.0 (Active Senior 5.0)

เพื่อเพิ่มทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตและขับเคลื่อนสู่เศรษฐกิจสูงวัย (Silver economy)

1. หลักการ

การจัดการเรียนรู้การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุสำหรับผู้สูงวัย บุคคลทั่วไปและบุคลากรที่ดูแลผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง นำไปใช้ในการทำงานและสามารถเชื่อมเข้าสู่ระบบสู่การศึกษาในระบบ

2. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

1) เพื่อสร้างหลักสูตรผู้สูงวัยที่มีศักยภาพ 5.0 เพื่อการเรียนรู้และเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ สำหรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย

2) เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพและพร้อมที่จะพัฒนาทักษะใหม่ มีรายได้เสริมสำหรับดูแลตนเองและครอบครัว ลดปัญหาการว่างงาน สามารถนำความรู้และประสบการณ์ของตนเองมาสร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้

3) เพื่อส่งเสริมผู้สูงวัยที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนสู่เศรษฐกิจสูงวัย ทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์และทำให้ประชากรทุกวัยได้เรียนรู้การอยู่และการทำงานร่วมกันในวัยที่แตกต่างกัน

3. กลุ่มเป้าหมาย

- 1) ผู้ที่มีอายุ 50-59 ปี (กลุ่มเตรียมพร้อมผู้สูงวัย)
- 2) ผู้สูงวัยที่มีอายุ 60-69 ปี (กลุ่มผู้สูงวัยขั้นต้น)
- 3) ผู้สูงวัยที่มีอายุ 70-79 ปี (กลุ่มผู้สูงวัยขั้นกลาง)
- 4) ผู้สูงวัยที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป (กลุ่มผู้สูงวัยขั้นปลาย)
- 5) ผู้สนใจทั่วไป ได้แก่ ผู้ที่ต้องดูแลผู้สูงอายุหรือผู้ที่ต้องการต่อยอดธุรกิจผู้สูงวัย

4. คุณสมบัติของผู้เข้าเรียน

- 1) ผู้สูงอายุที่มีความสนใจในการดูแลสุขภาพตนเองในเบื้องต้นและพัฒนาศักยภาพของตนเอง
- 2) ผู้ที่กลุ่มเตรียมพร้อมผู้สูงวัยที่มีความสนใจในการดูแลสุขภาพตนเองในปัจจุบันและเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ผู้สูงวัยอย่างมีศักยภาพและมีความมั่นคงในชีวิต
- 3) ประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจและต้องการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดูแลผู้สูงอายุหรือต้องการต่อยอดธุรกิจผู้สูงวัย

5. ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1) ประชาชน: มีแหล่งความรู้เพื่อเรียนรู้การดูแลผู้สูงวัยและพัฒนาศักยภาพผู้สูงวัย เป็นต้น อันจะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของตลาดแรงงานผู้สูงวัยของไทยในอนาคต
- 2) ภาคเอกชน: มีแหล่งผลิตแรงงานผู้สูงวัยเพื่อตอบสนองความต้องการแรงงานที่มีประสิทธิภาพและเชี่ยวชาญ
- 3) หน่วยงานรัฐ/รัฐวิสาหกิจ สามารถสร้างบุคลากรในสายงานผู้สูงวัย ซึ่งเป็นกำลังแรงงานที่สำคัญในการขับเคลื่อนสู่เศรษฐกิจสูงวัย (Silver economy)
- 4) ภาคการศึกษา มีการสร้างเครือข่ายของผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงวัย มีแหล่งการเรียนรู้นอกสถานที่สำหรับนักศึกษาที่สนใจในสายงานด้านธุรกิจสำหรับผู้สูงวัย

รายละเอียดหลักสูตรผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในยุคดิจิทัล 5.0 (Active Senior 5.0) เพื่อเพิ่มทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตและขับเคลื่อนสู่เศรษฐกิจสูงวัย (Silver economy)	
คุณสมบัติของผู้เรียน	ผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไปที่สนใจในการดูแลสุขภาพตนเองในเบื้องต้นและพัฒนา ศักยภาพ
จำนวนหน่วยกิต	Non degree หรือ เทียบเท่า 15 หน่วยกิต
ระยะเวลาศึกษา	45 ชั่วโมง ภายในเวลา 3 เดือน
สถานภาพการศึกษา	วิชาเสริมนอกหลักสูตร
สถานที่เรียน	เรียนผ่านบทเรียนออนไลน์หรือแพลตฟอร์มออนไลน์
ชุดวิชาที่ต้องเรียน	หลักสูตรประกอบด้วย 5 โมดูล (ชุดวิชา) ใช้เวลาเรียนจากบทเรียนบนเว็บไซต์ด้วยตนเอง 6 ชั่วโมงต่อรายวิชา หรือทั้งหมด 30 ชั่วโมง (ภายใน 4 สัปดาห์) โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามความสนใจและสภาพความพร้อมหรืออัตราการเรียนรู้ของแต่ละคน (Self Placed Learning)

รายละเอียดหลักสูตรผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในยุคดิจิทัล 5.0 (Active Senior 5.0) เพื่อเพิ่มทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตและขับเคลื่อนสู่เศรษฐกิจสูงวัย (Silver economy)	
กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	1. เรียนจากบทเรียนผ่านเว็บไซต์ หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ 2. ทำกิจกรรมการเรียนรู้ การสอบถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้สอนบนเว็บบอร์ด และchat room 3. กำหนดเนื้อหาแบ่งเป็นบทๆ ให้ผู้เรียนได้ศึกษาจากบทเรียนออนไลน์ หรือบทเรียนในคลิปวิดีโอและสื่อการสอนในรูปแบบของบทเรียนมัลติมีเดีย 4. กำหนดให้ผู้เรียนศึกษาเอกสารหรือคลิปการสอนเพิ่มเติมตามที่กำหนดในแต่ละบทเรียน
วิธีการจัดการเรียนการสอน	เป็นบทเรียนสำเร็จรูปโดยเรียนรู้ด้วยตนเอง
การประเมินผลหลังเรียน	1) การวัดประเมินผลซึ่งมีการประเมินหลังเรียนเท่านั้น โดยผ่านGoogle FORM หมายเหตุ:เนื่องจากเป็นวิชาที่ผู้เรียนไม่เคยเรียนมาก่อนหรือไม่มีความรู้เดิมมาเลย ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีแบบทดสอบก่อนเรียน เพราะวัดพื้นฐานความรู้ไม่ได้ 2) ผู้เรียนได้รับประกาศนียบัตร เมื่อผ่านการวัดผลทั้งหมด และได้ผลการประเมินเกิน 60% โดยจะมีการจัดส่งไปให้ที่บ้าน
โมดูลที่ 1	โมดูลมิต้านสุขภาพสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0
วัตถุประสงค์ของรายวิชา	1. อธิบายความหมาย ประเภทของการดูแลสุขภาพเบื้องต้นสำหรับผู้สูงวัย 2. ประเมินปัญหาสุขภาพที่พบบ่อยในผู้สูงอายุและการดูแลตนเองเบื้องต้น 3. สามารถนำความรู้การพัฒนาและฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายสำหรับผู้สูงวัยมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	บรรยายด้วยคลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย
สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน	-คลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย -เอกสารประกอบ
การวัดและประเมินผล	หลังจากเรียนจบรายวิชา มีการทดสอบความรู้หลังเรียน โดยจะถือเกณฑ์ผ่านที่ร้อยละ 60
เวลาที่ใช้ในการเรียนทั้งหมด	6 ชั่วโมง ต่อรายวิชา
เนื้อหาบทเรียน	บทที่ 1 เรียนรู้สู่การดูแลสุขภาพเบื้องต้นสำหรับผู้สูงวัย
	1.1 การดูแลสุขภาพของผู้สูงวัย -เคล็ดลับเพื่อการเป็นผู้สูงวัยอย่างมีสุขภาพดี 1.2 ปัญหาสุขภาพที่พบบ่อยในผู้สูงอายุและการดูแลตนเองเบื้องต้น - 12 โรคที่พบบ่อยและการดูแลตนเองเบื้องต้น 1) ความดันโลหิตสูง

รายละเอียดหลักสูตรผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในยุคดิจิทัล 5.0 (Active Senior 5.0) เพื่อเพิ่มทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตและขับเคลื่อนสู่เศรษฐกิจสูงวัย (Silver economy)	
	2) เบาหวาน 3) คอเรสเตอรอลในเลือดสูง 4) อ้วน 5) อ้วนลงพุง 6) เมแทบอลิซึมซินโดม 7) กล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด 8) หลอดเลือดสมอง 9) ไขมันโป่งพอง 10) เกาต์ 11) หอบหืด 12) ข้อเข่าเสื่อม
	บทที่ 2 พัฒนาและฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายสำหรับผู้สูงวัย
	2.1 การออกกำลังกายสำหรับผู้สูงวัย -4 รูปแบบของการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงวัย -ประโยชน์ของการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงวัย -การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงวัย -รูปแบบการออกกำลังกายที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงวัย -การฝึกปฏิบัติจากกรณีตัวอย่าง/คลิปการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงวัย 2.2 กายภาพบำบัดสำหรับผู้สูงวัยที่บ้านแบบง่าย ๆ -รูปแบบกายภาพบำบัดที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงวัย -8 ท่า พิซิทข้อเข่าเสื่อม -6 ท่าบริหารกายภาพ ผ่อนคลายก่อนนอน -4 ท่าออกกำลังกาย ป้องกันการหกล้มในผู้สูงวัย -การฝึกปฏิบัติจากกรณีตัวอย่าง/คลิปกายภาพบำบัดสำหรับผู้สูงวัย
โมดูลที่ 2	โมดูลมิติด้านโภชนาการ สำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0
วัตถุประสงค์ของรายวิชา	1. อธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับโภชนาการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงวัย 2. สามารถอธิบายประเภทของอาหารและอาหารว่างสำหรับผู้สูงวัย 3. สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
กิจกรรมการเรียนการสอน	บรรยายด้วยคลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย
สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน	-คลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย -เอกสารประกอบ

รายละเอียดหลักสูตรผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในยุคดิจิทัล 5.0 (Active Senior 5.0) เพื่อเพิ่มทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตและขับเคลื่อนสู่เศรษฐกิจสูงวัย (Silver economy)	
การวัดและประเมินผล	หลังจากเรียนจบรายวิชา มีการทดสอบความรู้หลังเรียน โดยจะถือเกณฑ์ผ่านที่ร้อยละ 60
เวลาที่ใช้ในการเรียนทั้งหมด	6 ชั่วโมง ต่อรายวิชา
เนื้อหาบทเรียน	บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับโภชนาการสำหรับผู้สูงวัย
	1.1 โภชนาการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงวัย 1.2 การชะลอการเสื่อมของร่างกายด้วยอาหาร 1.3 การคำนวณตารางแคลอรีในอาหารสำหรับผู้สูงวัย
	บทที่2 อาหารและอาหารว่างสำหรับผู้สูงวัย
	2.1 อาหารเพื่อสุขภาพสำหรับผู้สูงวัย 2.2 อาหารบำรุงสมองคนสูงวัย 2.3 อาหารว่างสำหรับผู้สูงวัย 2.4 อาหารที่มีประโยชน์และอาหารที่ควรหลีกเลี่ยง
	บทที่3 นวัตกรรมทางด้านโภชนาการสำหรับผู้สูงวัย
	3.1 อาหารเพื่อการชะลอวัย (Anti-Ageing and Wellness) 3.2 เนื้อจากพืช (Plant-based Meat) 3.3 การจัดโภชนาการเฉพาะบุคคล (Personalized food)
โมดูลที่ 3	โมดูลมิติด้านจิตใจสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0
วัตถุประสงค์ของรายวิชา	1. อธิบายจำแนกประเภทของการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของผู้สูงวัย 2. สามารถวิเคราะห์และประยุกต์ใช้เทคนิคการควบคุมอารมณ์ 3. สามารถนำความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและการควบคุมอารมณ์ ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้
กิจกรรมการเรียนการสอน	บรรยายด้วยคลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย
สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน	-คลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย -เอกสารประกอบ
การวัดและประเมินผล	หลังจากเรียนจบรายวิชา มีการทดสอบความรู้หลังเรียน โดยจะถือเกณฑ์ผ่านที่ร้อยละ 60
เวลาที่ใช้ในการเรียนทั้งหมด	6 ชั่วโมง ต่อรายวิชา
เนื้อหาบทเรียน	บทที่ 1 จุดประกาย “พลังคิดบวก” รับโลกยุคใหม่
	1.1 ธรรมชาติและความเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของผู้สูงอายุ 1.2 การสร้างกำลังใจ

รายละเอียดหลักสูตรผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในยุคดิจิทัล 5.0 (Active Senior 5.0) เพื่อเพิ่มทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตและขับเคลื่อนสู่เศรษฐกิจสูงวัย (Silver economy)	
	1.3 การสร้างแรงบันดาลใจ 1.4 การสร้างความมั่นใจ
	บทที่ 2 การควบคุมอารมณ์
	2.1 การจัดการและควบคุมอารมณ์ของตนเอง 2.2 เทคนิคการจัดการความโกรธ 2.3 เทคนิคในการจัดการกับความเครียด
โมดูลที่ 4	โมดูลมิติด้านเศรษฐกิจสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0
วัตถุประสงค์ของรายวิชา	1. อธิบายความหมาย คุณลักษณะ ทักษะและของการเป็นผู้ประกอบการ สูงวัย 2. วิเคราะห์และเปรียบเทียบอาชีพและธุรกิจสำหรับผู้ประกอบการ สูงวัย 3. อธิบายองค์ประกอบและขั้นตอนในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ โมเดลธุรกิจ และการเขียนแผนธุรกิจได้
กิจกรรมการเรียนรู้ การสอน	บรรยายด้วยคลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย
สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน	-คลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย -เอกสารประกอบ
การวัดและประเมินผล	หลังจากเรียนจบรายวิชา มีการทดสอบความรู้หลังเรียน โดยจะถือเกณฑ์ผ่านที่ร้อยละ 60
เวลาที่ใช้ในการเรียนทั้งหมด	6 ชั่วโมง ต่อรายวิชา
เนื้อหาบทเรียน	บทที่ 1 เรียนรู้สู่การเป็นผู้ประกอบการสูงวัย
	1.1 ความสำคัญของผู้ประกอบการสูงวัย 1.2 คุณลักษณะและทักษะของการเป็นผู้ประกอบการสูงวัย 1.3 เศรษฐกิจผู้สูงวัย (silver economy)
	บทที่ 2 อาชีพและธุรกิจสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0
	2.1 อาชีพและธุรกิจสำหรับผู้สูงวัย 2.2 อุปสรรคในการทำงานของวัยสูงอายุ 2.2 HR กำลังมองหาทักษะและศักยภาพอะไรของผู้สูงวัย 2.3 ผู้สูงอายุควรเตรียมตัวพัฒนาตนเองอย่างไร 2.4 ตัวอย่างผู้สูงวัยควรเตรียมตัวพัฒนาตนเองด้านความรู้และทักษะอะไรบ้าง
	บทที่ 3 เริ่มต้นธุรกิจสำหรับผู้สูงวัยอย่างง่าย “ สตาร์ทอัพรุ่นใหญ่ ”
	3.1 ขั้นตอนในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ 3.2 โมเดลธุรกิจ 3.3 แผนธุรกิจ

รายละเอียดหลักสูตรผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในยุคดิจิทัล 5.0 (Active Senior 5.0) เพื่อเพิ่มทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตและขับเคลื่อนสู่เศรษฐกิจสูงวัย (Silver economy)	
โมดูลที่ 5	โมดูลมิติด้านการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0
วัตถุประสงค์ของรายวิชา	1. อธิบายความหมาย ประเภททักษะสมัยใหม่ สำหรับเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0 2. สามารถประยุกต์การพัฒนาศักยภาพและทักษะสมัยใหม่ สำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0 ได้
กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	บรรยายด้วยคลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย
สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน	-คลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย -เอกสารประกอบ
การวัดและประเมินผล	หลังจากเรียนจบรายวิชา มีการทดสอบความรู้หลังเรียน โดยจะถือเกณฑ์ผ่านที่ร้อยละ 60
เวลาที่ใช้ในการเรียนทั้งหมด	6 ชั่วโมง ต่อรายวิชา
เนื้อหาบทเรียน	บทที่ 1 ทักษะสมัยใหม่สำหรับเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0
	1.1 ทักษะจำเป็นที่คนทำงานควรต้องมีในปี 2025 1.2 อนาคตของงานจะเป็นอย่างไร?
	บทที่ 2 การพัฒนาศักยภาพและทักษะสมัยใหม่ สำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0
	2.1 การพัฒนาศักยภาพและทักษะสมัยใหม่ 1) ทักษะด้านการคิดและแก้ปัญหา 2) ทักษะการบริหารจัดการตัวเอง 3) ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น 4) ทักษะด้านเทคโนโลยี 2.2 รวมคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องทักษะด้านเทคโนโลยี

กรอบแนวความคิดที่ 12: กลไกการเข้าสู่ระบบปริญญาตรีผ่านระบบธนาคารหน่วยกิต

กลไกการสู่ระบบการศึกษา

ความเชื่อมโยงของผลการเรียนรู้ของผู้สำเร็จการศึกษาจากการศึกษานอกระบบและ/หรือ การศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อเข้าสู่การศึกษาในระบบจากสถาบันการศึกษา

โดยการพิจารณาจาก คุณสมบัติผู้เรียน หน่วยกิตของรายวิชา ชั่วโมงเรียน และสมรรถนะในการปฏิบัติ โดยมี ระบบและกลไกในการเชื่อมโยงผลการศึกษาดังกล่าวอย่างมีมาตรฐาน พิจารณาจาก หลักเกณฑ์ ดังนี้

1. หลักเกณฑ์การเทียบโอน

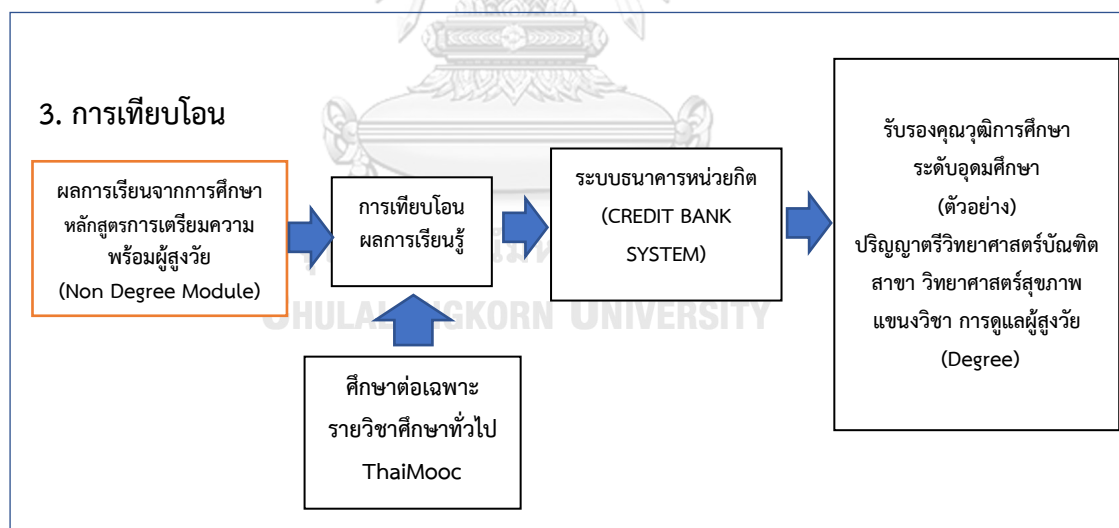
- (1) การเทียบโอนผลการเรียน และเทียบโอนผลการเรียนรู้จะเทียบเป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาตามหลักสูตร ที่เปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษาที่ผู้ขอเทียบโอน ต้องการ
- (2) วิธีการประเมิน เกณฑ์ การตัดสินของการประเมิน ให้เป็นไปตามสถาบันอุดมศึกษากำหนดโดยต้องผ่านการให้ความเห็นชอบจากสภาสถาบันอุดมศึกษา
- (3) ผลการประเมินจะต้องเทียบได้ไม่ต่ำกว่าระดับคะแนนตัวอักษร C หรือแต้มระดับคะแนน 2.00 หรือเทียบเท่า
- (4) การบันทึกผลการเรียนให้บันทึกตามวิธีการประเมิน
- (5) การเทียบให้หน่วยกิตได้รวมกันไม่เกิน 3 ใน 4 ของจำนวนหน่วยกิต รวมของหลักสูตรระดับปริญญาตรี

2.วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ มี 2 วิธีการได้แก่

- (1) การสอบที่ไม่ใช่การสอบมาตรฐาน (credit from non standard tests) หรือ credit from exam : CE)
- (2) หน่วยกิตที่ได้จากแฟ้มสะสมงาน (credit from portfolio : CP)

โดยหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุระยะสั้นนี้ จัดการสอบแบบปรนัย การสอบภาคปฏิบัติ และการส่งรายงาน

3. การเทียบโอนผลการเรียนรู้

ภาพที่ 1.2 กลไกการเชื่อมโยง ผลการเรียน และผลการเรียนรู้ เข้าสู่ระบบปริญญาตรีผ่านระบบธนาคารหน่วยกิต (สังเคราะห์โดยผู้วิจัย, 2561)

จากแผนผัง อธิบายได้ ดังนี้ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (Non Degree Module) “ หลักสูตรผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ 5.0 (Active Senior 5.0) “ สามารถเทียบโอนหน่วยกิตผ่านระบบธนาคารหน่วยกิต หรือ CREDIT BANK SYSTEM เพื่อสะสมหน่วยกิต เพื่อ

การรับรองคุณวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรี ซึ่งหากหน่วยกิตครบตรงตามเงื่อนไขของหลักสูตรปริญญาตรีที่เทียบโอน ผู้เรียนจะสามารถรับปริญญาตรีได้ แต่หากหน่วยกิตใดยังไม่ครบ เช่น ในรายวิชาศึกษาทั่วไป ผู้เรียนสามารถศึกษาต่อเฉพาะรายวิชาที่ขาดได้ จากสถาบันอื่นๆที่เปิดสอนในรายวิชานั้นๆแล้วทำการเทียบโอนหน่วยกิตให้ครบได้ โดยผู้เรียนสามารถเรียนได้จากสถาบันต่างๆที่เปิดสอน หรือ ThaiMOOC เป็นต้น

ทั้งนี้เนื้อหาวิชาประกอบไปด้วย 5 โมดูลโดยแต่ละโมดูล จะเทียบเท่ากับ 15 หน่วยกิต และเมื่อเรียนจบชุดรายวิชา ผลการศึกษาจะสามารถนำมาเทียบโอนหน่วยกิตระดับปริญญาตรี ในกลุ่มรายวิชาศึกษาทั่วไป กลุ่มรายวิชาเฉพาะและกลุ่มรายวิชาเลือกเสรีของหลักสูตรปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิตสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพแขนงวิชาการดูแลผู้สูงอายุ โดยผ่านระบบธนาคารหน่วยกิต Credit Bank System ได้ ส่วนผู้เรียนที่ประสงค์จะศึกษาต่อในกลุ่มรายวิชาอื่นๆ เช่นกลุ่มรายวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อการสะสมหน่วยกิตครบ เพื่อการเข้ารับปริญญา ผู้เรียนสามารถลงเรียนกลุ่มรายวิชาศึกษาทั่วไปที่ต้องการได้จากสถาบันอื่นๆที่เปิดสอน เช่น Thai MOOC เป็นต้น โดยคุณสมบัติของผู้มีสิทธิ์ขอเทียบโอนผลการเรียน กรณีขอเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาตรี ต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่าขึ้นไป

หลักเกณฑ์การเทียบรายวิชาและโอนหน่วยกิต

หลักเกณฑ์การเทียบวิชาเรียนและโอนหน่วยกิตระดับปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิตสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพแขนงวิชาการดูแลผู้สูงอายุ การดำเนินการเทียบความรู้และโอนหน่วยกิตภายใต้หลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาเข้าสู่อการศึกษาระบบ จากทบวงมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2545 ดังนี้

- (1) เป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาในหลักสูตรระดับอุดมศึกษา หรือเทียบเท่า ที่ทบวงมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจตามกฎหมายรับรอง
- (2) เป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่มีเนื้อหาสาระครอบคลุมไม่น้อยกว่าสาม ในสี่ของรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่ขอเทียบ
- (3) เป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่สอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าระดับคะแนนตัวอักษร C หรือแต่มีระดับคะแนน 2.00 หรือเทียบเท่า
- (4) นักศึกษาจะเทียบรายวิชาเรียนและโอนหน่วยกิตได้ไม่เกิน 3 ใน 4 ของ จำนวนหน่วยกิตรวมของหลักสูตรที่รับโอน
- (5) รายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่เทียบโอนจากต่างสถาบันอุดมศึกษาจะไม่นำมาคำนวณแต่มีระดับคะแนนเฉลี่ยสะสม
- (6) นักศึกษาจะต้องใช้เวลาศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาที่รับโอนอย่างน้อยหนึ่งปีการศึกษา
- (7) ในกรณีที่สถาบันอุดมศึกษาเปิดหลักสูตรใหม่จะเทียบโอนนักศึกษาเข้า ศึกษาได้ไม่เกินกว่าชั้นปีและภาคการศึกษาที่ได้รับอนุญาตให้นักศึกษาเรียนอยู่ตามหลักสูตรที่ได้รับความเห็นชอบแล้ว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของ หลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการวางแผนและพัฒนาหลักสูตรรายวิชาสำหรับผู้สูงอายุได้
2. ผลการศึกษาถึงกลไกการเชื่อมต่อการศึกษานอกระบบสู่การศึกษาในระบบอุดมศึกษาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา ระบบและกลไกการเชื่อมโยงการศึกษาของผู้สูงวัยจากการศึกษาระยะสั้นเพื่อเข้าสู่การศึกษาในระบบได้
3. ผลการศึกษาที่ได้สามารถต่อยอดในการพัฒนาหลักสูตรเฉพาะด้านสำหรับผู้สูงอายุหรือเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ มหาวิทยาลัยและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุสามารถนำไปพัฒนารูปแบบหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เชื่อมต่อการศึกษานอกระบบสู่การศึกษาในระบบอุดมศึกษาต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน” ได้ศึกษา ค้นคว้า เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอรายละเอียดสำคัญ ดังนี้

- ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
- ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาระยะสั้น
- ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย
- ตอนที่ 4 แนวคิดการจัดการความรู้
- ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน (Credit Bank System)
- ตอนที่ 6 กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF)
- ตอนที่ 7 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษา
 - 7.1 ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579)
 - 7.2 แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2560-2579)
 - 7.3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
 - 9.4 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546
 - 7.5 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564)
 - 7.6 พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2517
- ตอนที่ 8 แนวทางการพัฒนามาตรฐานการศึกษาของต่างประเทศ
- ตอนที่ 9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

1.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 กำหนดให้บุคคลที่มีอายุ 60 ปี บริบูรณ์และมีสัญชาติไทย (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2546)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ 2554 ให้ความหมายของคำว่า คนแก่ คือ มีอายุมาก หรือ อยู่ในวัยชราและให้ความหมายของคำว่า ชรา คือ แก่ด้วยอายุ ชำรุดทรุดโทรม (ราชบัณฑิตยสถาน , 2554)

พระสุรชัย อยู่สาโก (2550, p. 17) กล่าวว่า ผู้สูงอายุหมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสภาพร่างกายและจิตใจเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมถอย มีโอกาสเกิดโรคภัยไข้เจ็บได้ง่ายสมควรได้รับการดูแลช่วยเหลือและยังถือว่าเป็นวัยที่ปลดเกษียณจากการทำงาน ซึ่งยึดตามเกณฑ์ที่องค์การระหว่างประเทศได้ตกลงกัน โดยนับตามอายุปฏิทินเป็นมาตรฐานสากลในการเป็นผู้สูงอายุ

วันเพ็ญ ปันราช (2552, p. 9) กล่าวว่า ผู้สูงอายุ เป็นการกำหนดความหมายจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจและสังคมที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุเอง โดยมีการเชื่อมโยงกับบรรทัดฐานทางสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนเข้ามาเป็นเกณฑ์การพิจารณาด้วย

สุรพล ชยภพ (2552, p.26) ได้สรุปความหมายว่า ผู้สูงอายุ คือ บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปที่มีชีวิตอยู่ในช่วงปัจฉิมวัย ซึ่งมีสมรรถภาพด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมอยู่ในภาวะเสื่อมถอยตามสังขาร และมากด้วยประสบการณ์ มีคุณธรรมประจำใจ เป็นบุคคลที่สมควรได้รับการเคารพกราบไหว้และควรได้รับการดูแลจากครอบครัว บุตรหลาน และชุมชนเป็นอย่างดี

จินตนา รอดอารมณ์ (2554, p.17) กล่าวว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไปซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของวัย สภาพร่างกาย จิตใจและสังคม และมี กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กัน ผู้สูงอายุแต่ละคนก็จะมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันตามปัจจัยแวดล้อมของแต่ละบุคคล

สมพล นวะกะ (2555, p.8) กล่าวว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และจิตใจไปในทางเสื่อมลง มีบทบาททางสังคมและกิจกรรมในการประกอบอาชีพลดลง

สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 60ปีขึ้นไปและมีพัฒนาเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคมแตกต่างกันตามปัจจัยแวดล้อมของแต่ละบุคคล

1.2 การเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุ

บรรลุ ศิริพานิช (2542, p. 751-183) ได้กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย ทางด้านจิตใจ และสังคม แบ่งเป็น 5 ประการ

1) เผชิญหน้ากับความเสื่อมโทรมของร่างกาย

การเสื่อมสภาพร่างกายตามวัย “เมื่อถึงวัยชรา สังขารก็ร่วงโรย” คำกล่าวนี้นับเป็นสัจธรรมที่ยังไม่มีมนุษย์คนใดสามารถคัดค้านยวียุคมาหยุดยั้งความเสื่อมของสังขารได้ ทุกคนที่เกิดมามีอายุเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงจากวัยเจริญเติบโต เข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ และเข้าสู่วัยชรา ตามกระบวนการชราในมนุษย์ จึงเป็นธรรมชาติที่เมื่อเข้าสู่วัยอายุเราจะเห็นความเสื่อมของระบบการทำงานได้อย่างชัดเจนขึ้น

จากการรวบรวมลักษณะความเสื่อมโทรมของสุขภาพร่างกายจากทางการแพทย์พบว่า ผู้สูงอายุจะเกิดความเสื่อมโทรมลงของร่างกายในแทบทุกส่วน อาทิ

1) ประสิทธิภาพการทำงานของเซลล์สร้างสปีผิวลดลง ผิวหนังจะเริ่มบาง แห้ง เหี่ยว ย่น ตกกระ และผมจะเปลี่ยนเป็นสีขาว

2) ความเสื่อมโทรมของสายตาเด่นชัดขึ้น สายตายาว กระจุกตาขุ่น ความไวและความชัดเจนในการมองเห็นลดลง

3) ประสาทหูเริ่มเสื่อม ความสามารถสมรรถภาพของการได้ยินเสียงสูงจะลดลง จะได้ยินเสียงต่ำชัดเจนกว่า

4) ความสามารถของร่างกายในการปรับตัวของสภาพอากาศ ร้อน หนาวลดลง

5) กระดูกผุเปราะหักได้ง่าย เนื่องจากปริมาณแคลเซียมในกระดูกลดลง

6) ความสามารถในการขับถ่ายของเสียลดลง เพราะไตเริ่มเสื่อมสภาพ

ปีจะมีค่าน้อยกว่า 50 mg / dl เพียง ร้อยละ 5 เมื่อกรดและน้ำย่อยลดก็ย่อมทำให้สมรรถภาพในการย่อยอาหารในผู้สูงอายุลดลง

(3) การเปลี่ยนแปลงของลำไส้ ลำไส้เล็กจะมีหน้าที่ย่อยอาหารต่อจากกระเพาะ โดยวิธีหลั่งน้ำย่อยและเคลื่อนไหวลำไส้ให้อาหาร ได้คลุกเคล้ากับน้ำย่อย เกิดการย่อยจนถึงที่สุดและมีการดูดซึมสารอาหารเข้าสู่เส้นเลือดการศึกษาถึงการเคลื่อนไหวของลำไส้ ในขณะที่ลำไส้ มีอาหารพบว่าผู้สูงอายุมีการเคลื่อนไหวลดลงชัดเจน ส่วนการศึกษาเรื่องการดูดซึมสารคาร์โบไฮเดรตลดลงในผู้สูงอายุ ส่วนโปรตีนคงเดิม ไขมันโดยทั่วไปลดลง ส่วนวิตามินที่ละลายในไขมัน เช่น A และ K ดูดซึมได้มากขึ้น ส่วน D ดูดซึมได้ลดลงขึ้น เกือบพบว่าดูดซึมแคลเซียมลดน้อยลง

(4) การเปลี่ยนแปลงของลำไส้ใหญ่และทวารหนัก ด้านกายภาพพบว่า เยื่อบุลำไส้ฝ่อลีบลงมีการเปลี่ยนแปลงที่ต่อผนังลำไส้ การศึกษาทางเคลื่อนไหวพบว่า ผู้สูงอายุ อาหารผ่านลำไส้ช้าลง ทำให้เศษอาหารค้างคั่งได้นานเป็นผลทำให้ช่องลำไส้ใหญ่โตกว่าวัยหนุ่มสาว ความไวต่อการถูกกระตุ้นลดลง มีผลทำให้ผู้สูงอายุมีอาการท้องผูกมากขึ้น การถ่ายและการกลืนอุจจาระเป็นผลจากการบีบรัดหรือยับยั้งของกล้ามเนื้อในผนังลำไส้และเชิงกราน พบว่าความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อที่บริเวณทวารหนักลดลง การวัดความดันในช่องทวารหนักทั้งในขณะพักและขณะเบ่งมีแรงดันลดลง

(5) การเปลี่ยนแปลงของตับอ่อน เนื้อตับอ่อนของผู้สูงอายุจะมีพังผืดเพิ่มขึ้นและมีไขมันเข้าแทรกมากขึ้น ท่อนตับอ่อนโตขึ้น การหลั่งน้ำไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่จำนวนน้ำหลังจะมีปริมาตรลดลงทั้ง Amylase Trypsin ส่วน Lipase ไม่เปลี่ยนแปลง

(6) การเปลี่ยนแปลงของตับและระบบน้ำดี พบว่าตับมีขนาดเล็กลง เลือดไหลสู่ตับน้อยลง เซลล์ของตับมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีการตายเกิดขึ้น สังเคราะห์โปรตีนได้น้อยลง ระบบท่อนต่างๆในตับมีการแตกแขนงเพิ่มมากขึ้น เมื่อท่อนออกมาข้างนอกตับเป็น Common Bile Duct มีขนาดโตขึ้นส่วนประกอบของน้ำดีมีปริมาณของไขมันเข้มข้นขึ้น โดยมี Phospholipids และ Cholesterol เพิ่มมากขึ้นในผู้สูงอายุ ความสามารถในการทำหน้าที่ทำลายพิษของตับในผู้สูงอายุลดลง

3) ความเสื่อมโทรมของร่างกายที่เกิดจากสภาพปัจจุบัน

นอกจากนี้หากพิจารณาสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมปัจจุบันที่แตกต่างจากเมื่อครั้งอดีต มีการเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรม ความเจริญเติบโตของเมืองใหญ่และความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนหนุ่มสาวที่จะก้าวสู่วัยสูงอายุในอีกสองหรือสามทศวรรษหน้านี้นี้ ได้รับผลกระทบในด้านสุขภาพและมีแนวโน้มของโรคที่ยังไม่เกิดขึ้นกับผู้สูงในอายุในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากรูปแบบการใช้เวลา รูปแบบการทำงาน และการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกจากเทคโนโลยีที่ทันสมัย อาทิ

(1) โรคเกี่ยวกับระบบกล้ามเนื้อและกระดูก แนวโน้มผู้สูงในอนาคตจะเป็นโรคที่เกี่ยวข้องกับระบบกล้ามเนื้อและกระดูกเพิ่มขึ้น อันเป็นผลจากรูปแบบการดำเนินชีวิตในปัจจุบันที่มีการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อลดลง เช่น การทำงานภายในอาคารเป็นระยะเวลานาน การขาดการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆมากกว่าใช้ร่างกาย เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องซักผ้า รีโมทคอนโทรล เครื่องรีดผ้า เครื่องล้างจาน หรือแม้แต่งานด้านการเกษตร ก็มีเครื่องทุ่นแรงหลายชนิดด้วยกัน เช่น รถไถนา เครื่องนวดข้าว เครื่องพ่นยาฆ่าแมลง ฯลฯ ประกอบกับคนส่วนใหญ่ในยุคปัจจุบัน มักจะใช้เวลาดูโทรทัศน์มากกว่าทำกิจกรรมอื่น ทำให้ร่างกายและ

กล้ามเนื้อเคลื่อนไหวออกแรงน้อยลง ส่งผลให้เกิดโรคปวดตามข้อ ปวดตามกระดูก และกล้ามเนื้อเพิ่มมากขึ้นเมื่อถึงวัยกลางคนและวัยสูงอายุได้

(2) โรคที่เกี่ยวกับสายตา เนื่องจากการใช้สายตามากในการทำงานบนคอมพิวเตอร์ การเล่นเกม การนั่งดูโทรทัศน์เป็นเวลานาน เป็นต้น

(3) โรคที่เกี่ยวกับคลื่นสมอง เนื่องจากการใช้โทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ต้องใช้ระบบคลื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง อาจมีผลทำให้เกิดโรคทางสมองหรือโรคที่เกี่ยวกับหูมากขึ้น

(4) โรคที่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่บริโภคที่เปลี่ยนไป เช่น การปรุงอาหารโดยใช้เครื่องไมโครเวฟ เป็นการทำความร้อนโดยใช้คลื่นไฟฟ้า เพื่อทำอาหารให้สุกเร็ว อาจมีผลต่อระบบอวัยวะภายใน ความนิยมในการบริโภคอาหารประเภทฟาสต์ฟู้ดที่มีคอเลสเตอรอลสูง ทำให้เกิดโรคหลอดเลือดหัวใจตีบตันเพิ่มขึ้น เป็นต้น จากการทำวิจัยด้านสุขภาพและรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนญี่ปุ่น ทั้งที่อยู่ในประเทศญี่ปุ่นและที่อาศัยในสหรัฐฯ พบว่า คนญี่ปุ่นมีอัตราการเสียชีวิตด้วยโรคหลอดเลือดหัวใจตีบตันมากที่สุดในบรรดาประเทศอุตสาหกรรมและคนญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกามีอัตราการเป็นโรคนี้นี้มากกว่าคนญี่ปุ่นในประเทศญี่ปุ่น

(5) โรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ โรคภูมิแพ้ที่อาจจะรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากมลภาวะเป็นพิษ เช่น ฝุ่นละออง ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ สารตะกั่ว ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ไนโตรเจนออกไซด์ อากาศเป็นพิษที่เกิดจากโรงงาน เขม่ารถยนต์ เป็นต้น และจากการวิจัยยังพบว่า สารตะกั่วในอากาศมีความสัมพันธ์กับสติปัญญาในเด็กด้วย

4) เฝ้าระวังหน้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

นักสังคมวิทยายอมรับว่า ภาวะผู้สูงอายุเป็นการก้าวเข้าสู่สภาพการเปลี่ยนแปลงและบทบาทใหม่ในสังคม วัยสูงอายุเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงสถานภาพใหม่ๆ ในหลายเรื่อง สำหรับคนที่อยู่ในโครงสร้างเวลาการทำงานของสังคมอุตสาหกรรม โดยทั่วไปจะมีการกำหนด เกษียณอายุการทำงานของคนไว้ที่อายุ 60 ปี บางประเทศอาจจะ 55 ปี หรือ 65 ปี การสิ้นสุดการทำงานเท่ากับเป็นการหยุดที่บทบาทเดิมที่คนๆหนึ่งได้ใช้ชีวิตเช่นนั้นมานาน 30 - 40 ปี หรือมากกว่านั้นในคนบางคน และต้องเข้าสู่บทบาทใหม่ หรือแทบไม่มีบทบาทใดๆในสังคม ส่วนอีกหนึ่งกลุ่ม คือ ผู้สูงอายุที่อยู่ในภาคเกษตรกรรม หรือผู้ที่ไม่ได้ทำงานภายใต้โครงสร้างเวลา คนกลุ่มนี้จะไม่ต้องผ่านเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงบทบาทอย่างฉับพลันจากการเกษียณอายุ แต่อาจต้องเผชิญหน้ากับร่างกายที่ทรุดโทรม การไม่สามารถทำงานได้เหมือนในอดีต และการเปลี่ยนแปลงด้านอื่นๆที่มากขึ้นตามวัยที่เปลี่ยนแปลงไป หากจะมองในแง่ของความสูญเสียก็สามารถเห็นความสูญเสียได้ในหลายๆเรื่องของชีวิตไม่ว่าจะเป็น

(1) การสูญเสียงานที่เคยทำนับสิบๆปีการที่ต้องเลิกทำงานเมื่อถึงวัย 60 ปี นับเป็นการสูญเสียความเคยชินในการดำเนินชีวิตครั้งยิ่งใหญ่ จากเดิมที่เคยทำงานมาเป็นเวลา 30 - 40 ปี ตั้งแต่วัยหนุ่มสาวก็ต้องสิ้นสุดลง และต้องเริ่มต้นดำรงชีวิตที่เหลือใหม่เปรียบเสมือนก้าวใหม่ของชีวิตที่ต้องกำหนดขึ้นเองว่าจะเป็นเช่นไร

(2) การสูญเสียตำแหน่ง อำนาจ หน้าที่การออกจากสังคม กลุ่มผู้ร่วมงานและชีวิตที่เดินตามเวลาของงาน การเข้าสู่วัยสูงอายุจึงดูประหนึ่งว่าเป็นวัยแห่งการสูญเสียในหลายสิ่งหลายอย่าง นับตั้งแต่เรื่องตำแหน่งหน้าที่การงาน สูญเสียสังคมการทำงาน ความเคารพยำเกรงที่เคยได้รับจาก

ผู้ได้บังคับบัญชา หรือการใช้ชีวิตประจำวันอย่างมีเป้าหมายในการทำงาน สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่สูญเสียไปพร้อมกับงานประจำที่ยุติลง

(3) การสูญเสียวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันที่เคยชิน โครงสร้างการใช้เวลาในช่วงวัยทำงานจะถูกขับเคลื่อนและควบคุมด้วยปัจจัยภายนอก เช่น ระบบการทำงานที่ทำอยู่เป็นตัวบังคับว่าเราต้องตื่นเวลาใด ต้องเริ่มและเลิกงานเวลาใด ต้องรับผิดชอบสิ่งใด การทำงานในชีวิตประจำวันเป็นกิจวัตรของชีวิตที่เป็นความเคยชิน จนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ดังนั้นเมื่อถึงวัยสูงอายุไม่ได้ทำงานเหมือนเดิม ก็จำเป็นต้องเข้าสู่วิถีการดำเนินชีวิตประจำวันต้องจัดสรรเวลาของตนเองว่าเวลาใดควรทำอะไร

(4) การสูญเสียรายได้หรือมีรายได้ที่ลดลง แต่รายจ่ายเพิ่มขึ้น เมื่อการทำงานต้องสิ้นสุดในวัยเกษียณอายุนั้น สำหรับคนที่รับราชการหรือคนที่ทำงานกับหน่วยงานที่มีค่าตอบแทนหลังเกษียณก็จะได้รับเงินบำเหน็จหรือบำนาญ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับชีวิตที่เหลืออยู่ ส่วนคนที่ไม่มีสิทธิพิเศษนี้ก็จะกลายเป็นผู้มีรายได้น้อย เนื่องจากไม่สามารถทำงานได้เหมือนในอดีต หรือแม้สามารถทำได้ก็อาจจะไม่มีประสิทธิภาพเท่ากับคนในวัยหนุ่มสาว หากไม่มีเงินเก็บสะสมไว้ หรือมีรายได้จากทรัพย์สิน หรือการลงทุนอื่นๆ ก็จะต้องพึ่งพารายได้จากลูกหลานเป็นหลัก

(5) การสูญเสียบุคคลในครอบครัวและคนที่รู้จัก เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ จะเป็นช่วงวัยแห่งการสูญเสียบุคคลในครอบครัวและคนรู้จัก เช่น ลูกหลานแยกครอบครัวไปอยู่ต่างหาก การสูญเสียเพื่อนหรือสามีภรรยาซึ่งอยู่ในวัยสูงอายุ การสูญเสียญาติผู้ใหญ่ เป็นต้น จึงมีคำกล่าวว่า คนในวัยนี้ไปอยู่ใน 2 งานคือ งานแต่งงานลูกหลาน หรือไม่ก็งานศพญาติสนิทมิตรสหาย มากกว่างานรื่นเริงอื่นๆที่เคยไปเมื่อครั้งยังอยู่ในวัยหนุ่มสาว

(6) การสูญเสียบทบาท “ที่พึ่ง” กลายเป็น “พึ่งพา” จากบทบาทที่เคยเป็นที่พึ่งของลูกหลานในฐานะผู้นำครอบครัว เมื่ออายุมากขึ้นไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่มีรายได้เลี้ยงตนเอง ต้องมีคนคอยดูแลอย่างใกล้ชิด จึงเกิดการเปลี่ยนสภาพจากการเป็นผู้นำกลายเป็นผู้พึ่งพา ต้องอาศัยลูกหลานหรือผู้อื่นในการดูแลตน อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในวัยสูงอายุก็ได้มีแต้มมุ่งแห่งความสูญเสียเท่านั้น แต่มีมุมที่เราจะได้รับสิ่งใหม่ๆที่ดีด้วย ซึ่งขึ้นอยู่กับความเตรียมความพร้อมของตัวเราเองก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุนั้นว่ามีมากเพียงใด เพื่อจะสามารถปรับตัวเข้าสู่วัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม

5) เผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ

การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ได้แก่

ปัจจัยที่ 1 ผลกระทบจากความเสื่อมทางกายภาพ

ในวัยสูงอายุสมองจะเสื่อมไปตามวัย ความไม่สมดุลของสารบางชนิดในสมองมีผลทำให้เกิดอาการซึมเศร้าและการสูญเสียความสามารถในการเรียนรู้และเข้าใจ การที่ระบบไร้ท่อลดการผลิตฮอร์โมนมีผลทำให้เกิดภาวะซึมเศร้าได้ การที่ระบบประสาทสัมผัสเสื่อมลงไม่ว่าจะเป็น หูที่ฟังไม่ค่อยได้ยิน ตาฝ้าฟาง ก็เป็นสาเหตุของความหงุดหงิดและความเครียดได้ หรือการมีโรคประจำตัว ความอ่อนแอของร่างกายจนไม่สามารถทำงานได้ เช่น เดิมก็เป็นสาเหตุของความเศร้า ความรู้สึกว่าตนเองด้อยคุณค่าจนเกิดความท้อแท้และสิ้นหวัง เป็นต้น

ปัจจัยที่ 2 ความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง

วัยสูงอายุย่อมต้องเผชิญกับการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ อาทิ ลักษณะทางกายภาพที่เปลี่ยนไป กำลังของวัยชราลดลง ไม่คล่องแคล่วว่องไว การแยกครอบครัวของบุตร การสูญเสียคู่ครอง การที่ต้องอยู่คนเดียว เมื่อลูกหลานจากไปทำงานในที่ไกล การไม่มีโอกาสในความก้าวหน้าด้านอาชีพ จากที่เคยทำงานกลับต้องอยู่บ้าน หรือจากการที่เคยได้รับการยกย่องในบทบาทตำแหน่งก่อนเกษียณกลายเป็นผู้สูงอายุคนหนึ่ง ฯลฯ ผู้สูงอายุที่สามารถยอมรับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นและปรับตัวได้อย่างสอดคล้อง จะช่วยลดปัญหาทางด้านสุขภาพจิต แต่หากรู้สึกไม่พอใจกับสภาพที่เป็นอยู่ ก็จะนำไปสู่ความท้อแท้และสิ้นหวังได้ ยิ่งต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ความเจ็บไข้ได้ป่วย โรคภัยต่างๆ ก็ยิ่งก่อให้เกิดความรู้สึกท้อแท้สิ้นหวังกับอนาคตมากขึ้น นอกจากนี้ผู้สูงอายุมักจะปรับตัวยากและปฏิเสธการเรียนรู้ใหม่ๆ เนื่องจากยึดติดกับความคิดและเหตุผลของตนเอง ทำให้ต้องอยู่ในสภาพเดิมๆ ทั้งที่ตัวเองไม่มีความพึงพอใจ ความไม่สามารถปรับตัวได้อย่างดี จะทำให้เกิดความวิตกกังวลและความรู้สึกไม่มั่นคงทางจิตใจได้

ปัจจัยที่ 3 การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ

หากคนวัยหนุ่มสาวหรือวัยกลางคนได้เตรียมความพร้อมในเรื่องหลัก 6 เรื่องได้แก่

- 1) เตรียมความพร้อมยอมรับสภาพความเป็นจริง
- 2) เตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ
- 3) เตรียมความพร้อมด้านจิตใจ
- 4) เตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ
- 5) เตรียมความพร้อมด้านเป้าหมายชีวิต
- 6) เตรียมความพร้อมด้านที่พักอาศัย

บุคคลที่เตรียมพร้อมด้านต่างๆ เหล่านี้ เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ จะไม่ค่อยมีปัญหาทางด้านสุขภาพจิตมากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับคนที่ไม่มีการเตรียมพร้อมล่วงหน้า ผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้วางแผนชีวิตวัยบั้นปลาย อาจกลายเป็นคนซึมเศร้าเมื่อพบว่าตนเองต้นมาไม่รู้จะทำอะไร ไม่มีงานประจำ ไม่ต้องพบปะผู้อื่น และเห็นว่าชีวิตในช่วงวัยสุดท้ายเป็นวัยแห่งความสิ้นหวัง ไม่สามารถยอมรับสภาพตนเองที่ไม่เคยชินได้ มักใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทบทวนอดีต เพราะรู้สึกสิ้นหวังต่ออนาคต อันนำไปสู่ความเหงาและเศร้าใจได้

ปัจจัยที่ 4 ความรู้สึกประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว

ในช่วงรอยต่อระหว่างวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย ก่อนที่จะเข้าวัยสูงอายุระหว่างช่วงอายุ 40 - 60 ปี หรือเรียกว่าจะเป็นช่วงวัยที่มีคนส่วนใหญ่เข้าสู่ความสำเร็จ หรือก้าวขึ้นสูงสุดในชีวิต เนื่องจากการใช้ศักยภาพของร่างกายและสติปัญญาอย่างเต็มที่ในช่วงที่เป็นวันหนุ่มสาว และวัยกลางคนในช่วงนี้จะมี ความมั่นคงในการดำรงชีวิต เช่น สามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ มีบทบาทที่ได้รับการยอมรับจากสังคม มีครอบครัวที่อบอุ่นและพร้อมหน้าพร้อมตา หรือเพิ่งเริ่มแยกครอบครัวออกไป เป็นต้น

ปัจจัยที่ 5 ได้รับการตอบสนองด้านความต้องการพื้นฐาน

ผู้สูงอายุที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีอาหารการกินที่ดี มีที่พักอาศัย มีลูกหลานคอยดูแล ได้รับการยกย่องให้เกียรติ มีบทบาทในสังคมหรือครอบครัว ผู้สูงอายุที่ได้รับการตอบสนองอย่างครบถ้วนในด้านต่างๆ เหล่านี้ ย่อมส่งผลทำให้สุขภาพจิตดี เห็นตนเองมีคุณค่า มีกำลังใจในการดำรงชีวิตอยู่ต่อไป

ส่วนผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการจะเกิดปัญหาความตึงเครียด หงุดหงิด โกรธง่าย น้อยใจ วิตกกังวล ท้อแท้สิ้นหวัง และอาจนำไปสู่การไม่เห็นคุณค่าในการมีชีวิตอยู่ได้

การเลือกเส้นทางใดนั้นขึ้นอยู่กับว่าเรามีความเข้าใจวัยสูงอายุนี้ดี และขึ้นอยู่กับว่าเราได้เตรียมความพร้อมให้กับชีวิตอนาคตของเราอย่างไร การตอบสนองได้เป็นอย่างดี นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเตรียมตัว เตรียมใจ เตรียมความพร้อมด้านต่างๆเสียแต่เนิ่นๆ ยิ่งเตรียมได้เร็วเท่าไรยิ่งดี เพราะหากต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ด้านที่รุนแรง โดยไม่เตรียมความพร้อมมาอย่างดีก็อาจนำพาชีวิตปั่นปลายให้ประสบความล้มเหลวได้

อาจกล่าวได้ว่า วัยสูงอายุ ต้องการ การดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด โดยประการสำคัญ ควรให้ความรู้ ด้านวิทยาการผู้สูงอายุด้านการศึกษา

1.3 วิทยาการผู้สูงอายุด้านการศึกษา

วิทยาการผู้สูงอายุด้านการศึกษา (Education Gerontology) เป็นวิทยาการผู้สูงอายุที่เกิดล่าสุด โดยผสมผสานปรัชญา หลักการ และวิธีการสอนผู้ใหญ่ร่วมกับวิทยาการผู้สูงอายุทางการแพทย์ และเชิงสังคมนำมาจัดเป็นรูปแบบการสอนให้แก่ผู้เรียนวัยสูงอายุ (Older Adult) โดยมีแนวคิดว่าการเรียนรู้ของบุคคลสามารถปรับตัวและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ (ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ และสุภาพรณ นอยอำแพง, 2551) วิทยาการผู้สูงอายุด้านการศึกษามีแนวคิดสำคัญ ดังนี้

- 1) การจัดการศึกษาเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อชีวิตของบุคคลทุกวัย มิใช่บุคคลในวัยต้นเท่านั้น แต่ถือเป็นความจำเป็นและเป็นสิทธิที่จะต้องได้รับในบุคคลทุกคนและทุกวัย
- 2) ในการจัดการศึกษาจะต้องมีการเตรียมการและมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มากที่สุด เพื่อให้การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ
- 3) ต้องฝึกอบรมและพัฒนาผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มีความรู้ความสามารถ
- 4) ต้องเปลี่ยนทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุให้เป็นเชิงบวก ผู้สูงอายุยังมีความจำเป็นที่จะได้รับการศึกษาหรือการเรียนรู้เพื่อสนองความต้องการพื้นฐานทั้ง 5 ได้แก่ 1) ความต้องการความรู้เพื่อสามารถปรับตัวดำรงตนอยู่ในสังคม 2) ความต้องการทักษะเพื่อสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้ 3) ความต้องการความรู้เพื่อสามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถที่มีอยู่ให้แก่สังคม 4) ความต้องการความรู้เพื่อควบคุมสภาพแวดล้อมให้มีความเข้าใจความเป็นไปในสังคม และเรียนรู้เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในชุมชนสังคม 5) ความต้องการความรู้ที่จะพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองได้และพึงพอใจในชีวิต เป้าหมายของการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุประกอบด้วย 1) เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจในกระบวนการสุขภาพตามธรรมชาติ และกระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามขั้นตอน 2) เพื่อการป้องกันแก้ไขดูแลตัวเองและการเตรียมตัวก่อนวัยสูงอายุ 3) เพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและศักยภาพสามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้เป็นอย่างดี

โดยเห็นว่า ผู้สูงอายุควรได้รับการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งก่อนวัยสูงอายุและหลังวัยสูงอายุในรูปแบบ (เพ็ญแข ประจณปจณิก, 2550) ดังนี้

- 1) การฝึกอบรมและการให้ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นการเตรียมตัวด้านจิตใจและสังคมก่อนวัยเกษียณ

2) การศึกษานอกระบบหลังวัยเกษียณ เพื่อเป็นการพัฒนาตนเอง เช่น การเรียนหลักสูตรระยะสั้นในเนื้อหาที่สนใจตามที่สถาบันการศึกษาต่างๆจัดให้บริการแก่ชุมชนในลักษณะการศึกษาต่อเนื่อง

3) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยสื่อต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปเกี่ยวกับวิทยาการผู้สูงอายุ ได้ดังนี้ 1) การจัดการศึกษาและการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุ เป็นกระบวนการซึ่งจะนำผู้สูงอายุไปสู่การพัฒนาคน และมีศักยภาพและมีคุณภาพ สามารถเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพของสังคมได้ 2) เป้าหมายของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุในอนาคต ถือว่าผู้สูงอายุที่มีพลังและมีศักยภาพ ซึ่ง สังคมต้องเตรียมความพร้อม 3) การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ ควรอยู่ในระยะการเตรียมตัวก่อนเป็นผู้สูงอายุ และการให้ความรู้หลังวัยสูงอายุ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุให้ปรับตัวได้ดีที่สุด และควรจัดอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต โดยคำนึงถึงความต้องการพื้นฐานของผู้สูงอายุ

1.4 หลักการขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (United Nations Principles for Older Persons)

หลักการขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ. องค์การสหประชาชาติได้รับรองหลักการ 18 ประการ สำหรับผู้สูงอายุที่เรียกว่า United Nations. Principles for Older Persons ดังนี้ (สหประชาชาติ ประเทศไทย, 2564)

การมีอิสระภาพในการพึ่งตนเอง

1. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะได้รับอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และการดูแลสุขภาพอย่างเพียงพอ ทั้ง จากการจัดสรรรายได้ การสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัวและชุมชน ตลอดจนการช่วยเหลือตนเอง

2. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิและโอกาสได้ทำงาน หรือมีโอกาที่จะสร้างรายได้ทางอื่นให้กับตนเอง

3. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิและมีส่วนร่วมในการกำหนดการเกษียณอายุการทำงาน

4. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิเข้าถึงโครงการฝึกอบรมและโครงการด้านการศึกษาที่เหมาะสม

5. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และสามารถที่จะปรับให้เข้ากับสภาพ พึงพอใจส่วนบุคคลและความสามารถที่เปลี่ยนไป

6. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะพักอาศัยอยู่ที่บ้านของตนเองได้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ การมีส่วนร่วม

7. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิคงอยู่ในสังคม และมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการกำหนดและดำเนินนโยบายที่มีผล โดยตรงต่อความเป็นอยู่อันดีของผู้สูงอายุ รวมทั้งแลกเปลี่ยนความรู้และทักษะกับคนรุ่นใหม่

8. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะแสวงหาและพัฒนาโอกาสในการให้บริการแก่ชุมชน และทำงานอาสาสมัครใน ตำแหน่งที่เหมาะสมกับความสนใจและความสามารถ

9. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะก่อตั้งขบวนการหรือสมาคมเพื่อผู้สูงอายุ การอุปการะเลี้ยงดู

10. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูและการปกป้องคุ้มครองจากครอบครัวและชุมชน ตาม คุณค่าวัฒนธรรมของแต่ละระบบสังคม

11. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิเข้าถึงบริการด้านการดูแลสุขภาพ เพื่อช่วยให้สามารถและคงไว้หรือฟื้นฟูสมรรถภาพ ทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ให้อยู่ในระดับที่สมบูรณ์ที่สุด และเพื่อช่วยป้องกันหรือชะลอการเกิด ภาวะเจ็บป่วยอีกด้วย

12. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิได้รับการทางด้านสังคมและกฎหมาย เพื่อส่งเสริมอิสรภาพในการดำเนินชีวิตการ ปกป้องคุ้มครองและการอุปการะเลี้ยงดู

13. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากการเลี้ยงดูในสถานสงเคราะห์ ซึ่งจะให้บริการด้านการปกป้อง คุ้มครอง การฟื้นฟูสมรรถภาพ และการกระตุ้นทางด้านจิตใจและสังคม ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และบรรยากาศที่เป็นมิตรตามความเหมาะสมกับสถานภาพและความต้องการ

14. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิมนุษยชนทั้งปวงและเสรีภาพขั้นพื้นฐานในขณะที่อยู่ในสถานที่ใด หรือในสถานที่ ให้บริการดูแลรักษา รวมทั้งพึงได้รับการยอมรับในศักดิ์ศรี ความเชื่อ ความต้องการ และความเป็น ส่วนตัว ตลอดจนสิทธิในการตัดสินใจเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดูและคุณภาพชีวิตของตนเองการบรรลุความต้องการ

15. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะแสวงหาโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่

16. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิเข้าถึงแหล่งการศึกษา วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา และนันทนาการในสังคมความมีศักดิ์ศรี

17. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความมั่นคงปลอดภัย ปราศจากการถูกแสวงหา ผลประโยชน์ตลอดจนการปฏิบัติอย่างทารุณทั้งทางร่างกายและจิตใจ

18. ผู้สูงอายุพึงได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางวัย เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ภูมิหลัง ศาสนา ความพิการ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสถานภาพอื่นใด

นอกจากนี้ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ หรือ International Labour Organization (ILO) ได้มีการจัดทำข้อเสนอแนะฉบับที่ 162 ว่าด้วยคนงานสูงอายุ พ.ศ. 2523 (Older Workers Recommendation, 1980) ที่ระบุถึงมาตรการต่างๆ ในการใช้ลดปัญหาจากการทำงาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับสมรรถนะของคนงานที่มีอายุมากข้อเสนอแนะฉบับนี้กล่าวถึงประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหามุมมองที่รอบด้าน ซึ่งประกอบด้วย ความยุติธรรมในการ ปฏิบัติต่อคนงาน การไม่เลือกปฏิบัติและการวางแผนการเกษียณอายุ (http://www.dop.go.th/download/knowledge/th1531117529-123_4.pdf)

ในข้อเสนอแนะฉบับที่ 202 ว่าด้วยฐานความคุ้มครองทางสังคม พ.ศ. 2555 (Social Protection Floor Recommendation, 2012) ได้แนะนำให้มีการจัดตั้งและคงไว้ซึ่งฐานความคุ้มครองทางสังคมในฐานะที่เป็น องค์ประกอบสำคัญของระบบความมั่นคงทางสังคมแห่งชาติ ด้วยการสร้างหลักประกันที่เป็นความมั่นคงทางรายได้ ขั้นพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่น้อยกว่าอัตราขั้นต่ำตามที่กำหนดไว้ในระดับชาติ ในอนุสัญญาฉบับที่ 102 ว่าด้วยความมั่นคงทางสังคม (มาตรฐานขั้นต่ำ) พ.ศ.2495 (Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952) ได้ระบุถึงการให้ประโยชน์ทดแทนการชราภาพ โดยแนวคิดของ ILO ถือว่า สังคมมีหน้าที่จัดหลักประกันให้ผู้สูงอายุทุกคนสามารถดำรงชีวิตอยู่

ได้ในมาตรฐานขั้นต่ำที่สังคมยอมรับ ความเป็นอยู่ในระดับสูงกว่าขั้นต่ำนี้ เป็นหน้าที่ของแต่ละบุคคล หรือกลุ่มบุคคลใดในแต่ละอาชีพที่จะต้องเตรียมการเอง ตามแนวคิดนี้ผู้ที่อยู่ในระบบจะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนดและเข้าเกณฑ์ชราภาพ และแหล่งเงินทุนที่ใช้เพื่อประโยชน์ทดแทนโดยทั่วไป มาจากภาษีแผ่นดิน ผู้ที่จะได้รับประโยชน์อาจจะต้องผ่านการตรวจสอบว่าไม่มี แหล่งรายได้อื่น และ จำเป็นต้องได้รับประโยชน์ทดแทนตามความจำเป็นจริง อัตราผลประโยชน์จะไม่ขึ้นอยู่กับ รายได้ และ ระยะเวลาที่ทำงานในอดีตของผู้ชราภาพ ตามแนวคิดนี้ มักจะอยู่ในรูปของหลักการสงเคราะห์ (Social Assistance)

อีกแนวคิดหนึ่งของ ILO คือ การจัดระบบเพื่อให้ผู้เข้าสู่วัยชราสามารถดำรงชีวิตในระดับ มาตรฐานที่ไม่ ต่างจากช่วงก่อนที่จะกลายเป็นผู้ไม่ได้ทำงาน เนื่องจากครบอายุเกษียณ แนวคิดนี้เป็น แนวคิดตามหลักการ ประกันสังคม (Social Insurance) ที่ใช้กันอยู่ทั่วไป ซึ่งผู้ที่ได้รับประโยชน์ กรณีชราภาพต้องจ่ายเงินสมทบตาม อัตราค่าจ้างในช่วงที่ยังทำงานอยู่ส่วนประโยชน์ทดแทนขึ้นอยู่กับ จำนวนและระยะเวลาที่จ่ายเงินสมทบ ในการศึกษาแนวทางการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม (CSR)/กิจการ เพื่อสังคม (SE) สำหรับผู้สูงอายุ ภายใต้ โครงการส่งเสริมความร่วมมือส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสังคม สำหรับผู้สูงอายุ ฉบับนี้ ยังได้นำหลักการแนวทางของ องค์การสหประชาชาติอีก 2 ฉบับ ที่แนะนำให้ ภาคธุรกิจดำเนินการ มาเป็นข้อมูลนำเข้าในการศึกษา ได้แก่ ข้อตกลงโลกแห่งสหประชาชาติ หรือ UN Global Compact ภายใต้หลักสากล 10 ประการ ใน 4 หมวด ได้แก่ สิทธิมนุษยชน แรงงาน สิ่งแวดล้อม และการต้านทุจริต กับหลักการแนวทางของสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจกับ สิทธิมนุษยชน ภายใต้กรอบ “คุ้มครอง-เคารพ-เยียวยา” ที่ระบุให้ภาคธุรกิจจัดทำนโยบายและกระบวนการในการ ป้องกัน บรรเทา และแก้ไขผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนที่เกิดจากกิจกรรมของภาคธุรกิจ การให้ ผู้บริหารสูงสุดของ ภาคธุรกิจแสดงพันธกรณีที่ปกป้องสิทธิมนุษยชน การให้มีการตรวจสอบ ผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนจากการ ดำเนินธุรกิจของตน และให้มีการตอบสนองผลกระทบนั้นอย่างมี ประสิทธิภาพ การให้มีการสื่อสารกับสาธารณชน เมื่อมีข้อกังวลเกิดขึ้น เป็นต้น

ทั้งนี้ องค์การสหประชาชาติ ได้ประกาศเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยการรับรองของชาติสมาชิก 193 ประเทศ เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2558 เพื่อใช้เป็นทิศทางการพัฒนานานาชาติ รวมทั้งไทย จะใช้อ้างอิงนับจากนี้ไป จวบจนปี ค.ศ. 2030 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปีข้างหน้า (<https://sdgs.nesdc.go.th>)

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ข้อ ประกอบด้วย (1) ความยากจน (2) ความหิวโหย (3) สุขภาพ (4) การศึกษา (5) ความเท่าเทียมทางเพศ (6) น้ำและการสุขาภิบาล (7) พลังงาน (8) เศรษฐกิจ และการจ้างงาน (9) โครงสร้างพื้นฐานและการปรับให้เป็นอุตสาหกรรม (10) ความเหลื่อมล้ำ (11) เมืองและการตั้งถิ่นฐานของ มนุษย์ (12) แบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน (13) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบ (14) ทรัพยากรทางทะเล (15) ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ (16) สังคมและความยุติธรรม (17) หุ่นส่วนความร่วมมือและการปฏิบัติให้เกิดผล 15 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ นายบัน คี มุน เลขาธิการ สหประชาชาติ ได้กล่าวว่า ผู้สูงอายุเป็นสินทรัพย์ที่ทรงคุณค่ามหาศาลของ สังคมและมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาในระดับสากล การขับเคลื่อนวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค .ศ . 2030 จะต้อง คำนึงถึงการ

เปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรในรอบ 15 ปีข้างหน้า ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

การจัดทำข้อเสนอและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุในระดับสากลและระดับชาติ จึงสมควรมุ่งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมาเป็นข้อมูลนำเข้า เพื่อให้เกิดความครอบคลุมในมิติการพัฒนาที่มีผู้สูงอายุเป็นเงื่อนไข และกฎเกณฑ์สำคัญ

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาระยะสั้น

2.1 แนวคิดการศึกษาระยะสั้น

การจัดการศึกษาเกิดจากแนวคิดของนักการศึกษาสำคัญ 2 คน คือ Paulo Freire และ Ivan Illich กล่าวว่า การจัดการศึกษาในระบบยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายได้ครอบคลุมเพียงพอ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544) การเรียนรู้ของบุคคลจะนำไปสู่การหลุดพ้นจากการถูกกดขี่หรือถูกเอารัดเอาเปรียบ (Freire, 1972) การศึกษาในระบบมีจุดด้อยจำนวนมาก โดยเฉพาะการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และนำมาซึ่งความไม่เท่าเทียมกันของบุคคลในสังคม (Ivan Illich, 1973)

ดังนั้น การศึกษาระยะสั้นจึงเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่ ส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาที่หลากหลายสอดคล้องตามความต้องการของผู้เรียนหรือมุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่ให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ มีวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถเรียนได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ ไม่จำกัดอยู่ในห้องเรียนเหมือนที่ผ่านมา (อัมพร พงษ์กัสนนันท์, 2550)

การศึกษาระยะสั้นจึงเป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนโดยมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นด้วยการบูรณาการเนื้อหาเข้ากับวิถีชีวิต เน้นการคิดวิเคราะห์ การปฏิบัติการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคและพัฒนาตนเองเป็นสำคัญ โดยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกระบบตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 มีแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกันในการคิดวิเคราะห์และการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรค เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล เน้นการเรียนรู้แบบองค์รวม ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ที่จะคอยชี้แนะและให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้ได้ตรงตามเป้าหมาย (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2546)

การศึกษาระยะสั้นจึงเป็นการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับสภาพการณ์ (Present) การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner centred) โครงสร้างการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Less structured) และตอบสนองความต้องการของผู้เรียน (Responsive to localized needs) โดยความร่วมมือระหว่างผู้เรียนและผู้สอนในการจัดการศึกษานอกระบบ (Taylor, 2008; 2006; Merriam & Caffarella, 1999; Jarvis, 1987; Ammed & Coombs, 1975)

Taylor (2008) กล่าวว่า หลักการสำคัญของการศึกษาระยะสั้นที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ จึงเป็นความร่วมมือกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ประกอบด้วย 3 หลักการสำคัญ กล่าวคือ

1) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้สอนส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยใช้ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้และกระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ในสิ่งที่สนใจ (Help draw learners into the experience and assist in maintaining their interest)

2) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความต้องการและความสนใจของตนเองโดยเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน และจัดสภาพแวดล้อมที่สะดวกและเอื้อต่อการเรียนรู้ (Make connections between the experience and the learner's interests, and establish a comfortable and supportive environment for learning)

3) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ (Develop an awareness of the learner)

สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบเป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญการจัดการเรียนรู้เป็นผลมาจากการวางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน โดยมีรูปแบบ วิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย และสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาระยะสั้นสำหรับผู้สูงอายุ

สูตรรัตน์ จำปาและคณะ (2556) ได้ศึกษาสภาพและความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุและแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลหนองฮี อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า 1) สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิต โดยรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพกาย ด้านสุขภาพจิต ด้านอาชีพและด้านสังคม มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 3.49 มีความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตทั้ง 4 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.26 รูปแบบการจัดการศึกษา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการวิธีการจัดการศึกษาในรูปแบบของการฝึกอบรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ เป็นวิทยากร ใช้ระยะเวลา 1-2 วัน ครั้งละ 4-6 ชั่วโมง ช่วงเวลา 09.00 – 12.00 น. ในวันเสาร์-อาทิตย์และการจัดกิจกรรมที่ศาลาวัด 2) การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษา พบว่าการจัดการศึกษาด้านสุขภาพกาย ควรมีการให้ความรู้ทางการแพทย์และการดูแลเบื้องต้น เกี่ยวกับโรคของผู้สูงอายุและการป้องกันด้านจิตใจ ควรมีการปฏิบัติธรรมะกับการครองตน การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์ การสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลต่างวัย ด้านเศรษฐกิจ ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น และด้านสังคม ควรมีการจัดกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมการออกกำลังกายกิจกรรมการพัฒนาบุคลิกภาพ รูปแบบการจัดการศึกษา คือ ฝึกอบรมในวันเสาร์-อาทิตย์ 1-2 วัน ครั้งละ 1-2 ชั่วโมง ช่วงเวลา 09.00-12.00 น. โดยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ

ฐิติมา ดวงวันทอง (2560) ศึกษาการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ จากการรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ พบว่า การศึกษาที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุมากที่สุดคือการศึกษาดูแลชีวิต อาศัย โดยมีหมวดเนื้อหาการเรียนรู้ทั้งหมด 5 ด้าน ประกอบไปด้วย 1) เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัยที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ 2) เนื้อหาด้านการปรับตัวทาง สังคมและจิตใจ 3) เนื้อหาด้านการออม 4) เนื้อหาด้านการเรียนรู้และ 5) เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังพบว่า ลักษณะการเรียนรู้ของ

ผู้สูงอายุ มีแนวทางการเรียนรู้ในหลายๆด้าน อาทิ การเรียนรู้บนรากฐานความต้องการ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆ ฯลฯ แนวคิด ”การศึกษาตลอดชีวิต”สำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 1) การศึกษาในระบบ 2) การศึกษานอกระบบ และ3) การศึกษาตามอัธยาศัย แต่สำหรับผู้สูงอายุยังไม่พบว่ามีจัดการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับสภาพทางกายภาพของผู้สูงอายุ ดังนั้น รูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุจึงควรจัดในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นให้กับบุคคล ทุกเพศ วัย และช่วงอายุ เป็นกิจกรรมที่ยืดหยุ่นในการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติของกลุ่มเป้าหมาย และนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตามอัธยาศัย

3.1 ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย

สำนักงานบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (2547) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการ จัดสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ ให้บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างไม่เป็นทางการ ในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งที่โดยตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจก็ตาม ซึ่งไม่มีหลักสูตรที่ปรากฏให้เห็นชัดเจน

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2544) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการ จัดสภาพแวดล้อม สถานการณ์ปัจจัยเกื้อหนุน แหล่งเรียนรู้ สื่อ รวมถึงบุคคล เพื่อส่งเสริมให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตาม ความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม

วิศนิตลิตระกุล และ อมรา ปฐมัญญะบุรณ์ (2544) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง วิธีการที่หลากหลายที่นำไปสู่การเรียนรู้ อาจเกิดขึ้นโดยการถูกผลักดันให้เกิดขึ้นผ่านกระบวนการ สนทนาเกี่ยวข้องกับการสำรวจ และขยายประสบการณ์ โดยไม่อาจทำนายล่วงหน้าได้ เป็นสิ่งที่บังเอิญ เกิดขึ้นอุบัติเหตุขึ้น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553 ระบุว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่เปิดโอกาสให้ ผู้เรียนรู้ได้ด้วยตนเองขึ้นอยู่กับความสนใจ ความพร้อม ศักยภาพ และโอกาส โดยศึกษาจากตัวบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

กระทรวงศึกษาธิการ (2553) กล่าวว่า การเรียนรู้ตามอัธยาศัย เป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตอันเกิดจากการผสมผสานระหว่างการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ในวิถีชีวิตตามธรรมชาติของ บุคคล ซึ่งต้องอาศัยแรงจูงใจภายในของบุคคลท ำให้เกิดการเรียนรู้ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว จัดเป็นการ เรียนรู้ที่มีคุณค่าต่อการเป็นมนุษย์ เพราะเป็นสิ่งที่หาได้จากการท างาน สิ่งแวดล้อม สังคม จนเป็น ประสบการณ์ ช่วยพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติได้อย่างแท้จริง โดยการศึกษาแบบนี้มักไม่มีการ จัดเป็นระบบ ไม่มีรูปแบบหรือกระบวนการที่แน่นอน และเป็นการศึกษาในหลากหลายมิติ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2544) กล่าวว่า การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่ผู้เรียนเรียนรู้ ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากประสบการณ์การทำงาน

บุคคล ครอบครัว สื่อมวลชน ชุมชน แหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน ไม่มีการสอบ ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานศึกษาที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ สามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต

วิจิตรภรณ์ โตแก้ว (2558) ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

ขวัญชัย ช้วนา และธารทิพย์ ช้วนา (2559) ได้ศึกษาการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในศตวรรษที่ 21 สรุปได้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะในการดำเนินชีวิต และเติมเต็มความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ นอกเหนือการเรียนการสอนในระบบและนอกระบบโรงเรียน โอกาสของการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเกิดขึ้นได้ ในทุกเวลา ไม่จำกัดสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อต่าง ๆ รอบตัว และในการพัฒนาผู้เรียนทางการศึกษาตามอัธยาศัยสู่การเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนเพื่อเตรียมความพร้อมของคนทุกวัยที่มีความความแตกต่างระหว่างบุคคล อันจะทำให้เกิดความพร้อมที่จะรองรับการพัฒนาโดยเริ่มต้นที่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตนเองก่อน เพื่อให้มีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาด้านที่สูงขึ้นต่อไป นับเป็นก้าวสำคัญในการศึกษาตามอัธยาศัยที่จะเชื่อมโยงการศึกษากับการพัฒนาคน

มุตตาฬาล่าเห (2560) ศึกษาความต้องการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้เรียนในจังหวัดปัตตานี กล่าวว่า แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรจัดการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน เช่น ความต้องการการศึกษาต่อ ความคาดหวังของผู้เรียนในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น กิจกรรมทุก ๆ กิจกรรมนั้น ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน พร้อมทั้งผู้สอนควรมีระบบจัดให้คำปรึกษา การให้บริการ และข้อเสนอแนะแนวทางแก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนจะมีความต้องการที่แตกต่างกันไป

สรุปได้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดการทางการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามความสนใจ ตามศักยภาพ ตามความพร้อม และโอกาส ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว สามารถจัดการศึกษาได้หลากหลายรูปแบบไม่มีรูปแบบที่ตายตัว เป็นการศึกษาที่สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

3.2 แนวคิดการศึกษาตามอัธยาศัย

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้กล่าวถึง หลักการของการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ดังต่อไปนี้ 1) การเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย 2) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีความหลากหลายทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและส่วนที่นำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา 3) การจัดกรอบหรือแนวทางการเรียนรู้ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อผู้เรียน

อุดม เขยกิจวงศ์ (2551) กล่าวว่า หลักการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถแบ่งออกได้เป็น 7 ข้อ ได้แก่ 1) จัดให้สนองกลุ่มเป้าหมาย ทุกเพศและวัย ตามความสนใจ และความต้องการ 2) จัดให้

สอดคล้องกับวิถีชีวิต 3) จัดโดยวิธีหลากหลายโดยใช้สื่อต่างๆ 4) จัดให้ยืดหยุ่นโดยไม่ยึดรูปแบบใดๆ 5) จัดให้ทันต่อเหตุการณ์ 6) จัดได้ถูกกาลเทศะ และ 7) จัดบรรยากาศ สถานการณ์ และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คมกฤษ จันทรวง (2551) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการเรียนรู้จากวิถีชีวิตของแต่ละบุคคล โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ ดังนี้ 1) การเรียนรู้จากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันและนำไปสู่การเรียนรู้โดยบังเอิญของแต่ละบุคคล หากบุคคลไม่ได้ นำไปตีความหรือคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้ดังกล่าวจะกลายเป็นประสบการณ์เฉพาะของบุคคล 2) การเรียนรู้จากการตีความ ซึ่งเกิดจากกระบวนการคิดวิเคราะห์จากประสบการณ์เดิม ของบุคคลจาก 3 องค์ประกอบ กล่าวคือ เนื้อหา (Content) บริบท (Context) และประสบการณ์ ของบุคคล (Experience) ดังนั้นการตีความจึงหมายถึงการที่บุคคลเข้าใจด้วยตนเองใน ความหมายในสถานการณ์การเรียนรู้นั้นๆ 3) ความเข้าใจจากภายใน (Making sense) อันเป็นผลจากกระบวนการรับรู้ที่เกิดขึ้น จากการตีความ การยอมรับ และความพึงพอใจของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ ความเข้าใจจากภายในของ บุคคลเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงหรือการปรับตัวของบุคคลเพื่อให้เข้ากับบริบทและสถานการณ์ ที่เป็นอยู่

ดังนั้น การจัดแบ่งประเภทการศึกษาตามอัธยาศัยจึงมักแบ่งตามวิธีการเรียนรู้ของบุคคล เป็นสำคัญ โดยแบ่งได้เป็น 3 ประเภท กล่าวคือ 1) การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed learning) เป็นการเรียนรู้ที่กำหนดโดย ผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากความตั้งใจที่จะเรียนรู้ เนื่องจากผู้เรียนมีจุดหมายบางสิ่งบางอย่างที่ต้องการ เรียนรู้และนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ของบุคคลในเวลาต่อมา 2) การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยความบังเอิญ (Incidental learning) เป็นประสบการณ์ในการ เรียนรู้ที่ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจหรือความต้องการของผู้เรียน หากได้รับประสบการณ์จะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้บางอย่างโดยมิได้ตั้งใจขึ้นมา 3) การเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน (Tacit learning) เป็นการรับรู้ในคุณค่า ค่านิยม พฤติกรรมหรือทักษะต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) ใน ชีวิตประจำวันที่บุคคลได้เรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการในรูปแบบที่หลากหลายตามสภาพการณ์ของ แต่ละบุคคล

ฉะนั้นแล้ว การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา โดยเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดจากความต้องการและความสนใจของแต่ละบุคคล ผู้เรียนจะเรียนรู้ในสิ่งที่ตนสนใจกับตนเองจากการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ และการเรียนรู้ ในชีวิตประจำวัน โดยผู้เรียนสามารถกำหนดสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ กำหนดวิธีการและกำหนด เนื้อหาในการเรียนรู้ที่หลากหลายตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล

เห็นได้ว่า การจัดการศึกษาทั้งสองลักษณะมีรูปแบบการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่นเพื่อมุ่งสนองตอบความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเป้าประสงค์ของการจัดการศึกษาทั้งสอง ลักษณะ คือ การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ โดยผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาคำตอบด้วยวิธีการต่างๆ ด้วยตนเองเพื่อให้เกิดความเข้าใจจากภายใน และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (Eneroth, 2008)

สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถนำมาพัฒนาการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุได้ โดยต้องยึดหลักการ ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุปรับตัวเข้า

กับสภาพแวดล้อมในวัยของตนได้เป็นอย่างดี ซึ่งเสนอว่าบุคคลต้องเกิดการเรียนรู้ ตลอดเวลา อันสอดคล้องกับความต้องการ (Needs) ของผู้สูงอายุ โดยกิจกรรมการศึกษานอก ระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

ชนกนารถ บุญวิวัฒนะกุล (2559) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย พบว่า ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทยและต่างประเทศมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทยต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ 5 ประการ 1) กฎหมายและนโยบายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรเป็นกฎหมายและนโยบายเพื่อการศึกษตลอดชีวิตที่เปิดโอกาสให้เรียนรู้ได้ทุกรูปแบบ ทุกที่ ทุกเวลาอย่างไม่มีเงื่อนไข ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน 2) โครงสร้างและการกระจายอำนาจ การศึกษา โดยกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นให้สามารถบริหารงาน ขับเคลื่อนและพึ่งพาตนเองได้ 3) หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีความหลากหลาย ยืดหยุ่นและใช้ประโยชน์ได้จริง 4) การพัฒนาประชาชนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีนิสัยใฝ่รู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และ 5) การส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จากทุกภาคส่วนในสังคมให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ฐิติมา ดวงวันทอง (2560) ศึกษาการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ จากการรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุพบว่า การศึกษาที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุมากที่สุดคือการศึกษตลอดชีวิต แนวคิด”การศึกษาตลอดชีวิต”สำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 1) การศึกษาในระบบ 2) การศึกษานอกระบบ และ 3) การศึกษาตามอัธยาศัย แต่สำหรับผู้สูงอายุยังไม่พบว่ามีจัดการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับสภาพทางกายภาพของผู้สูงอายุ ดังนั้น รูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุจึงควรจัดในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต กล่าวได้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นจัดการการเรียนรู้ที่ผสมผสานระหว่างการจัดการศึกษาให้เข้ากับวิถีของชุมชนโดยให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิต หรือการสร้างสรรค์กิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบุคคลนั้นๆ ศึกษาเรียนรู้ตามความสนใจของบุคคลนั้นๆ อย่างมีอิสระ บุคคลจะเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก เพื่อต่อยอดประสบการณ์การเรียนรู้ เพิ่มความรู้ ทักษะ และศักยภาพของแต่ละบุคคลอันจะสามารถพัฒนาตนสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

ศิริณา จิตต์จรัสและคณะ (2560) ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยศิลปากร ประกอบด้วยผู้บริหาร อาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ และผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 10 คน กลุ่มที่ 2

ได้แก่ บุคคลวัยผู้ใหญ่ในเครือข่ายการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยทั่วประเทศ ใน 9 ภูมิภาค จังหวัดละ 50 คน ครอบคลุม 5 อาชีพ รวมทั้งหมด 450 คน ผลการศึกษา ดังนี้

1) การจัดการศึกษาต่อเนื่องของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน คือ 1.1) ปัจจัยที่เป็นสภาวะที่เอื้อเกื้อหนุนค้ำจุน เปิดโอกาส เป็นองค์ประกอบร่วมหรือเป็นเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะทำให้เกิดการจัดการศึกษาต่อเนื่องของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยเกิดขึ้น ดำเนินอยู่ และพัฒนาต่อไป 1.2) กระบวนการในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย การพัฒนาระบบการบริการทางวิชาการและสื่อสนับสนุนการเรียนรู้ การกำหนด/การรับกลุ่มเป้าหมายของการศึกษา การจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลการจัดการศึกษาและ 1.3) ผลผลิตของการจัดการศึกษา ได้แก่ ผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรระดับต่าง ๆ และการฝึกอบรม งานวิจัยและพัฒนาอันเกี่ยวเนื่องมาจากการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กรภายนอกและระบบการบริหาร ผลการศึกษาด้านการศึกษาต่อเนื่องของสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศพบว่าการดำเนินงานตามสภาพการจัดการศึกษาของแต่ละประเทศที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย นโยบาย หลักสูตร คุณลักษณะผู้สอน การจัดการเรียนการสอน และสื่อสนับสนุนการสอน

2).สภาพและความต้องการในการศึกษาต่อเนื่องของบุคคลวัยผู้ใหญ่ที่อยู่นอกระบบการศึกษา พบว่าต้องการศึกษาต่อเนื่องในโครงการของมหาวิทยาลัยที่จัดขึ้นเพื่อบุคคลภายนอก มีวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้เพื่อประกอบอาชีพ ค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อเนื่องที่ต้องการคือต่ำกว่า 1,000 บาท ต้องการได้ประกาศนียบัตรให้จัดชั้นเรียนในวันเสาร์อาทิตย์ ระยะเวลา 1 – 2 สัปดาห์ ครั้งละ 3 ชั่วโมง สถานที่จัดการเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้คือ ศึกษาในชุมชน จัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาดูงาน ฝึกประสบการณ์ตรงคุณสมบัติและลักษณะผู้สอนที่ต้องการ คือ มีความเข้าใจ ยอมรับผู้อื่นและมีความรู้ความสามารถ ต้องการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการ สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนคือ ได้ฝึกปฏิบัติของจริง วัดและประเมินผลโดยการทดสอบความรู้ ความเข้าใจ และต้องการการสนับสนุนช่วยเหลือด้านทุนบางส่วน

3). แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาต่อเนื่องสำหรับสถาบันอุดมศึกษาควรมีการปฏิบัติการในภาพรวมอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย นโยบาย หลักสูตร คุณลักษณะผู้สอน การจัดการเรียนการสอน สื่อสนับสนุนการสอน และปัจจัยเกี่ยวข้องซึ่งมีลักษณะเฉพาะตามสภาพของแต่ละสถาบัน ทั้งนี้ควรมีความเชื่อมโยงการเป็นเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกที่คำนึงถึงวิถีชีวิต และสอดคล้องกับบริบทของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 4 แนวคิดการจัดการความรู้

4.1 แนวคิดการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ หรือ Knowledge Management เป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นจากการค้นพบว่าองค์กรต้องสูญเสียความรู้ไปพร้อมๆ กับการที่บุคลากรออกหรือเกษียณอายุราชการอันส่งผลกระทบต่อ การดำเนินการขององค์กรเป็นอย่างมาก ซึ่งจากแนวคิดที่มุ่งพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้มากแต่เพียงอย่างเดียวจึงเปลี่ยนไป

ดังนั้น การบริหารจัดการความรู้จึงมีความสัมพันธ์กับเรื่ององค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เป็นอย่างยิ่ง หากองค์กรจะพัฒนาตนเองให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้จำเป็นจะต้องบริหารจัดการความรู้ภายในองค์กรให้เป็นระบบเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรเรียนรู้ได้จริงและต่อเนื่อง

การจัดการความรู้เป็นปรัชญาการบริหารที่เน้นบรรยากาศเรียนรู้ร่วมกันในองค์กร โดยการสร้างสภาวะแวดล้อมที่มีการรวบรวม การจัดเก็บความรู้ที่บันทึกไว้ในสื่อต่างๆ ให้นำมาใช้ได้อีกและนำความรู้ของแต่ละบุคคลมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด ในการบริหารจัดการยุคใหม่ ทรัพย์สินขององค์กรไม่ได้มีเพียงอาคารสถานที่ เงินและผลิตภัณฑ์เท่านั้น แต่ยังมีอยู่ในทรัพยากรบุคคล ความรู้และทักษะของบุคลากรหลายองค์กร จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือ ทุนมนุษย์ (Human capital) เป็นอันดับแรก เสมือนหนึ่งเป็นทรัพย์สินที่มีค่าขององค์กร

องค์ประกอบของทุนมนุษย์ ได้แก่ (ความสามารถ + พฤติกรรม) x ความพยายาม x เวลา การคุณเป็น การเพิ่มองค์ประกอบนั้นให้สูงขึ้น โดยความสามารถเฉพาะตัวหรือพรสวรรค์ (Talent) (Davenport 2000 , อ้างถึงใน น้ำทิพย์ วิภาวิน 2547 : 27)

ทั้งนี้ แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับความรู้ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดและความหมายเกี่ยวกับ “ความรู้” ไว้ ดังนี้

ดาเวนพอร์ท และพรูแซค (Davenport and Prusak 1988 , อ้างถึงใน พรธิดา วิเชียรปัญญา 2547 : 20) กล่าวว่า ความรู้ หมายถึง ส่วนผสมของกรอบประสบการณ์ คุณค่า สารสนเทศที่เป็นสภาพแวดล้อมและกรอบการทำงานสำหรับการประเมินและร่วมกันของประสบการณ์และสารสนเทศใหม่

ยามาซากิ (Yamazaki, อ้างถึงใน บุญดี บุญญากิจ และคณะ 2547:14) โดยให้ความหมายของ “ข้อมูล” ว่าเป็นข้อเท็จจริง ข้อมูลดิบ หรือ ตัวเลขที่ยังไม่ผ่านการแปลความ “สารสนเทศ” เป็นข้อมูลที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการและการตัดสินใจ ในขณะที่ “ความรู้” คือสารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิด การเปรียบเทียบและเชื่อมโยงกับความรู้อื่นจนเกิดเป็นความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ในการสรุปและตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ ในอดีตองค์การจะให้ความสำคัญกับข้อมูลมาก ใครที่มีข้อมูลจะเป็นผู้คุมอำนาจ จึงมีการเพิ่มช่องทางเพื่อเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น แต่ปัจจุบันการมีข้อมูลเพียงอย่างเดียวไม่ถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์การสิ่งสำคัญที่เหนือกว่าข้อมูลคือ ความสามารถในการนำข้อมูลมาสังเคราะห์ พัฒนาและวิจัยตลอดจนนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นความรู้

โปลานี และโนนากะ (Polanyi and Nonaka , อ้างถึงใน บุญดี บุญญากิจ และคณะ 2547: 14) ได้จำแนกประเภทความรู้ออกเป็นสองประเภท คือ

1. Tacit Knowledge เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวคนเกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้หรือพรสวรรค์ต่างๆ ซึ่งถ่ายทอดในรูปของตัวเลข สูตร หรือลายลักษณ์อักษรได้ยากความรู้ชนิดนี้พัฒนาและแบ่งปันกันได้และเป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน

2. Explicit Knowledge คือความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล สามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่างๆได้ เช่น หนังสือ คู่มือ เอกสาร และรายงานต่างๆ ซึ่งทำให้คนสามารถเข้าถึงได้ง่ายความรู้ในองค์การส่วนใหญ่เป็นความรู้ประเภท Tacit Knowledge มากกว่าความรู้ประเภท Explicit Knowledge หลายเท่า โดยอาจเปรียบเทียบอัตราส่วนระหว่างความรู้ประเภท Tacit Knowledge :

Explicit Knowledge เป็น 80 : 20 หรือที่มีผู้เชี่ยวชาญหลายท่านกล่าวไว้ว่าถ้าจะเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำแข็ง เราสามารถเปรียบเทียบได้ว่า Explicit Knowledge เปรียบเสมือนส่วนของภูเขาน้ำแข็งที่โผล่พ้นน้ำขึ้นมาซึ่งเป็นส่วนน้อย(ประมาณร้อยละ 20 ของทั้งหมด) เมื่อเทียบกับส่วนของภูเขาที่อยู่ใต้น้ำ (ประมาณร้อยละ 80 ของทั้งหมด) ซึ่งเป็นส่วนของ Tacit Knowledge

ความรู้ทั้ง 2 ประเภท สามารถเปลี่ยนสถานะระหว่างกันได้ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆ โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า เกลียวความรู้ (Knowledge Spiral) หรือ SECI Model ซึ่งคิดค้นโดย โนนากะ (Ikujiro Nonaka) และ ทาเคอุชิ (Takeuchi)

จากกระบวนการข้างต้นการปรับเปลี่ยนและสร้างความรู้จะเกิดขึ้นได้ 4 รูปแบบ คือ Socialization Externalization, Combination, และ Internalization ดังนี้

1.Socialization คือ การแบ่งปันและสร้าง Tacit Knowledge จาก Tacit Knowledge ของผู้ที่สื่อสารระหว่างกัน โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรง เช่น ผู้จัดการฝ่ายขายของทีม A ได้เรียนรู้เทคนิคการขายใหม่ๆ จากผู้จัดการฝ่ายขายของทีม B ที่ประสบความสำเร็จในการขาย โดยการพูดคุยปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ก็จะได้รับความรู้จากผู้จัดการฝ่ายขายทีม B มาเป็นความรู้ของตนเองเพื่อใช้ในการทำงาน

2.Externalization คือ การสร้างและแบ่งปันความรู้จากสิ่งที่มีและเผยแพร่ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นการแปลงจาก Tacit Knowledge เป็น Explicit Knowledge เช่น กรณีผู้จัดการฝ่ายขายทีม A ซึ่งหลังจากเรียนรู้เทคนิคการขายจากข้างต้น ก็นำมาเขียนเป็นหนังสือ เอกสาร หรือรายงานต่างๆ เพื่อเผยแพร่ให้สนใจทั่วไป

3.Combination คือ การแปลง Explicit Knowledge โดยรวบรวมความรู้ประเภท Explicit มาสร้างเป็นความรู้ประเภท Explicit ใหม่ๆ เช่น กรณีผู้จัดการฝ่ายขายทีม A ซึ่งต่อมาได้ไปศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับเทคนิคการขายรูปแบบใหม่อยู่หลากหลายแล้วสรุปและเผยแพร่เป็นเทคนิคการขายรูปแบบใหม่ซึ่งเกิดจากการรวบรวมความรู้จากแหล่งต่าง ๆ และความรู้ของตนเอง

4.Internalization คือ การแปลง Explicit Knowledge มาเป็น Tacit Knowledge มักจะเกิดจากการนำความรู้ที่เรียนมาไปปฏิบัติ เช่น หลังจากผู้จัดการฝ่ายขายทีมอื่นๆ เช่น ทีม C D หรือ E เป็นต้น ศึกษาเทคนิคการขายจากตำรา หรือคู่มือต่าง ๆ ที่มีอยู่ (ซึ่งอาจรวมถึงหนังสือที่เขียนโดยผู้จัดการทีม A ก็ได้) แล้วนำไปปรับการทำงานของตนเองจนทำให้เกิดทักษะและความชำนาญในเรื่องเทคนิคการขายจนกลายเป็น Tacit Knowledge ของตนเองในที่สุด และเมื่อเกิดความรู้แล้วไปแลกเปลี่ยนกับลูกค้า หรือผู้จัดการรายอื่นๆ ต่อไปก็จะเกิดกระบวนการที่เรียกว่า Socialization คือ Tacit การแปลง Knowledge จากผู้จัดการรายนั้นๆ ไปเป็น Tacit Knowledge ของคนอื่นต่อไป เป็นกระบวนการที่หมุนเวียนไปเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุด

นอกจากนั้น สโนว์เดน (Dave Snowden ,อ้างถึงใน บุญติ บุญญากิจ และคณะ 2547:17) มีมุมมองแตกต่างออกไปว่า ความรู้เป็นสิ่งที่ซับซ้อนไม่สามารถจัดเป็นระบบที่แน่นอนได้ หรือไม่สามารถกล่าวได้ว่า พัฒนาการของข้อมูลจะนำไปสู่การเป็นสารสนเทศ ความรู้ และปัญญาตามลำดับเสมอไป โดยให้เหตุผลว่าสารสนเทศที่แม้จะผ่านกระบวนการวิเคราะห์ มีบริบท รายละเอียดที่ครบถ้วน แต่หากไม่ใช้สารสนเทศในเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่เรา หรือเราไม่สามารถนำไปใช้ได้ก็ไม่เรียกว่าเป็น

ความรู้สำหรับเรา จึงถือว่า การจัดการความรู้ต้องอาศัยหลักศิลปะหรือธรรมชาติมากกว่าหลักการทางวิทยาศาสตร์ โดยมีแนวคิดที่ว่าความรู้มีตั้งแต่ประเภทที่เป็นนามธรรมยากต่อการบริหารจัดการ จนกระทั่ง ถึงที่เป็นรูปธรรมหรือเป็นลายลักษณ์อักษร อักษรชัดเจนสามารถจัดการได้ง่ายเรียกว่า “ASHEN” ซึ่งมาจากคำว่า Artifacts เป็นความรู้ที่อยู่ในรูปของเอกสาร ลายลักษณ์อักษร “Skills” เป็นทักษะ หรือสิ่งที่จำเป็นต้องมีเพื่อให้สามารถทำงานได้หรือประสบความสำเร็จ “Heuristics” ความรู้ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ประสบการณ์ หรือจากเหตุผลต่างๆ ที่มี “Experience” ประสบการณ์ ซึ่งยากในการถ่ายทอดหรือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้เนื่องจากเป็นเรื่องเฉพาะตน “Natural Talent” พรสวรรค์ หรือ สิ่งที่ธรรมชาติให้มา ซึ่งยากที่จะบริหารจัดการได้เป็นความรู้ที่ฝังลึกและยากในการถ่ายทอดมากที่สุด

ดังนั้น จากนิยามและแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ที่หลากหลายแตกต่างกันในขณะนี้สรุปว่า “ความรู้” คือ การทำความเข้าใจว่า ความรู้ชนิดใดเป็นความรู้ที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินงานขององค์กร และจะนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและความรู้นั้นจะกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง

ความหมายการจัดการความรู้

ได้มีผู้ให้ความหมายของการจัดการความรู้ไว้หลากหลาย เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ(2548 : 2) ได้ให้ความหมายว่า การจัดการความรู้ เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในส่วนราชการซึ่งกระจัดกระจาย อยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบหรือให้ทุกคนในองค์กรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในการแข่งขันสูง

วิจารณ์ พานิช (2546) ได้ให้ความหมาย ของการจัดการความรู้ว่า หมายถึง การยกระดับความรู้ขององค์กร เพื่อสร้างผลประโยชน์จากต้นทุนทางปัญญา การจัดการความรู้คือ กระบวนการที่เป็นเครื่องมือหรือวิธีการเพิ่มมูลค่าหรือคุณค่าของกิจการขององค์กร กลุ่มบุคคลหรือเครือข่ายของกลุ่มบุคคลหรือองค์กร การจัดการความรู้ไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การนำ “ความรู้” มา “จัดการ” แต่มีความหมายจำเพาะและลึกซึ้งกว่านั้นการจัดการความรู้ ประกอบด้วยกิจกรรมและกระบวนการต่อไปนี้เป็นอย่างน้อย

1. การขุดค้นและรวบรวมความรู้ คัดเลือกเอาไว้เฉพาะความรู้ที่จำเป็นสำหรับการใช้ประโยชน์ ทั้งจากภายนอกองค์กร นำมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความเหมาะสมกับบริบทของสังคมและขององค์กร ถ้าไม่เหมาะสมก็ดำเนินการปรับปรุง

2. การจัดหมวดหมู่ความรู้ ให้เหมาะสมต่อการใช้งาน

3. การจัดเก็บความรู้ เพื่อให้ค้นหาได้ง่าย

4. การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้

5. การจัดกิจกรรมและกระบวนการเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้

6. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อยกระดับความรู้

7. การสร้างความรู้ใหม่

8. การประยุกต์ใช้ความรู้

9. การเรียนรู้จากการใช้ความรู้

การจัดการความรู้เริ่มที่ปณิธานความมุ่งมั่น (purpose) อันยิ่งใหญ่ร่วมกันของสมาชิกขององค์กร กลุ่มบุคคล หรือเครือข่าย ที่จะร่วมกันใช้ความเพียรดำเนินการจัดการความรู้ ด้วยวิธีการและยุทธศาสตร์ อันหลากหลาย เพื่อใช้ความรู้เป็นพลังหลักในการบรรลุเป้าหมายตามความมุ่งมั่น เพื่อประโยชน์ขององค์กร กลุ่มบุคคล เครือข่าย และยังประโยชน์อันไพศาลให้แก่สังคมในวงกว้างด้วย การจัดการความรู้มีความหมายกว้างกว่าการจัดการสารสนเทศ กว้างกว่าการจัดการข้อมูล และกว้างกว่าการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ในการจัดการความรู้ จะต้องมีการจัดการครบทั้ง 3 องค์ประกอบของความรู้คือ 1) ความรู้ฝังลึกในคน 2) ความรู้แฝงในองค์กร และ 3) ความรู้เปิดเผยรวมทั้งจะต้องมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนา กิจกรรมหลัก (core activities) ขององค์กร กลุ่มบุคคล หรือเครือข่าย การจัดการความรู้ จะต้องดำเนินการในลักษณะที่บูรณาการและอยู่ในกิจกรรมหรืองานประจำ ไม่ถือเป็นกิจกรรมที่แยกงานประจำ ต้องดำเนินการโดยไม่ทำให้สมาชิกขององค์กรรู้สึกว่ามีภาระเพิ่มขึ้นการจัดการความรู้เน้นการดำเนินการเกี่ยวกับคนในองค์กร กลุ่มบุคคล หรือเครือข่าย ผลของการจัดการความรู้ วัดจากผลงาน วัฒนธรรมองค์กร ทรัพยากรทางปัญญาขององค์กร และความสามารถในการสร้างนวัตกรรมหรือการปรับตัวขององค์กร การจัดการความรู้มีทั้งการจัดการความรู้ที่ดี และการจัดการความรู้ที่เลว การจัดการความรู้ที่ดีมีลักษณะลงทุนน้อยแต่ได้ผลกระทบมาก การจัดการความรู้ที่เลวเป็นการจัดการความรู้ที่ได้ผลไม่คุ้มค่าการลงทุน พื้นฐานสำคัญต่อความสามารถในการจัดการความรู้ คือ ความเป็นองค์การเรียนรู้ (Learning Organization) หรือ องค์กรค่าออร์ดิก (Chaordic Organization) และการที่สมาชิกขององค์กรเป็นบุคคลเรียนรู้ (Learning Person)

น้ำทิพย์ วิภาวิน (2547: 15 - 16) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการความรู้มาจาก คำว่า Knowledge และ Management หมายถึง การจัดการสารสนเทศ (Information) และการบริหารคน(People) ในทุกองค์กรมีการใช้สารสนเทศที่จัดเก็บไว้รูปดิจิทัลและจัดเก็บความรู้ใหม่ที่บุคคลในองค์กรมีเพื่อเผยแพร่และแบ่งปันการใช้สารสนเทศในองค์กร จึงจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ระบบอินเทอร์เน็ตและโซลูชันกรุปแวร์เป็นเครื่องมือ โดยการจัดเก็บความรู้นั้นไม่เพียงเฉพาะความรู้ในองค์กร แต่เป็นความรู้นอกองค์กรที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานขององค์กรด้วย

ประเวศ วะสี (2548 : 17) ได้กล่าวไว้ว่า คำว่า “การจัดการ” อาจทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ค่อยดีนักในสังคมไทย เพราะเหมือนจะไปใช้อำนาจจัดการอะไรๆ แต่คำว่า จัดการความรู้ (Knowledge Management) มีความหมายจำเพาะว่า หมายถึง การจัดการให้มีการค้นพบความรู้ ความชำนาญที่แฝงเร้นในตัวคน หาทางนำออกมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตกแต่งให้ง่ายต่อการใช้สอยและมีประโยชน์เพิ่มขึ้น มีการต่อยอดให้คงงามและใช้ได้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงและกาลเทศะยิ่งขึ้น มีความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมเกิดขึ้นจากการเอาความรู้ที่ไม่เหมือนกันมาเจอกัน ข้อสำคัญก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนทั้งหมดที่ร่วมในกระบวนการ ก่อให้เกิดปัญญาร่วม(Collective wisdom) ทำให้แก้ปัญหาหรือพัฒนาในเรื่องยากได้สำเร็จ

นอกจากนี้ การประชุมการจัดการความรู้ (KM Forum) ได้สรุปความหมายของการจัดการความรู้จากหลากหลายทัศนะไว้ ดังนี้ (พรธิดา วิเชียรปัญญา 2547 : 28 – 29)

นิวแมน (Newman 1960) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกลุ่มของกระบวนการต่าง ๆ ที่ดำเนินการเกี่ยวกับการสร้าง การแพร่กระจาย และการใช้ประโยชน์ความรู้

สไวบี (Sveiby 1997) ได้ให้ความหมายของการจัดการความรู้ว่าเป็นศิลปะของการสร้างคุณค่าจากทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ (intangible assets) ขององค์กร

แทรป (Trapp 1999) กล่าวว่า การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยงานต่างๆ จำนวนมากซึ่งมีการบริหารจัดการในลักษณะบูรณาการเพื่อก่อให้เกิดคุณประโยชน์ ที่คาดหวังไว้ การจัดการความรู้ จึงเป็นแนวคิดองค์รวมที่จะบริหารจัดการทรัพยากรที่เป็นความรู้ในองค์กร

เบอร์เทล (Bertels 2004) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การบริหารจัดการองค์การเพื่อมุ่งไปสู่การสร้างฐานความรู้แห่งองค์การใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้แก่ การสร้างโครงสร้างองค์การที่ให้การสนับสนุนการจัดการความรู้ การอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกที่อยู่ในองค์การหรือแม้กระทั่งการสร้างเครื่องมือทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้โดยให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมและการเผยแพร่ความรู้

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การจัดการให้มีการคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีอิสระที่จะคิด มีความมั่นใจที่จะคิด และนำความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคิดร่วมกันผ่านการกระทำเพื่อเป้าหมายที่จะบรรลุความมุ่งมั่นที่กำหนดร่วมกัน

องค์ประกอบของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ไม่ต่างจากโครงการหรือความริเริ่มต่าง ๆ ที่องค์กรจะต้องมีความชัดเจนว่ากำลังทำไปเพื่ออะไร ผู้บริหารและทีมงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับจะต้องกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนว่าสิ่งที่องค์กรต้องการจากการจัดการความรู้คืออะไร และมีการสื่อสารเป้าหมายที่ต้องการนี้ไปยังบุคลากรในทุกระดับขององค์กรเมื่อทุกคนมองเห็นภาพและมีวัตถุประสงค์ร่วมกันแล้วก็จะทำให้สามารถวางแผนงานและกิจกรรมสนับสนุนต่าง ๆ ตามองค์ประกอบของการจัดการความรู้ ทั้ง 6 ประการ คือ (บุญดี บุญญากิจ และคณะ 2547 : 46 - 53)

1. การจัดการการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและวัฒนธรรม (Behavior and Cultural change management) เป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับองค์กร เพราะวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในองค์กรและเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงยากยิ่ง การจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพเริ่มต้นจากการที่คนในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกัน โดยที่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในองค์กรให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ควรที่จะเริ่มต้นจากผู้บริหารก่อนที่จะขยายผลออกไปสู่บุคลากรในทุกระดับ ประเด็นที่องค์กร ควรพิจารณา ได้แก่

1.1 ผู้บริหารจะต้องให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่รวมถึงการมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

1.2 จัดตั้งทีมงานเพื่อทำหน้าที่ดำเนินการวางแผนและจัดกิจกรรมต่าง ๆ

1.3 กำหนดว่าอะไรคือปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Critical Success Factors) ของการจัดการความรู้ และต้องมั่นใจได้ว่าปัจจัยเหล่านี้มีอยู่หรือสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ภายในองค์กร

1.4 ผู้บริหารระดับสูงต้องเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Model) ในการแลกเปลี่ยนและจัดการความรู้

1.5 สร้างสภาพแวดล้อมภายในองค์กรที่เปิดโอกาสให้พนักงานสามารถลองผิดลองถูกได้และเปิดกว้างให้มีการทดลองนำเอาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มาปฏิบัติจริง

2. การสื่อสาร (Communication) เป็นหัวใจหลักที่ทำให้ทุกคนในองค์กรเข้าถึงสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น สิ่งที่ต้องรู้จะต้องสื่อสารให้ทุกคนในองค์กรเข้าใจก็คือ องค์กรกำลังจะทำอะไร ทำไปเพื่ออะไร จะทำเมื่อไหร่ และจะอย่างไร โดยที่องค์กรจะต้องทำให้การจัดการความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้เกิดขึ้นจนกลายเป็นวัฒนธรรม การสื่อสารเกี่ยวกับการจัดการความรู้จะต้องคำนึงถึงปัจจัยหลัก ๆ 3 อย่าง คือ

2.1 เนื้อหาของเรื่องที่ต้องการจะสื่อสาร

2.2 กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจะสื่อสาร

2.3 ช่องทางในการสื่อสาร

นอกจากทั้งสามปัจจัยนี้แล้ว องค์กรจะต้องพิจารณาวัตถุประสงค์ของการสื่อสารว่ากลุ่มเป้าหมายได้รับและเข้าใจเนื้อหาที่ต้องการสื่อได้ถูกต้องหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงการสื่อสารให้เหมาะสมและมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

3. กระบวนการและเครื่องมือ (Process and Tools) เปรียบเสมือนแกนหลักของการจัดการความรู้ ซึ่งจะประกอบไปด้วยกระบวนการและเครื่องมือต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เกิดพฤติกรรมของการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในองค์กร กระบวนการและเครื่องมือจะช่วยให้กระบวนการความรู้ สามารถเกิดขึ้นได้รวดเร็วและสะดวกยิ่งขึ้น การเลือกใช้เครื่องมือและกระบวนการนั้น จะต้องให้ความสำคัญกับความรู้ทั้ง 2 ประเภท คือ Tacit และ Explicit กระบวนการและเครื่องมือสามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วนหลัก ๆ คือ

3.1 กระบวนการและเครื่องมือ ส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ จะมีความสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับความรู้ประเภท Tacit เนื่องจากความรู้ที่อยู่ในตัวคนจะสามารถแลกเปลี่ยนได้ดีที่สุดโดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ความรู้ และผู้รับความรู้

3.2 กระบวนการและเครื่องมือ ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ จะช่วยให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จอย่างสูงสุด เทคโนโลยีสารสนเทศจะเข้ามามีส่วนสำคัญในการค้นหา รวบรวม จัดเก็บ และเข้าถึงความรู้โดยเป็นช่องทางที่เพิ่มเติมขึ้นมา นอกเหนือจากการพบปะ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับองค์กรขนาดใหญ่ที่มีสาขาจะจัดกระจายอยู่ต่างสถานที่กัน หรือองค์กรที่มีสภาพการทำงานที่ไม่เอื้อให้บุคลากรได้มาพบปะกัน เทคโนโลยีสารสนเทศจะช่วยให้องค์กรสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ประเภท Explicit ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ การที่องค์กรจะเลือกใช้กระบวนการหรือเครื่องมือใดนั้น ควรพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ประเภทของความรู้ภายในองค์กร พฤติกรรมหรือลักษณะการทำงานของคนในองค์กร รวมถึงวัฒนธรรมขององค์กร เพราะท้ายที่สุดแล้ว คนในองค์กรจะเป็นผู้ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการและเครื่องมือต่าง ๆ เหล่านี้โดยตรง ถ้ากระบวนการและเครื่องมือที่นำมาใช้ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการหรือพฤติกรรมของคนในองค์กรได้ กระบวนการหรือเครื่องมือเหล่านี้ก็จะไร้ประโยชน์

4. การฝึกอบรมและการเรียนรู้ (Training and Learning) วัตถุประสงค์ขององค์ประกอบนี้ เพื่อเตรียมความพร้อมของบุคลากรทุกระดับสำหรับการจัดการความรู้ โดยที่องค์กร จะต้องจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับแนวทางและหลักการของการจัดการความรู้แก่บุคลากร เพื่อที่จะสร้างความ

เข้าใจและความตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการและการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในองค์กร นอกจากนี้ องค์กรควรพิจารณาให้มีการจัดฝึกอบรมในหลายรูปแบบ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์กรสามารถเข้ารับการฝึกอบรมได้อย่างสะดวก เช่น การฝึกอบรมผ่านระบบ Web – based Training หรือจัดให้มีเอกสารและเครื่องมือเพื่อช่วยให้คนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้โดยพิจารณาเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของการทำงานของบุคลากร

5. การวัดผล (Measurement) เป็นสิ่งสำคัญมากที่จะช่วยบอกถึง สถานะของกระบวนการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์กร ผลจากการวัดจะสะท้อนถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลซึ่งจะช่วยให้องค์กรสามารถทบทวนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ รวมถึงปรับปรุงให้กระบวนการต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น วัดอุปสงค์ของการวัดผลจริง ๆ จึงไม่ใช่เป็นการควบคุม แต่เป็นการบริหารจัดการและการเรียนรู้ การวัดและผลจากการวัดจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การริเริ่มการจัดการความรู้ภายในองค์กรประสบผลสำเร็จแบบยั่งยืน

6. การยกย่องชมเชยและให้รางวัล (Recognition and Rewards) องค์กรอาจจะต้องใช้การยกย่องชมเชยและให้รางวัลเป็นแรงจูงใจในช่วงเริ่มต้น เพื่อโน้มน้าวให้บุคลากรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการแลกเปลี่ยนความรู้และเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการความรู้ แต่ในระยะยาวแล้วสิ่งที่จะสามารถโน้มน้าวให้บุคลากรในองค์กรสนใจแลกเปลี่ยนความรู้ได้ดีที่สุดก็คือ “ประโยชน์” ที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง องค์กรควรที่จะยกย่องคนที่มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการสร้าง ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อเป็นแบบอย่างแก่เพื่อนร่วมงานโดยที่จะมีการทำเป็นรายการของพฤติกรรมที่ควรสนับสนุนให้เกิดขึ้นในองค์กรแล้วเปิดโอกาสให้พนักงานร่วมกันลงคะแนนว่าใครมีคุณสมบัติตรงกับพฤติกรรมเหล่านั้นมากที่สุด ยิ่งกว่านั้น องค์กรควรมีการปรับแผนการ ยกย่องชมเชยและให้รางวัลให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่ทำอยู่อย่างสม่ำเสมอเพื่อที่จะจูงใจให้คนเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการความรู้โดยที่เหล่านั้นจะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้บริหาร นอกจากนี้ควรมีการบูรณาการแผนการยกย่องชมเชยและให้รางวัลเข้ากับการประเมินผลงานและการให้ค่าตอบแทนแก่พนักงานที่มีอยู่ในปัจจุบัน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ องค์กรจำเป็นต้องค้นหาว่าอะไรเป็นแรงจูงใจสำคัญสำหรับคนในองค์กรให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการความรู้

ดังนั้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการจัดการความรู้ทั้ง 6 ประการข้างต้นนี้ สามารถนำไปกำหนดเป็นแผนงานในการจัดการความรู้โดยที่ การจัดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การสื่อสาร และการฝึกอบรมและการเรียนรู้ ควรเป็นองค์ประกอบที่องค์กรจะต้องให้ความสำคัญในลำดับต้นๆ เพราะทั้งสามองค์ประกอบนี้ จะช่วยในการเตรียมความพร้อมของบุคลากรทุกระดับอย่างไรก็ตาม อีกสามองค์ประกอบที่เหลือต่างก็มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการจัดการความรู้เช่นกัน และถ้าองค์กรนำเอาทุกองค์ประกอบของการจัดการความรู้ไปใช้อย่างเหมาะสมก็จะช่วยให้สามารถสร้างสภาพในการทำงานที่เอื้อต่อการจัดการความรู้มากที่สุด

กระบวนการจัดการความรู้

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) หมายถึง ขั้นตอนการจัดการความรู้ที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติ เพราะหากทราบเพียงคุณประโยชน์ของความรู้ แต่ไม่รู้

กระบวนการที่จะดึงมาใช้ การจัดการความรู้คงไม่เกิดขึ้น และกระบวนการจัดการความรู้จะช่วยให้องค์กรสามารถสร้างและจัดการความรู้ทั้งที่มีอยู่เดิมภายในองค์กรและความรู้ใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547 : 54 - 59) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ไว้ ดังนี้

1. ค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) ค้นหาความรู้ว่ามีอะไรบ้าง ในรูปแบบใดอยู่ที่ใคร และความรู้อะไรที่องค์กรจำเป็นต้องมี
2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) เป็นวิธีการดึงความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ที่อาจอยู่กระจัดกระจาย หรืออาจสร้างความรู้ใหม่จากความรู้เดิมที่มีอยู่หรือนำความรู้จากภายนอกองค์กรมาใช้ก็ได้
3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (knowledge Organization) เป็นการจัดเก็บความรู้ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ง่ายและรวดเร็ว
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เป็นการประมวลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่าย และใช้งานได้ง่าย หรืออาจเป็นการปรับปรุงแบบให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน
5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) หากความรู้ที่ได้มานั้นจะไร้ค่าหากไม่ถูกนำไปเผยแพร่เพื่อให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ได้ ดังนั้นเพื่อความเป็นประโยชน์แล้ว ต้องมีวิธีจัดเก็บและกระจายความรู้ให้ถึงผู้ใช้
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) ในการจัดเก็บและเผยแพร่ความรู้อาจทำได้เพียงความรู้ที่อยู่ภายนอก แต่ความรู้ที่อยู่ในคนจำเป็นต้องมีการพบปะพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้
7. การเรียนรู้ (Learning) เป็นวัตถุประสงค์ ที่สำคัญที่สุดในการจัดการความรู้ของบุคลากร และนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาและพัฒนา หากบุคลากรไม่ได้เรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์ก็เป็นการสูญเสียเปล่าของเวลาและทรัพยากรที่ใช้

บดินทร์ วิจารณ์ (2547:45) กล่าวถึงกระบวนการจัดการความรู้ว่า ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

1. Define การกำหนดชนิดของทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) หรือ องค์ความรู้ที่ต้องการ เพื่อตอบสนองกลยุทธ์ขององค์กรหรือการปฏิบัติงาน หรือการหาว่าองค์ความรู้หลักๆ คืออะไร
2. Create การสร้างทุนทางปัญญา หรือการค้นหาใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้ว ด้วยการส่งไปศึกษาเพิ่มเติม การสอนงาน การเรียนรู้จากประสบการณ์แห่งความสำเร็จของผู้อื่น
3. Capture การเสาะหา และจัดเก็บองค์ความรู้ในองค์กรให้เป็นระบบ ทั้งองค์ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ที่เผยแพร่ออกมาในลักษณะของสื่อต่างๆ และในรูปของความรู้ฝังลึก(Tacit Knowledge) หรือเรียกว่าประสบการณ์ต่างๆ

4. Share การแบ่งปันแลกเปลี่ยน เผยแพร่ กระจาย ถ่ายโอนความรู้ ซึ่งมีหลายรูปแบบและหลายช่องทาง เช่น การสัมมนาแลกเปลี่ยน การสอนงาน หรืออื่น ๆ หรือมีการถ่ายโอนความรู้ในลักษณะเสมือนผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ต เป็นต้น

5. Use การใช้ประโยชน์ การนำไปประยุกต์ใช้งาน ก่อให้เกิดประโยชน์ และเกิดเป็นปัญญาปฏิบัติ ทำให้เห็นความสามารถขององค์กรมากขึ้น

ประโยชน์ของการจัดการความรู้

พรธิดา วิเชียรปัญญา (2547: 41- 42) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการเรียนรู้ไว้ 8 ประการดังนี้

1. ป้องกันความรู้สูญหาย การจัดการความรู้ทำให้องค์กรสามารถรักษาความเชี่ยวชาญความชำนาญ และความรู้ ที่อาจสูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร เช่น การเกษียณอายุทำงาน หรือการลาออกจากงาน เป็นต้น

2. เพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ โดยประเภท คุณภาพ และความสะดวกในการเข้าถึง ความรู้เป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพการตัดสินใจ เนื่องจากผู้ที่มีหน้าที่ตัดสินใจต้องสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพ

3. ความสามารถในการปรับตัวและมีความยืดหยุ่น การทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจในงานและวัตถุประสงค์ของงาน โดยไม่ต้องมีการควบคุม หรือมีการแทรกแซงมากนักจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถทำงานในหน้าที่ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดการพัฒนาจิตสำนึกในการทำงาน

4. ความได้เปรียบในการแข่งขัน การจัดการความรู้ช่วยให้องค์กรมีความเข้าใจลูกค้าแนวโน้มของการตลาดและการแข่งขัน ทำให้สามารถลดช่องว่างและเพิ่มโอกาสในการแข่งขันได้

5. การพัฒนาทรัพยากร เป็นการพัฒนาความสามารถขององค์กรในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ ได้แก่ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า และลิขสิทธิ์ เป็นต้น

6. การยกระดับผลิตภัณฑ์ การนำการจัดการความรู้มาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และบริการ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์นั้นๆ ด้วย

7. การบริหารลูกค้า การศึกษาความสนใจและความต้องการของลูกค้าจะเป็นการสร้าง ความพึงพอใจ และเพิ่มยอดขายและสร้างรายได้ให้แก่องค์กร

8. การลงทุนทางทรัพยากรบุคคล การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการด้านเอกสาร การจัดการกับความรู้ที่ไม่เป็นทางการ เป็นการเพิ่มความสามารถให้แก่องค์กรในการจ้างและฝึกฝนบุคลากร

ดังนั้น การใช้ประโยชน์จากการนำความรู้มาเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานขององค์กร เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์กร โดยการปรับปรุงเทคนิคกระบวนการดำเนินงานทางธุรกิจ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และนำความรู้นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การจัดการความรู้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่เพียงแต่เฉพาะองค์กรเท่านั้น แต่จะรวมถึงการพัฒนาในระดับประเทศอีกด้วยเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

4.2 แนวคิดการจัดการความรู้สำหรับผู้สูงอายุ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2561) รายงานการวิจัยเปรียบเทียบเพื่อพัฒนานโยบาย เรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในประเทศไทย กล่าวว่า โจทย์ใหญ่ของประเทศไทยคือ ผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่ในชนบทมีฐานะยากจน ไม่มีเงินออม มีพื้นฐานการศึกษาน้อย และมีปัญหาสุขภาพ ในขณะที่ยุคประชากรสูงอายุเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วจะทำอย่างไรให้ประชากรสูงอายุอย่างมีพลัง หรือ มีภาวะพลวัติพลัง (active ageing) มีศักยภาพในการดำรงชีวิตตามปกติซึ่งมีงานวิจัยชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับการสูงอายุอย่างมีพลัง สามารถพัฒนาสุขภาพกาย สุขภาพใจ และป้องกันโรคสมองเสื่อมได้จึงควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ทั้งนั้น กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาผู้สูงอายุไทยให้สูงวัยอย่างมีพลังและลดภาระพึ่งพิงทางสังคมของคือ การให้การศึกษาระดับสูง ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

จุฑามาส โหย่งไทย (2563) ศึกษาการบริหารจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุของเทศบาลนคร พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาควรมีความหลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ การบริหารจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุของเทศบาลนครในอนาคต ด้านการควบคุมกำกับติดตามและ ประเมินผล มีการดำเนินการที่หลากหลายวิธีอันประกอบด้วย มีการประเมินผลการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุก่อนและหลังการจัดการศึกษา การประเมินผลและรายงานผลการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุควรเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน มีการนำเสนอผลการประเมินผลต่อผู้บริหารหน่วยงาน ภาครัฐ/ภาคเอกชนในชุมชน อีกทั้งควรมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลมา ปรับปรุงการจัดการศึกษาให้ดียิ่งๆขึ้นไปและมีความยั่งยืน สิ่งสำคัญในการติดตามประเมินผลควรเน้น ที่ตัวผู้สูงอายุเป็นหลักเป็นต้นว่า ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ในการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมทั้งผู้บริหารมีส่วนสำคัญในการติดตามประเมินผล มีการดำเนินงานเชิงรุกในการปรับปรุงการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ และผู้ปฏิบัติก็มีส่วนสำคัญในการติดตาม ประเมินผลเช่นกัน โดยการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลให้ผู้บริหารพิจารณาตกลงใจในการบริหารจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุควรจัดทำประชาพิจารณ์เพื่อรับทราบปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน แล้วนำข้อมูลมาปรับปรุงการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนให้ดียิ่งๆขึ้นไปมีกระบวนการติดตามประเมินผล สรุปปัญหาข้อขัดข้อง และอุปสรรคตามแผนการติดตาม ประเมินผลอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้วิทยากรควรมีการประเมินผลโดยการสังเกตความสนใจ ความกระตือรือร้นของผู้สูงอายุในขณะเข้าร่วมกิจกรรม ผู้ที่รับผิดชอบในการประเมินผลการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะเกี่ยวกับการประเมินผล รวมทั้งควรมี การประสานความร่วมมือกับสถาบันการศึกษามาร่วมในการประเมินผลโดยการนำกระบวนการวิจัย มาใช้ พร้อมทั้งมีการจัดทำคู่มือการวัดและประเมินผลที่เป็นมาตรฐาน และควรมีหน่วยงานภายใน เทศบาลที่รับผิดชอบหลักในการติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

พรพนทิพา เวชรังษีและคณะ (2563) ศึกษาการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมีความสำคัญ เป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมการมีภาวะพลวัติพลังของผู้สูงอายุ และสามารถปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบและ ตามอัธยาศัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในผู้สูงอายุ ซึ่งจำต้องมีการออกแบบการเรียนรู้ที่ให้ความเหมาะสมกับผู้เรียนและตามความต้องการของแต่ละบุคคล พร้อมทั้งศึกษาแนวทางในการพัฒนา การศึกษาและหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุที่ส่งเสริมการมีภาวะพลวัติพลัง เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่

ต่อไป นอกจากนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ นั้น เป็นเป้าหมายของการดูแลผู้สูงอายุในสังคม โดยการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้การจัดการศึกษาด้วยรูปแบบหรือวิธีการต่าง ๆ หรือการแก้ปัญหาในผู้สูงอายุ ตามสถานการณ์ที่พบได้บ่อย ซึ่งพบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้ 1) คุณลักษณะของผู้สูงอายุไทยที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งพบว่า มีงานวิจัยหลาย ๆ เรื่องที่ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในผู้สูงอายุ แต่ยังไม่มียงานวิจัยที่สามารถอธิบายได้ว่า คุณลักษณะใดที่เป็นผู้สูงอายุที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตตามบริบทของสังคมไทย 2) การพัฒนาหลักสูตรการอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้สูงอายุก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ (Active Aging) จากงานวิจัยพบว่า มีหลักสูตรที่เน้นฝึกทักษะในการดูแลแก่กลุ่มบุคลากรสุขภาพและผู้ดูแลผู้สูงอายุ แต่ขาดการพัฒนาหลักสูตรที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้สูงอายุ

ตอนที่ 5 แนวคิดระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน (Credit Bank System)

5.1 แนวคิดระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน

รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพการดำเนินงานเทียบโอนผลการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) ได้กล่าวถึง ความเชื่อมโยงของผลการเรียนรู้ของผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาและสมรรถนะในการปฏิบัติ ต้องมีระบบและกลไกในการเข้าสู่ระดับคุณวุฒิที่มีความยืดหยุ่น หลายหลาย เพื่อให้บุคคลที่มีประสบการณ์หรือสมรรถนะ จากการปฏิบัติงานสามารถเทียบโอนหรือเติมเต็ม เพื่อให้ได้การรับรองตามคุณวุฒินั้น ๆ

เจตนารมณ์การจัดการศึกษาระบบธนาคารหน่วยกิตในระดับอุดมศึกษา มีเจตนารมณ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (life long learning) สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้มหาวิทยาลัย เปิดโอกาสและปรับวัฒนธรรมการเรียนรู้ให้ผู้ที่ต้องการมีความรู้ สามารถเข้าเรียนได้ ผู้เรียนที่ออกจากระบบมหาวิทยาลัยไปแล้ว สามารถเข้ามาเรียนใหม่ได้ตลอดเวลา โดยลดข้อจำกัดบางประการ เช่น ต้องลงทะเบียนเรียนใหม่ การไม่จำกัดอายุของผู้เข้าเรียน สร้างวัฒนธรรมใหม่ให้มหาวิทยาลัย ไม่เน้นเรื่องการให้ปริญญา

ระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน (Credit Bank System) หมายถึง การจัดการเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษาที่ให้ผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนที่ได้จากการศึกษาในระบบ และ ผลการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และจากประสบการณ์ของบุคคล มาเก็บสะสมไว้ในธนาคารหน่วยกิต ของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อรับประกาศนียบัตร วุฒิบัตร สัมฤทธิ์บัตร อนุปริญญา หรือปริญญาตรี ตามหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษา โดยไม่จำกัดอายุของผู้เรียน คุณวุฒิผู้เรียน ระยะเวลาในการสะสม หน่วยกิต และระยะเวลาในการเรียน

Credit bank system สำคัญ คือการเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยกำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่น ตามความต้องการ ผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนรู้อาสะสมไว้ในสถาบันอุดมศึกษาได้ ให้ความสำคัญกับการศึกษาแก่ผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน อันเป็นการสร้างศักยภาพการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาตนเองพัฒนาอาชีพหรือเพื่อให้ได้รับคุณวุฒิทางการศึกษา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกกลุ่ม สามารถเข้าศึกษาโดยไม่มีเงื่อนไขของคุณสมบัติผู้เรียน คุณวุฒิ หรือ

ระยะเวลาในการเรียน สามารถสะสมผลการเรียนได้จากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และจากประสบการณ์

โดยใช้ หลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนจากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเข้าสู่การศึกษาในระบบ ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาต้องพัฒนาระบบการประเมินที่มีคุณภาพและ มาตรฐาน มีการดำเนินงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้

Credit Bank system มีวัตถุประสงค์ คือ

1.1 เพิ่มโอกาสในการศึกษาตลอดชีวิตให้แก่ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเอง โดยการศึกษา อบรม ทั้งในรายวิชา หลักสูตรระยะสั้น และ หลักสูตรระยะยาว โดยไม่จำกัดระยะเวลา และให้สามารถสะสมหน่วยกิตเพื่อการศึกษาในระดับ

1.2 เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนรู้ที่ได้รับจาก การศึกษา อบรม ทั้งจากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และจากประสบการณ์การเรียนรู้มาสะสม เพื่อให้ผู้เรียนได้รับคุณวุฒิในระดับและสาขาวิชาที่ได้สะสมผลการเรียนรู้ไว้

คุณสมบัติของผู้เรียนในระบบธนาคารหน่วยกิต

1. ผู้เรียนที่ต้องการเพิ่มพูนความรู้ โดยเข้าศึกษาในรายวิชาต่างๆ หรือหลักสูตรระยะสั้น ในระดับประกาศนียบัตร วุฒิบัตร สัมฤทธิ์บัตร ที่ต่ำกว่าระดับอนุปริญญาต้องมีคุณสมบัติตามที่สถาบันอุดมศึกษากำหนด

2. ผู้ที่จะเข้าสู่วิชาการระดับอนุปริญญา ปริญญาตรี ต้องมีคุณสมบัติสอดคล้องตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษาหรือเกณฑ์อื่นที่เกี่ยวข้อง

หลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาเข้าสู่การศึกษาในระบบ พ.ศ. 2545

จากประกาศทบวงมหาวิทยาลัย เรื่อง หลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาเข้าสู่การศึกษาในระบบ พ.ศ. 2545 มีรายละเอียดการเทียบโอนหน่วยกิตดังนี้

โดยที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 15 กำหนดให้มีการเทียบโอนผลการเรียน จากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และทบวงมหาวิทยาลัยได้ออกประกาศทบวงมหาวิทยาลัย เรื่อง ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่ดีในการเทียบโอน ผลการเรียนระดับปริญญาไปแล้วนั้น เพื่อการรักษามาตรฐานการศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียนดังกล่าว ทบวงมหาวิทยาลัยจึงเห็นสมควรกำหนดหลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญา เข้าสู่การศึกษาในระบบ พ.ศ. 2545 ขึ้น ฉะนั้นอาศัยอำนาจตามความในมาตรา4(2) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบการปฏิบัติราชการของทบวงมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2520 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบการปฏิบัติ ราชการของทบวงมหาวิทยาลัย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2537 รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย ออกประกาศ ทบวงมหาวิทยาลัยไว้ดังนี้

1. คุณสมบัติของผู้มีสิทธิขอเทียบโอนผลการเรียน

1.1 ต้องมีความรู้พื้นฐานตามที่กำหนดในเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรการศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัยในระดับที่ขอเทียบโอนผลการเรียน ดังนี้

(1) กรณีขอเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาตรี ต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่าขึ้นไป

(2) กรณีขอเทียบโอนผลการเรียนระดับบัณฑิตศึกษา ต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรี หรือ เทียบเท่าขึ้นไป

1.2 ผู้ขอเทียบโอนผลการเรียนต้องเป็นหรือเคยเป็นนักศึกษาของสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษาหรือเทียบเท่าในหลักสูตรที่ทบวงมหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานของรัฐ ที่มีอำนาจตามกฎหมายรับรอง

1.3 สถาบันอุดมศึกษาโดยความเห็นชอบของสภาสถาบันอุดมศึกษา อาจกำหนด คุณสมบัติอื่น ๆ ของผู้ขอเทียบโอนผลการเรียนเพิ่มเติม ก็ได้ เช่น ผู้ขอเทียบโอนผลการเรียนจากการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยจะต้องสอบเข้าสถาบันอุดมศึกษาได้ในคณะวิชาที่ต้องการขอเทียบโอนผลการเรียนตามวิธีที่สถาบันอุดมศึกษาหรือคณะวิชากำหนด เป็นต้น

2. สถาบันอุดมศึกษาต้องดำเนินการเทียบความรู้และโอนหน่วยกิตภายใต้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

2.1 หลักเกณฑ์การเทียบวิชาเรียนและโอนหน่วยกิตระหว่างการศึกษาในระบบ ระดับปริญญาตรี

(1) เป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาในหลักสูตรระดับอุดมศึกษา หรือเทียบเท่า ที่ทบวงมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจตามกฎหมายรับรอง

(2) เป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่มีเนื้อหาสาระครอบคลุมไม่น้อยกว่าสาม ในสี่ของรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่ขอเทียบ

(3) เป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่สอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าระดับคะแนน ตัวอักษร C หรือแต่มีระดับคะแนน 2.00 หรือเทียบเท่า

(4) นักศึกษาจะเทียบรายวิชาเรียนและโอนหน่วยกิตได้ไม่เกินสามในสี่ ของจำนวนหน่วยกิตรวมของหลักสูตรที่รับโอน

(5) รายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่เทียบโอนจากต่างสถาบันอุดมศึกษาจะไม่ นำมาคำนวณแต่มีระดับคะแนนเฉลี่ยสะสม

(6) นักศึกษาจะต้องใช้เวลาศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาที่รับโอนอย่างน้อยหนึ่งปีการศึกษา

(7) ในกรณีที่สถาบันอุดมศึกษาเปิดหลักสูตรใหม่จะเทียบโอนนักศึกษาเข้าศึกษาได้ไม่เกินกว่าชั้นปีและภาคการศึกษาที่ได้รับอนุญาตให้นักศึกษาเรียนอยู่ตามหลักสูตรที่ได้รับ ความเห็นชอบแล้วระดับบัณฑิตศึกษา

(1) เป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาในหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา หรือเทียบเท่าที่ทบวงมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจตามกฎหมายรับรอง

(2) เป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่มีเนื้อหาสาระครอบคลุมไม่น้อยกว่าสาม ในสี่ของรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่ขอเทียบ

(3) เป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่สอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าระดับคะแนนตัวอักษร B หรือแต้มระดับคะแนน 3.00 หรือเทียบเท่า หรือระดับคะแนนตัวอักษร S

(4) การเทียบโอนหน่วยกิตในรายวิชาวิทยานิพนธ์ให้เป็นไปตามที่สถาบันอุดมศึกษากำหนดโดยความเห็นชอบของสภาสถาบันอุดมศึกษา

(5) นักศึกษาจะเทียบรายวิชาเรียนและโอนหน่วยกิตได้ไม่เกินหนึ่งในสามของ จำนวนหน่วยกิตรวมของหลักสูตรที่รับโอน

(6) รายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาที่เทียบโอนจากต่างสถาบันอุดมศึกษาจะไม่นำมาคำนวณแต้มระดับคะแนนเฉลี่ยสะสม

(7) นักศึกษาจะต้องใช้เวลาศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาที่รับโอนอย่างน้อย หนึ่งปีการศึกษา และลงทะเบียนเรียนรายวิชาหรือวิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรที่เข้าศึกษาไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต

(8) ในกรณีที่สถาบันอุดมศึกษาเปิดหลักสูตรใหม่จะเทียบโอนนักศึกษาเข้าศึกษาได้ไม่เกินชั้นปีและภาคการศึกษาที่ได้รับอนุญาตให้นักศึกษาเรียนอยู่ตามหลักสูตรที่ได้รับความเห็นชอบแล้ว

2.2 หลักเกณฑ์การเทียบโอนความรู้และการให้หน่วยกิตจากการศึกษานอกระบบ และ/หรือการศึกษาตามอัธยาศัยเข้าสู่การศึกษาในระบบ

(1) การเทียบความรู้จะเทียบเป็นรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาตามหลักสูตร และ ระดับการศึกษาที่เปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษาที่ผู้ขอเทียบต้องการ

(2) วิธีการประเมินเพื่อการเทียบโอนความรู้ในแต่ละรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชา และเกณฑ์การตัดสินของการประเมินในแต่ละวิธีให้เป็นไปตามที่สถาบันอุดมศึกษากำหนด โดยความเห็นชอบของสภา สถาบันอุดมศึกษา

(3) ผลการประเมินจะต้องเทียบได้ไม่ต่ำกว่าระดับคะแนนตัวอักษร C หรือ แต้มระดับคะแนน 2.00 หรือเทียบเท่าสำหรับรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาระดับปริญญาตรี และไม่ต่ำกว่า ระดับคะแนนตัวอักษร B หรือแต้มระดับคะแนน 3.00 หรือเทียบเท่าสำหรับรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชา ระดับบัณฑิต ศึกษา จึงจะให้จำนวนหน่วยกิตของรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชานั้น แต่จะไม่ให้ระดับคะแนน ตัวอักษร และไม่มีการนำมาคิดคะแนนผลการเรียน หรือคำนวณแต้มระดับคะแนนเฉลี่ยสะสม

(4) การบันทึกผลการเรียนให้บันทึกตามวิธีการประเมิน

(5) การเทียบรายวิชาหรือกลุ่มรายวิชาจากการศึกษานอกระบบและ/หรือ การศึกษาตามอัธยาศัย ให้หน่วยกิตได้รวมกันไม่เกินสามในสี่ของจำนวนหน่วยกิตรวมของหลักสูตร ระดับปริญญาตรีที่ขอเทียบ และสำหรับจำนวนหน่วยกิตของหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาที่จะให้เทียบโอนได้ ให้สถาบันอุดมศึกษาโดยความเห็นชอบของสภาสถาบันอุดมศึกษากำหนดตามความเหมาะสมโดยให้ สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรนั้นๆ และตามหลักเกณฑ์ข้อ 2.1

(6) นักศึกษาจะต้องใช้เวลาศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาที่รับโอนอย่างน้อย หนึ่งปีการศึกษาสำหรับหลักสูตรปริญญาตรี และสำหรับหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาให้

สถาบันอุดมศึกษา โดยความเห็นชอบของสภาสถาบันอุดมศึกษากำหนดตามความเหมาะสม โดยให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรนั้น ๆ และตามหลักเกณฑ์ข้อ 2.1

3. สถาบันอุดมศึกษาโดยความเห็นชอบของสภาสถาบันอุดมศึกษาอาจพิจารณา กำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ต้องไม่ต่ำกว่าหลักเกณฑ์ข้างต้น

4. กรณีที่การเทียบโอนผลการเรียนไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ข้างต้นให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการทบวงมหาวิทยาลัย

5. การเทียบโอนผลการเรียนที่ดำเนินการไปแล้วก่อนประกาศทบวงมหาวิทยาลัย ฉบับนี้ใช้บังคับ ให้เป็นไปตามสมบูรณ์ตามประกาศ ฯ ฉบับนี้ และการดำเนินการต่อไปให้เป็นไปตาม ประกาศ ฯ ฉบับนี้

6. วิธีการประเมินผลการเรียนรู้จากการศึกษานอกระบบ ให้เป็นไปตามที่สถาบันอุดมศึกษา กำหนด เช่น

- การสอบมาตรฐาน (credit from standard tests : CS)
- การสอบที่ไม่ใช่การสอบมาตรฐาน (credit from non standard tests) หรือ credit from exam :CE)
- หน่วยกิตที่ได้จากการประเมิน/อบรมจากหน่วยงานอื่นที่ไม่ใช่สถาบันอุดมศึกษา (credit from training : CT)
- หน่วยกิตที่ได้จากแฟ้มสะสมงาน (credit from portfolio : CP)

5.2 งานวิจัยเกี่ยวกับระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน

พิณสุตา สิริธรรังศรี (2559) ได้ศึกษาระบบการสะสมหน่วยการเรียนรู้ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวว่า การสะสมหน่วยการเรียนรู้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและประชาชนได้นำผลการเรียนรู้และประสบการณ์การทำงาน อาชีพ ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย มาเทียบโอนกันได้เพื่อการเรียนรู้และการทำงาน อาชีพ โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนหรือผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสเชื่อมโยงการเรียนรู้และหรือประสบการณ์การทำงาน อาชีพ ได้พัฒนาตนเองมากยิ่งขึ้น ลดขั้นตอนและความซ้ำซ้อนและสามารถนำไปใช้ในการเรียนและการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งโดยการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีกลไกการสะสมหน่วยการเรียนรู้การเทียบโอนผลการเรียน การรับรองการเรียนรู้เดิม การกำหนดกรอบคุณวุฒิแห่งชาติที่เชื่อมโยงกับผลลัพธ์การเรียนรู้ ซึ่งเป็นไปตามบริบทของแต่ละประเทศ สำหรับประเทศไทยเป็นเพียงการเทียบโอนผลการเรียน ความรู้และประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ ยังไม่มีการจัดระบบการสะสมหน่วยการเรียนรู้ที่ชัดเจน จึงสมควรพัฒนาระบบการสะสมหน่วยการเรียนรู้ขึ้นประกอบด้วย แนวคิด การจัดโครงสร้างองค์การโดยการจัดตั้งหน่วยงานกลางสะสมการเรียนรู้ การกำหนดหน้าที่ของหน่วยงานต้นสังกัดสถานศึกษา สถานศึกษาขั้นพื้นฐานหลักเกณฑ์และวิธีการสะสมหน่วยการเรียนรู้ผู้เรียน และกลยุทธ์การดำเนินงาน โดยระหว่างยังไม่มีการจัดตั้งหน่วยงานกลางฯ ควรให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาทำหน้าที่ไปพลางก่อน รวมทั้งจัดตั้งคณะทำงานเตรียมการจัดระบบการสะสมหน่วยการเรียนรู้การนำร่องจัดการสะสมการเรียนรู้ของสถานศึกษา และการพัฒนาเทคโนโลยีที่เชื่อมโยงกันทั้งระบบ

อรุณี ตระการไพโรจน์ (2561) ระบบธนาคารสะสมการเรียนรู้สำหรับการศึกษาลดชีวิตของประเทศไทย พบว่า ผลการวิจัย พบว่า

1) การสะสมผลการเรียนรู้ เป็นเรื่องแนวคิดและวิธีการจัดการทางการศึกษา เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไป ได้รับโอกาสในการรับรองผลการเรียนรู้ ตามแนวทางการรับรองผลการเรียนรู้และการให้หน่วยกิต และการรับรองผลการเรียนรู้เดิมของการศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ซึ่งให้การยอมรับในความสำเร็จของการศึกษาลดชีวิต (Lifelong Education) นำไปสู่แนวคิดพื้นฐานในการสร้างระบบธนาคารสะสมผลการเรียนรู้ (Credit Bank System) ระบบธนาคารสะสมผลการเรียนรู้ หรือชื่อย่อว่า Thai - CBS จึงเป็นระบบงานที่ส่งเสริมให้บุคคลนำผลของการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มาสะสมผลการเรียนรู้ เพื่อนำมาประเมินผลและรับรองผลการเรียนรู้นั้น เทียบเข้าสู่วุฒิการศึกษาในระดับต่างๆหรือเพื่อการบันทึกในบัญชีสะสมผลการเรียนรู้ของตน (Lifelong Credit Saving Account หรือ Learning Account)

2) สภาพปัจจุบันมีการดำเนินงานที่พบว่ายังไม่มีระเบียบ แนวทาง หรือแนวปฏิบัติเรื่องการสะสมผลการเรียน ผลการเรียนรู้ จากความรู้และประสบการณ์ ในลักษณะระบบธนาคารสะสมผลการเรียนรู้ (Credit Bank System) ในหน่วยงานการศึกษาทุกระดับทุกสังกัด

3) ระบบธนาคารสะสมผลการเรียนรู้สำหรับการศึกษาลดชีวิตของประเทศไทย (Thai - CBS) ประกอบด้วยระบบย่อยที่ทำงานภายใต้หลักการที่สำคัญคือ “การรับรองผลการเรียนรู้และให้หน่วยกิต (RVA)” ที่อิงอยู่บนหลักการการศึกษาลดชีวิตคือ(1) การสมัครของผู้ลงทะเบียน (2) การรับเข้า (3) การขอรับการรับรองผลการเรียนรู้เดิม (4) การเข้ารับการเรียนรู้ (5) การสะสมผลการเรียนรู้ (6) การวัดผล และการประเมินผลการเรียนรู้และ (7) การตรวจสอบและให้คุณวุฒิการศึกษา โดยมีแนวทางสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประสบความสำเร็จ 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การริเริ่มและการพัฒนาระบบ ระยะที่ 2 การทดลองนำร่อง และระยะที่ 3 การเปิดให้บริการอย่างเป็นทางการ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2563) ได้ทำการศึกษาและพัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนระบบธนาคารหน่วยกิต :ข้อเสนอสำหรับประเทศไทย กล่าวว่า

1) ระบบธนาคารหน่วยกิตจากบทเรียนต่างประเทศที่เป็นกรณีศึกษามีประเด็นสำคัญคือ

1.1) การพัฒนาและขับเคลื่อนระบบธนาคารหน่วยกิตควรดำเนินการบนเจตนารมณ์ และหลักการพื้นฐาน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) โดยเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียน-ประชาชนได้นำผลการเรียนรู้ ทั้งความรู้ ทักษะ ประสบการณ์การทำงาน การฝึกอบรม และการฝึกอาชีพมาเทียบโอนกันได้ ทำให้เกิดการพัฒนาตนเองจากการที่มีความเชื่อมโยงการเรียนรู้กับการทำงาน ผู้เรียนสามารถเข้ามาเรียนใหม่ได้ตลอดเวลา โดยไม่จำกัดอายุ ทำให้ลดข้อจำกัดของผู้เรียน/ประชาชนอันจะทำให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2) การบริหารจัดการต้องมีหน่วยงานรับผิดชอบชัดเจน โดยการบริหารการศึกษาที่เป็นกลางไม่ถูกแทรกแซงโดยการเมืองจึงจะสามารถทำให้เป็นระดับนโยบายที่ต่อเนื่องดังนั้น ในประเทศที่เป็นกรณีศึกษาส่วนใหญ่จึงมีหน่วยงานกลางรับผิดชอบระบบธนาคารหน่วยกิตโดยตรง

1.3) การนำระบบธนาคารหน่วยกิตสู่การปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ ควร

(1) มีการส่งสัญญาณนโยบายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเพื่อให้ผู้ปฏิบัติมั่นใจและ

ปฏิบัติในทิศทางเดียวกันดังนี้

กำหนดหน่วยงานรับผิดชอบระบบการเทียบโอนและสะสมหน่วยกิต จัดทำเกณฑ์การเทียบโอน เพื่อเทียบเป็นหน่วยกิตที่สามารถสะสมได้ จัดทำคู่มือสำหรับกลุ่มที่เกี่ยวข้องเพื่อนำสู่การปฏิบัติที่สอดคล้องกัน จัดทำกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ เพื่อเป็นมาตรฐานในการอ้างอิงสำหรับการเทียบหน่วยกิต และเชื่อมโยงกับการทำงาน และมีการวางระบบให้มีความเชื่อมโยงกัน แม้จะมีความหลากหลายในทางปฏิบัติจากการกระจายอำนาจ แต่ต้องมีระบบรองรับเพื่อเชื่อมกันทั้งระบบ

(2) มีมาตรฐานในขณะเดียวกันก็มีความหลากหลายของวิธีปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในคุณภาพและสามารถขับเคลื่อนได้อย่างเป็นรูปธรรมบนความแตกต่างและความจำเป็น ดังนี้

อิงกับกรอบคุณวุฒิวิชาชีพ/กรอบคุณวุฒิแห่งชาติ รูปแบบการเทียบโอนควรมีความหลากหลายเพื่อเป็นไปตามหลักการพื้นฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยควรให้มีทั้งการเทียบโอนภายในระบบการศึกษาเดียวกัน และการเทียบโอนระหว่างระบบ/ประเภทการศึกษา รวมถึงต้องรับการเทียบโอนประสบการณ์ด้วย วิธีการประเมินเพื่อเทียบโอน มีหลากหลายวิธี โดยขึ้นกับความเหมาะสมกับความรู้เดิมของผู้ที่จะเทียบโอนเป็นสำคัญ ซึ่งอาจเป็นความรู้จากการเรียนในระบบ นอกบบหรือตามอัธยาศัยก็ได้ ดังนั้นความรู้เดิมอาจจะมาในรูปแบบของประสบการณ์ก็ได้เช่นกัน

(3) การสร้างความรู้ความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนระบบธนาคารหน่วยกิตให้ประสบผลเป็นรูปธรรม

(4) การสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างการยอมรับต่อสาธารณชน จูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายใน “ตัวผู้ใช้งาน” เอง แต่ดำเนินการบนฐานของการมีส่วนร่วมระหว่างผู้เกี่ยวข้อง

2) ระบบธนาคารหน่วยกิตของไทยและความเชื่อมโยงกับภาคการทำงาน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

1) ระบบธนาคารหน่วยกิตกลายเป็นความจำเป็นที่ต้องขับเคลื่อนอย่างเร่งด่วนของประเทศ ไทย ทั้งนี้ อาจนำบทเรียนจากต่างประเทศมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยได้ แต่ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละจังหวัด เช่น จุดอ่อน จุดแข็ง ภูมิประเทศ ความต้องการของคนในจังหวัด ความต้องการของสถานประกอบการในจังหวัดด้วย

2) ประเทศไทยมีกฎหมายและนโยบายทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับระบบการเทียบโอน และระบบธนาคารหน่วยกิตอยู่แล้วทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา

แต่ในระดับขั้นพื้นฐานมีแนวปฏิบัติประกาศชัดเจนแต่การนำสู่การปฏิบัติยังค่อนข้างน้อย ในระดับอุดมศึกษายังไม่มีระเบียบ แนวทาง และแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาที่ชัดเจน อย่างไรก็ตามพบว่า สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งได้เริ่มต้นมีการจัดการเรียนการสอนโดยเปิดเป็นหลักสูตรนาร่องหรือหลักสูตรระยะสั้นโดยมีการออกระเบียบ ข้อบังคับการจัดการศึกษาขึ้นมาใช้เฉพาะตน และในการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า กฎ ระเบียบหลายประการที่ส่งผลเชิงลบโดยเป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติด้วย

3) แม้จะมีกฎหมายรองรับแต่ยังขาดการส่งสัญญาณทางนโยบายให้เกิดความมั่นใจต่อฝ่ายปฏิบัติให้ชัดเจน รวมทั้งยังมีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ ขาดกลไกสนับสนุนที่นำไปสู่การปฏิบัติ

อย่างจริงจัง การส่งสัญญาณทิศทางนโยบายที่ชัดเจน เพื่อความมั่นใจในการขับเคลื่อนของฝ่ายปฏิบัติ และผู้เกี่ยวข้องยังมีความรู้ความเข้าใจระบบธนาคารหน่วยกิตค่อนข้างจำกัด

4) สถานภาพการดำเนินการระบบการเทียบโอนและระบบธนาคารหน่วยกิตของไทยมีการดำเนินการทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษา แต่ยังเป็นดำเนินการอยู่ในวงแคบยังไม่แพร่หลาย

-ส่วนใหญ่เป็นการเทียบโอนและสะสมหน่วยกิตของการศึกษาในระบบการศึกษาและดำเนินการในลักษณะการเจรจาความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา

-ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่ดำเนินการเฉพาะในส่วนการเทียบโอนแต่ยังไม่ได้ดำเนินการถึงระบบการสะสมหน่วยกิต

-ระดับอุดมศึกษามีการดำเนินการแพร่หลายกว่าระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแต่ก็ยังอยู่ในวงจำกัดและยังเป็นลักษณะที่ไม่เชื่อมโยงกัน มีการเชื่อมโยงระหว่างระดับบ้าง เช่น การเปิดให้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายลงทะเบียนเรียน Pre-Degree และสะสมหน่วยกิตไว้ แต่ก็ยังมีไม่มากนัก

5) การเชื่อมโยงกับภาคแรงงาน/ภาคประกอบการ พบว่าทั้งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับอุดมศึกษายังมีการเชื่อมโยงกับภาคแรงงาน/ภาคประกอบการน้อย โดยส่วนใหญ่เป็นในรูปการทำบันทึกความร่วมมือ (MOU) ในการออกแบบและพัฒนาหลักสูตร การประเมินคุณภาพของผู้เรียน พร้อมทั้งการสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญหรือวิทยากรที่มีความรู้การให้ผู้เรียนเข้ามาทดลองปฏิบัติงานในภาคประกอบการ เพื่อการผลิตผู้เรียนที่ตอบสนองความต้องการของสถานประกอบการได้

3) สรุปข้อเสนอแนะจากการประชุมระดมความคิดเห็น

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้จัดประชุมระดมความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2563 โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมเสนอข้อคิดเห็นเชิงนโยบายที่สำคัญ ดังนี้

3.1) ระบบธนาคารหน่วยกิตเป็นความจำเป็นเร่งด่วนในปัจจุบัน จากสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สถานการณ์ Digital Disruption และการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นตัวเร่งให้ต้องเปลี่ยนแปลงอย่างเร่งด่วน เพราะส่งผลให้เกิดความท้าทายต่อระบบการศึกษาอย่างยิ่ง เช่น โรงเรียนถูกทำลายจากโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลง หลักสูตร การเรียนการสอนในสถานศึกษาถูกทำลายที่อาจไม่จำเป็นต้องเรียนในโรงเรียน เพราะรูปแบบการเรียนรู้เปลี่ยนไป เรียนจบแล้วไปทำงานไม่ได้จริง และปริญญาอาจไม่สำคัญอีกต่อไป เพราะตลาดเป็นตัวกำหนดความสามารถของคนในอนาคตสู่ความจำเป็นในการ Re-skill และ Up-skill

3.2) ระบบธนาคารหน่วยกิตเป็นระบบที่รองรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคน ไม่ใช่ระบบการศึกษา จึงต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้มากกว่าการจัดการศึกษา ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติและค่านิยม (Mindset) เรื่องการศึกษา

3) การจะขับเคลื่อนระบบธนาคารหน่วยกิต ควรมีขั้นตอนหลักเป็นแนวปฏิบัติที่ชัดเจน

ตอนที่ 6 กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF)

การศึกษาในครั้งนี้ เกี่ยวข้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ หรือ TQF เนื่องจาก การเทียบโอนผลการเรียน หรือการโอนหน่วยกิตของนักศึกษาซึ่งสำเร็จหลักสูตร หรือเข้ารับ

การฝึกอบรมครบตามเกณฑ์ที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย หากประสงค์จะเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษา ระดับปริญญาตรี การเทียบโอนผลการเรียน หรือ การโอนหน่วยกิตจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจถึงกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติที่ใช้บังคับอยู่ ทั้งนี้ เพื่อมิให้เกิดปัญหาถึงมาตรฐานคุณวุฒิที่จะได้รับในภายหลัง อีกทั้งเพื่อให้การผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษามีคุณลักษณะและมีคุณภาพสอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ของ สกอ. จำเป็นต้องทำความเข้าใจกับประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. ความหมายของกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (Thailand Qualification Framework for Higher Education ; TQF : HEd) TQF : HEd หรือ TQF หมายถึง กรอบที่แสดงระบบคุณวุฒิการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศ ซึ่งประกอบด้วย

1. ระดับคุณวุฒิ
2. การแบ่งสายวิชา
3. ความเชื่อมโยงต่อเนื่องจากคุณวุฒิระดับหนึ่งไปสู่ระดับที่สูงขึ้น
4. มาตรฐานผลการเรียนรู้ของแต่ละระดับคุณวุฒิซึ่งเพิ่มสูงขึ้นตามระดับคุณวุฒิ
5. ลักษณะของหลักสูตรในแต่ละระดับคุณวุฒิ
6. ปริมาณการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเวลาที่ต้องใช้
7. การเปิดโอกาสให้เทียบโอนผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

8. ระบบและกลไกที่ให้ความมั่นใจในประสิทธิผลการดำเนินงานตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติของสถาบันอุดมศึกษาว่าสามารถผลิตบัณฑิตให้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้

2. วัตถุประสงค์และกรอบของ TQF นั้น วัตถุประสงค์ของการจัดทำกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF : HEd) คือ เพื่อเป็นกรอบมาตรฐานให้สถาบันอุดมศึกษาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้สามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ และเพื่อประโยชน์ต่อการรับรองมาตรฐานคุณวุฒิในระดับอุดมศึกษา

3. กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF) ประกอบด้วย

1.ระดับคุณวุฒิ ได้แก่ ระดับที่ 1 อนุปริญญา (3 ปี) ระดับที่ 2 ปริญญาตรี ระดับที่ 3 ประกาศนียบัตรบัณฑิต ระดับที่ 4 ปริญญาโท และ ระดับที่ 5 ปริญญาเอก

2. คุณภาพของบัณฑิต ทุกระดับคุณวุฒิและสาขาวิชาต้องเป็นไปตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่คณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนดและต้องครอบคลุมอย่างน้อย 5 ด้าน คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และด้านทักษะ การวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

4. องค์ประกอบที่สำคัญของกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ

1) การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่นักศึกษาพัฒนาขึ้นในตนเอง จากประสบการณ์ที่ได้รับระหว่างการศึกษ TQF กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังให้บัณฑิตมีอย่างน้อย 5 ด้าน ดังนี้

2) ด้านคุณธรรมจริยธรรม (Ethics and Moral) หมายถึง การพัฒนานิสัยในการประพฤติอย่างมีคุณธรรมจริยธรรมด้วยความรับผิดชอบทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม ความสามารถในการปรับวิถีชีวิตในความขัดแย้งทางค่านิยม การพัฒนานิสัยและการปฏิบัติตามศีลธรรมทั้งในเรื่องส่วนตัวและสังคม

3) ด้านความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจ การนึกคิด และการนำเสนอข้อมูล การวิเคราะห์และจำแนกข้อเท็จจริงในหลักการ ทฤษฎี ตลอดจนกระบวนการต่างๆ และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้

4) ด้านทักษะทางปัญญา (Cognitive Skills) หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และใช้ความรู้ ความเข้าใจ ในแนวคิด หลักการ ทฤษฎี และกระบวนการต่างๆ ในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ๆ ที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อน

5) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (Interpersonal skills and responsibility) หมายถึง ความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่ม การแสดงถึงภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ความสามารถในการวางแผนและรับผิดชอบในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

6) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Numerical analysis skills, communication and information technology skills) หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข ความสามารถในการใช้เทคนิคทางคณิตศาสตร์และสถิติ ความสามารถในการสื่อสารทั้งการพูด การเขียน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

5. มาตรฐานผลการเรียนรู้ที่คาดหวังในระดับปริญญาตรี

1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม สามารถจัดการปัญหาทางคุณธรรมจริยธรรมและวิชาชีพ โดยใช้ดุลยพินิจทางค่านิยม ความรู้สึกรู้สีกของผู้อื่น ค่านิยมพื้นฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพ แสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางด้านคุณธรรมจริยธรรม อาทิ มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ เป็นแบบอย่างที่ดี เข้าใจผู้อื่นและเข้าใจโลก เป็นต้น

2) ด้านความรู้ มีองค์ความรู้ในสาขาวิชาอย่างกว้างขวางและเป็นระบบ ตระหนักรู้หลักการและทฤษฎีในองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับหลักสูตรวิชาชีพ มีความเข้าใจเกี่ยวกับความก้าวหน้าของความรู้เฉพาะด้านในสาขาวิชา และตระหนักถึงงานวิจัยในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาและการต่อยอด องค์ความรู้ ส่วนหลักสูตรวิชาชีพที่เน้นการปฏิบัติจะต้องตระหนักในธรรมเนียมปฏิบัติ กฎระเบียบ ข้อบังคับที่เปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์

3) ด้านทักษะทางปัญญา สามารถค้นหาข้อเท็จจริง ทำความเข้าใจและสามารถประเมินข้อมูลแนวคิดและหลักฐานใหม่ๆ จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย และใช้ข้อมูลที่ได้ในการแก้ไขปัญหาและงานอื่นๆ ด้วยตนเอง สามารถศึกษาปัญหาที่ค่อนข้างซับซ้อน และเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขได้อย่างสร้างสรรค์โดยคำนึงถึงความรู้ทางภาคทฤษฎี ประสบการณ์ทาง

ภาคปฏิบัติและผลกระทบจากการตัดสินใจ สามารถใช้ทักษะและความเข้าใจอันถ่องแท้ในเนื้อหาสาระทางวิชาการและวิชาชีพ สำหรับหลักฐานวิชาชีพ นักศึกษาสามารถใช้วิธีการปฏิบัติงานประจำและหาแนวทางใหม่ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม

4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ มีส่วนช่วยและเอื้อต่อการแก้ปัญหาในกลุ่มได้อย่างสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำหรือสมาชิกของกลุ่ม สามารถแสดงออกซึ่งภาวะผู้นำในสถานการณ์ที่ไม่ชัดเจนและต้องใช้นวัตกรรมใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มในการวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างเหมาะสมบนพื้นฐานของตนเองและของกลุ่ม รับผิดชอบในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องรวมทั้งพัฒนาตนเองและอาชีพ

5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถศึกษาและทำความเข้าใจในประเด็นปัญหา สามารถเลือกและประยุกต์ใช้เทคนิคทางสถิติหรือคณิตศาสตร์ที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสมในการศึกษาค้นคว้า และเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประมวลผล แปลความหมาย และนำเสนอข้อมูลสารสนเทศอย่างสม่าเสมอ สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในการพูด การเขียน สามารถเลือกใช้รูปแบบของ การนำเสนอที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มบุคคลที่แตกต่างกัน

6) คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ในระดับปริญญาตรี

1. มีความคิดริเริ่มในการแก้ไขปัญหา และข้อโต้แย้งทั้งในสถานการณ์ส่วนบุคคลและของกลุ่มโดยการแสดงออกซึ่งภาวะผู้นำในการแสวงหาทางเลือกใหม่ที่เหมาะสมไปปฏิบัติได้
2. สามารถประยุกต์ความเข้าใจอันถ่องแท้ในทฤษฎีและระเบียบวิธีการศึกษาค้นคว้าในสาขาวิชาของตนเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและข้อโต้แย้งในสถานการณ์อื่นๆ
3. สามารถพิจารณาแสวงหาและเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาทางวิชาการหรือวิชาชีพ โดยยอมรับข้อจำกัดของธรรมชาติของความรู้ในสาขาวิชาของตน
4. มีส่วนร่วมในการติดตามพัฒนาการในศาสตร์ของตนให้ทันสมัย และเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจของตนอยู่เสมอ
5. มีจริยธรรมและความรับผิดชอบสูงทั้งในบริบททางวิชาการ ในวิชาชีพ และชุมชนอย่างสม่าเสมอ

ตอนที่ 7 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษา

7.1 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579)

คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติได้ดำเนินการยกร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาประเทศในระยะ 20 ปี โดยกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายและยุทธศาสตร์ ดังนี้

วิสัยทัศน์

“ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”

เป้าหมาย

1. ความมั่นคง

1.1 การมีความมั่นคงปลอดภัยจากภัยและการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในประเทศและภายนอก ประเทศในทุกระดับ ทั้งระดับประเทศ สังคม ชุมชน ครอบครัว และปัจเจกบุคคล และมีความมั่นคงในทุกมิติ ทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง

1.2 ประเทศมีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย มีสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ที่เข้มแข็ง เป็นศูนย์กลางและที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน ระบบการเมืองมีความมั่นคง เป็นกลไกที่นำไปสู่การบริหารประเทศที่ต่อเนื่องและโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล

1.3 สังคมมีความปรองดองและความสามัคคี สามารถผนึกกำลังเพื่อพัฒนาประเทศชุมชน มีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่น

1.4 ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียงกับการดำรงชีวิต มีที่อยู่อาศัย และความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน

1.5 ฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงของอาหาร พลังงาน และน้ำ

2. ความมั่งคั่ง

2.1 ประเทศไทยมีการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ยกกระดับเป็นประเทศในกลุ่มรายได้สูง ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาลดลง ประชากรได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น

2.2 เศรษฐกิจมีความสามารถในการแข่งขันสูง สามารถสร้างรายได้ทั้งภายใน และภายนอกประเทศ สร้างฐานเศรษฐกิจและสังคมแห่งอนาคต และเป็นจุดสำคัญของการเชื่อมโยงในภูมิภาค ทั้งการคมนาคมขนส่ง การผลิต การค้าการลงทุนและการทำธุรกิจ มีบทบาทสำคัญในระดับภูมิภาค และระดับโลก เกิดสายสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าอย่างมีพลัง

2.3 ความสมบูรณ์ในทุนที่จะสามารถสร้างการพัฒนาคอนอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญา ทุนทางการเงิน ทุนที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักร ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

3. ความยั่งยืน

3.1 การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญ รายได้ และคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่ไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกินพอดี ไม่สร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมจนเกินความสามารถในการรองรับและเยียวยาของระบบนิเวศน์

3.2 การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับกฎระเบียบ ของประชาคมโลก ซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้นคนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม

3.3 ประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมยึดถือและปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์
2. เพื่อเพิ่มกระจายโอกาสและคุณภาพการให้บริการของรัฐอย่างทั่วถึง เท่าเทียม เป็นธรรม
3. เพื่อลดต้นทุนให้ภาคการผลิตและบริการ
4. เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร อุตสาหกรรม และบริการด้วยนวัตกรรม

เห็นได้ว่า ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) มี 6 ยุทธศาสตร์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับภารกิจของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ 6 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างความมั่นคง

ยุทธศาสตร์ที่ 1.3 การรักษาความมั่นคงภายใน และความสงบเรียบร้อยภายใน ตลอดจนการบริหารจัดการความมั่นคงชายแดนและชายฝั่งทะเล

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความสามารถในการแข่งขัน

ยุทธศาสตร์ที่ 2.3 การพัฒนาผู้ประกอบการและเศรษฐกิจชุมชน พัฒนาทักษะผู้ประกอบการ ยกกระดับผลิตภาพแรงงานและพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและสถาบันเกษตรกร

ยุทธศาสตร์ที่ 2.5 การลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ในด้านการขนส่ง ด้านพลังงาน ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและการวิจัยและพัฒนา

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพศักยภาพคน

ยุทธศาสตร์ที่ 3.1 การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิตให้สนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 3.2 การยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ให้มีคุณภาพเท่าเทียม และทั่วถึง

ยุทธศาสตร์ที่ 3.3 การปลูกฝังระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสบนความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันทางสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 4.1 การสร้างความมั่นคงและการลดความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ 5.1 การจัดระบบอนุรักษ์ ฟื้นฟูและป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

ยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

ยุทธศาสตร์ที่ 6.1 การปรับปรุงโครงสร้าง บทบาท ภารกิจของหน่วยงานภาครัฐให้มีขนาดที่เหมาะสม

ยุทธศาสตร์ที่ 6.4 การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ

ยุทธศาสตร์ที่ 6.5 การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบต่างๆ ให้ทันสมัย เป็น
ธรรมและเป็นสากล

7.2 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579

แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้เป็นการวางกรอบเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศในการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของคนไทยทุกช่วงวัยให้เต็มเต็มตามศักยภาพ สามารถแสวงหาความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยการขับเคลื่อนภายใต้วิสัยทัศน์คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21

โดย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้จัดทำ (ร่าง) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 เพื่อใช้เป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของประเทศ ได้นำไปใช้เป็นกรอบและแนวทางการพัฒนาการศึกษาและเรียนรู้สำหรับพลเมืองทุกช่วงวัยตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต โดยจุดมุ่งหมายที่สำคัญของแผน คือ การมุ่งเน้นการประกันโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาและการศึกษาเพื่อการมีงานทำและสร้างงานได้ ภายใต้บริบทเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและของโลกที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งความเป็นพลวัต เพื่อให้ประเทศไทยสามารถ ก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว

ซึ่งภายใต้กรอบ(ร่าง)แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้กำหนดสาระสำคัญสำหรับบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาการศึกษาใน 5 ประการ ได้แก่ การเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา (Access) ความเท่าเทียมทางการศึกษา (Equity) คุณภาพการศึกษา (Quality) ประสิทธิภาพ (Efficiency) และตอบโจทย์บริบทที่เปลี่ยนแปลง (Relevancy) ในระยะ 15 ปีข้างหน้า ดังนี้

วิสัยทัศน์ : คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะ ทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับทบบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ชาติ
3. เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และคุณธรรมจริยธรรม รู้จักสามัคคี และร่วมมือกันกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
4. เพื่อนำประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และความเหลื่อมล้ำภายในประเทศลดลง

ยุทธศาสตร์

1. การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ
 2. การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

3. การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้
4. การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา
5. การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
6. การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา

ปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จ

การดำเนินการตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายของแต่ละยุทธศาสตร์ตามที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติจะประสบผลสำเร็จตามที่ระบุไว้ในแต่ละยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา หน่วยงานทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ ทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค จังหวัด เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาต้องยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงาน และมีการทบทวน ปรับปรุงมาตรการ เป้าหมายความสำเร็จให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนในทุกช่วงวัยต้องดำเนินการ ดังนี้

1. การสร้างการรับรู้ ความเข้าใจและการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประชาสังคมในการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาการศึกษาในลักษณะต่างๆ อย่างกว้างขวาง มุ่งเน้นการจัดการระบบการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในทุกระดับ

2. การสร้างความเข้าใจในเป้าหมายและยุทธศาสตร์การดำเนินงานของแผนฯ ของผู้ปฏิบัติทุกหน่วยงานทุกระดับ เพื่อให้การขับเคลื่อนแผนฯ ไปสู่การปฏิบัติ มีการบริหารจัดการและการเชื่อมโยงยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายและวิสัยทัศน์ของการจัดการศึกษามีคณะกรรมการกำกับดูแลแต่ละยุทธศาสตร์ให้เกิดการนำไปปฏิบัติ โดยมีระบบประมาณเป็นกลไกสนับสนุนให้บรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรม

3. การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของการจัดการศึกษา จากการเป็นผู้จัดการศึกษาโดยรัฐมาเป็นการจัดการศึกษาโดยทุกภาคส่วนของสังคม ที่มุ่งการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) ตลอดจนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals)

4. การจัดให้แผนการศึกษาแห่งชาติเป็นเสมือนแผนงบประมาณด้านการจัดการศึกษาของรัฐ ระบบการจัดสรรงบประมาณประจำปีให้ยึดแผนงาน โครงการและเป้าหมายการพัฒนาที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาของแผนฯ เป็นหลักในการพิจารณา เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาการศึกษาเป็นไปในทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนแต่ละช่วงวัย และการพัฒนากำลังคนตามความต้องการของตลาดงานและประเทศ เพื่อการจัดการศึกษาบรรลุผลตามยุทธศาสตร์ ตัวชี้วัดในช่วงเวลาที่กำหนด

5. การปรับระบบการบริหารจัดการภาครัฐให้เกิดประสิทธิภาพ โดยปรับโครงสร้างการบริหารงานให้มีความชัดเจนในด้านบทบาท หน้าที่และการกระจายอำนาจและการตัดสินใจจากส่วนกลางสู่ระดับภูมิภาคและสถานศึกษา รวมทั้งการปรับระบบการบริหารจัดการ และ

การบริหารงานบุคคลในแต่ละระดับให้ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาในสถานศึกษาให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ ผู้เรียนได้รับบริการการศึกษาที่มีมาตรฐานอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม

6. การสร้างระบบข้อมูลและสารสนเทศที่บูรณาการและเชื่อมโยงกับระบบการประกันคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอกผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และการรายงานต่อสาธารณชนจะเป็นกลไกในการสร้างการรับรู้ของผู้จัดการศึกษาและผู้เรียน เพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพ การบริหารจัดการ และความรับผิดชอบต่อผู้เรียน ผ่านระบบการกำกับ ตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล

7. การปฏิรูประบบทรัพยากรและการเงินเพื่อการศึกษา เพื่อให้รัฐสามารถใช้เครื่องมือทางการเงินในการกำกับการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติและนโยบายรัฐบาล

7.3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545,2553)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545,2553) มีสาระสำคัญ สามารถสรุปได้ดังนี้

พระราชบัญญัติฉบับนี้มีเจตนารมณ์ที่ต้องการเน้นย้ำว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

การจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้

- 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

สำหรับเรื่องการจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้ 1) มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ 2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุก ระดับและประเภท 4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง 5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา 6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

โดยหมวดที่ 2 เกี่ยวกับ สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา นั้นบุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

- บุคคล ซึ่งมีความบกพร่องทางด้านต่าง ๆ หรือมีร่างกายพิการ หรือมีความต้องการเป็นพิเศษ หรือผู้ด้อยโอกาสมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ

- บิดามารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลในความดูแลได้รับการศึกษาทั้งภาคบังคับ และนอกเหนือจากภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว

สรุปจากการวิเคราะห์เอกสารและสภาพปัจจุบัน	
กลุ่มผู้สูงวัยชั้น ปลาย (80 ปีขึ้นไป)	<p>-ส่วนใหญ่เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จำนวน 38 คน (ร้อยละ 76)สนใจเรียนหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยแบบออนไลน์ จำนวน 28 คน (ร้อยละ 56.00) ต้องการเรียนเพื่อแสวงหาความรู้เพิ่มเติม จำนวน 23 คน (ร้อยละ46)และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จำนวน 23 คน (ร้อยละ46)</p> <p>-รูปแบบหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยแบบออนไลน์ ที่ต้องการส่วนใหญ่เห็นว่า ควรเป็นหลักสูตรระยะสั้นที่ฟรี ไม่มีค่าใช้จ่าย จำนวน 46 คน (ร้อยละ 92)</p> <p>-วิชาที่ต้องการเรียน 10 อันดับสูงสุด ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) การออกกำลังกายสำหรับผู้สูงวัย จำนวน 20 คน (ร้อยละ 40) 2) การดูแลสุขภาพองค์รวมของผู้สูงวัย จำนวน 19 คน (ร้อยละ38) 3) สมุนไพรสำหรับผู้สูงวัย จำนวน 18 คน (ร้อยละ36) 4) กิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงวัย จำนวน 17 คน (ร้อยละ34) 5) โรคที่พบบ่อยในผู้สูงวัย จำนวน 15 คน (ร้อยละ 30) 6) โภชนาการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงวัย จำนวน 14 คน (ร้อยละ 28) 7) กายภาพบำบัดและการให้คำปรึกษาสำหรับผู้สูงวัย จำนวน 10 คน (ร้อยละ 20) 8) อาชีพและธุรกิจสำหรับผู้สูงวัย จำนวน 9 คน (ร้อยละ 18) 9) การสร้างกำลังใจ จำนวน 8 คน (ร้อยละ 16) 10) การใช้งานคอมพิวเตอร์การสื่อสารผ่านระบบออนไลน์และความรู้เท่าทันสารสนเทศและศาสนาและสมาธิ จำนวน 6 คน (ร้อยละ12) <p>-จำนวนชั่วโมงต่อวิชาที่สอนทั้งหมดที่เหมาะสม ส่วนใหญ่เห็นว่า ควรเป็น 1-2 ชั่วโมงต่อวิชาที่สอน จำนวน 28 คน (ร้อยละ 56) และ ควรจะน้อยกว่า 1 ชั่วโมงต่อวิชาที่สอนจำนวน 15 คน (ร้อยละ 30) มีเวลาที่จะเรียน ก็ชั่วโมงต่อวัน ส่วนใหญ่เห็นว่า 1-2 ชั่วโมงต่อวัน จำนวน 29 คน (ร้อยละ58)และน้อยกว่า 1 ชั่วโมงต่อวัน จำนวน 12 คน (ร้อยละ 24) มีเวลาที่จะเรียน ก็วันต่อสัปดาห์ ส่วนใหญ่เห็นว่าควรเป็น 1 วันต่อสัปดาห์ จำนวน 31 คน (ร้อยละ62)</p>

สรุปจากการวิเคราะห์เอกสารและสภาพปัจจุบัน	
	<p>-วิธีการสอนที่เหมาะสม คือการเรียนการสอนจากการฝึกปฏิบัติ จำนวน 28 คน (ร้อยละ56) และการเรียนการสอนออนไลน์ จำนวน 10 คน (ร้อยละ 20)</p> <p>-สื่อการสอนที่เหมาะสม ได้แก่ โทรศัพท์ จำนวน 25 คน (ร้อยละ50) และ มัลติมีเดีย จำนวน 13 คน (ร้อยละ26)</p> <p>-การประเมินผล ควรประเมินจากการเวลาเข้าชั้นเรียน จำนวน 26 คน (ร้อยละ 52) และ ประเมินจากโครงการที่ได้รับมอบหมายให้ทำในรายวิชาที่เรียน จำนวน 16 คน (ร้อยละ 32)</p>
สรุปผลการวิเคราะห์กลไกการเชื่อมต่อการศึกษาระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน	
มหาวิทยาลัย เชียงใหม่	<p>แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ (1) วิทยาลัยพหุวิทยาการ-สหวิทยาการ (School of Multi/Inter-disciplinary : SMI) ที่บูรณาการความรู้ ความเชี่ยวชาญศาสตร์จากหลายคณะ/วิทยาลัย ตลอดจนพัฒนาไปสู่หลักสูตร tailor-made ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจ โดยจะเริ่มดำเนินการในปี 2564และมีแผนจะสร้างหลักสูตร tailor-made ให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจในปี 2566 และ (2) การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education : LE) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ไม่มุ่งเน้นการให้ปริญญา แต่สามารถสะสมเป็นหน่วยกิตในธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และเทียบโอนเพื่อปริญญาในอนาคตได้ ซึ่งเป็นการพัฒนาคนในทุกช่วงวัย สรุปมีทั้งหลักสูตร Degree และ หลักสูตรระยะสั้น Non Degree จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า ปัญหาที่พบคือ ขาดการร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยในการพัฒนาหลักสูตรผู้สูงอายุร่วมกันต่างคนต่างทำ ทำให้หลักสูตรผู้สูงอายุไม่สามารถดึงดูดผู้เรียนได้เพราะเนื้อหาไม่น่าสนใจ คล้ายๆกันไม่มีจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ทำให้หลายหลักสูตรที่เปิดหลักสูตรผู้สูงอายุไม่ประสบความสำเร็จและไม่ยั่งยืน หรือไม่คุ้มทุน ดังนั้นมหาวิทยาลัยต่างๆ ควรร่วมมือกันในการพัฒนาหลักสูตรผู้สูงอายุร่วมกัน โดยดึงจุดเด่นของแต่ละมหาวิทยาลัยมาร่วมกันพัฒนาหลักสูตรผู้สูงอายุร่วมกัน และสามารถเทียบโอนระหว่างกันหรือใช้สะสมหน่วยกิตร่วมกันได้</p>
มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์	<p>มีวิทยาลัยบูรณาการศาสตร์กำกับดูแล และมีเปิด Pre -Degree Degree ในหลายคณะ ได้แก่ คณะเกษตร , คณะเทคนิคการสัตวแพทย์, คณะประมง , คณะวนศาสตร์, คณะวิทยาศาสตร์ , คณะวิศวกรรมศาสตร์ ,คณะ</p>

สถานที่เรียน	เรียนผ่านบทเรียนออนไลน์หรือแพลตฟอร์มออนไลน์
ชุดวิชาที่ต้องเรียน	-ในหลักสูตรประกอบด้วย 5 โมดูล (ชุดวิชา) -ใช้เวลาเรียนจากบทเรียนบนเว็บไซต์ด้วยตนเอง 6 ชั่วโมงต่อรายวิชา หรือทั้งหมด 30 ชั่วโมง (ภายใน 4 สัปดาห์) โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามความสนใจและสภาพความพร้อมหรืออัตราการเรียนรู้ของแต่ละคน (Self Placed Learning)
กิจกรรมการเรียนการสอน	1. เรียนจากบทเรียนผ่านเว็บไซต์ หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ 2. ทำกิจกรรมการเรียน การสอบถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้สอนบนเว็บบอร์ด และ chat room 3. กำหนดเนื้อหาแบ่งเป็นบทๆ ให้ผู้เรียนได้ศึกษาจากบทเรียนออนไลน์หรือบทเรียนในคลิปวิดีโอและสื่อการสอนในรูปแบบของบทเรียนมัลติมีเดีย 4. กำหนดให้ผู้เรียนศึกษาเอกสารหรือคลิปการสอนเพิ่มเติมตามที่กำหนดในแต่ละบทเรียน
วิธีการจัดการเรียนการสอน	เป็นบทเรียนสำเร็จรูปโดยเรียนรู้ด้วยตนเอง
การประเมินผลหลังเรียน	1) การวัดประเมินผลซึ่งมีการประเมินหลังเรียนเท่านั้น โดยผ่าน Google Form หมายเหตุ:เนื่องจากเป็นวิชาที่ผู้เรียนไม่เคยเรียนมาก่อนหรือไม่มีความรู้เดิมมาเลย ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีแบบทดสอบก่อนเรียน เพราะวัดพื้นฐานความรู้ไม่ได้ 2) ผู้เรียนได้รับประกาศนียบัตร เมื่อผ่านการวัดผลทั้งหมด และได้ผลการประเมินเกิน 60% โดยจะมีการจัดส่งไปให้ที่บ้าน
โมดูลที่ 1	โมดูลมิติด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0
วัตถุประสงค์ของรายวิชา	1. อธิบายความหมาย ประเภทของการดูแลสุขภาพเบื้องต้นสำหรับผู้สูงวัย 2. ประเมินปัญหาสุขภาพที่พบบ่อยในผู้สูงอายุและการดูแลตนเองเบื้องต้น 3. สามารถนำความรู้การพัฒนาและฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายสำหรับผู้สูงวัยมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
กิจกรรมการเรียนการสอน	บรรยายด้วยคลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย
สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน	-คลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย -เอกสารประกอบ

การวัดและประเมินผล	หลังจากเรียนจบรายวิชา มีการทดสอบความรู้หลังเรียน โดยจะถือเกณฑ์ผ่านที่ร้อยละ 60
เวลาที่ใช้ในการเรียนทั้งหมด	6 ชั่วโมง ต่อรายวิชา
เนื้อหาบทเรียน	บทที่ 1 เรียนรู้สู่การดูแลสุขภาพเบื้องต้นสำหรับผู้สูงวัย 1.1 การดูแลสุขภาพของผู้สูงวัย -เคล็ดลับเพื่อการเป็นผู้สูงวัยอย่างมีสุขภาพดี 1.2 ปัญหาสุขภาพที่พบบ่อยในผู้สูงอายุและการดูแลตนเองเบื้องต้น - 12 โรคที่พบบ่อยและการดูแลตนเองเบื้องต้น 1) ความดันโลหิตสูง 2) เบาหวาน 3) คอเรสเตอรอลในเลือดสูง 4) อ้วน 5) อ้วนลงพุง 6) เมแทบอลิซึมซินโดม 7) กล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด 8) หลอดเลือดสมอง 9) ถุงลมโป่งพอง 10) เกาต์ 11) หอบหืด 12) ข้อเข่าเสื่อม
	บทที่ 2 พัฒนาและฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายสำหรับผู้สูงวัย 2.1 การออกกำลังกายสำหรับผู้สูงวัย -4 รูปแบบของการออกกำลังกายในผู้สูงวัย -ประโยชน์ของการออกกำลังกายในผู้สูงวัย -การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงวัย -รูปแบบการออกกำลังกายที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงวัย -การฝึกปฏิบัติจากกรณีตัวอย่าง/คลิปการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงวัย 2.2 กายภาพบำบัดสำหรับผู้สูงวัยที่บ้านแบบง่ายๆ -รูปแบบกายภาพบำบัดที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงวัย

วัตถุประสงค์ของรายวิชา	1. อธิบายจำแนกประเภทของการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของผู้สูงวัย 2. สามารถวิเคราะห์และประยุกต์ใช้เทคนิคการควบคุมอารมณ์ 3. สามารถนำความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและการควบคุมอารมณ์ ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้
กิจกรรมการเรียนการสอน	บรรยายด้วยคลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย
สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน	-คลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย -เอกสารประกอบ
การวัดและประเมินผล	หลังจากเรียนจบรายวิชา มีการทดสอบความรู้หลังเรียน โดยจะถือเกณฑ์ผ่านที่ร้อยละ 60
เวลาที่ใช้ในการเรียนทั้งหมด	6 ชั่วโมง ต่อรายวิชา
ผู้พัฒนาเนื้อหา	นางสาว ลภัสรดา ธนพันธ์
เนื้อหาบทเรียน	บทที่ 1 จุดประกาย “พลังคิดบวก” รับโลกยุคใหม่
	1.1 ธรรมชาติและความเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของผู้สูงอายุ 1.2 การสร้างกำลังใจ 1.3 การสร้างแรงบันดาลใจ 1.4 การสร้างความมั่นใจ
	บทที่ 2 การควบคุมอารมณ์
	2.1 การจัดการและควบคุมอารมณ์ของตนเอง 2.2 เทคนิคการจัดการความโกรธ 2.3 เทคนิคในการจัดการกับความเครียด
โมดูลที่ 4	โมดูลมิติด้านเศรษฐกิจสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0
วัตถุประสงค์ของรายวิชา	1. อธิบายความหมาย คุณลักษณะ ทักษะและของการเป็นผู้ประกอบการสูงวัย 2. วิเคราะห์และเปรียบเทียบอาชีพและธุรกิจสำหรับผู้ประกอบการ สูงวัย 3. อธิบายองค์ประกอบและขั้นตอนในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ โมเดลธุรกิจ และการเขียนแผนธุรกิจได้
กิจกรรมการเรียนการสอน	บรรยายด้วยคลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย

สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน	-คลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย -เอกสารประกอบ
การวัดและประเมินผล	หลังจากเรียนจบรายวิชา มีการทดสอบความรู้หลังเรียน โดยจะถือเกณฑ์ผ่านที่ร้อยละ 60
เวลาที่ใช้ในการเรียนทั้งหมด	6 ชั่วโมง ต่อรายวิชา
ผู้พัฒนาเนื้อหา	นางสาว ลภัสรดา ธนพันธ์
เนื้อหาบทเรียน	บทที่ 1 เรียนรู้สู่การเป็นผู้ประกอบการสูงวัย
	1.1 ความสำคัญของผู้ประกอบการสูงวัย 1.2 คุณลักษณะและทักษะของการเป็นผู้ประกอบการสูงวัย 1.3 เศรษฐกิจผู้สูงวัย (silver economy)
	บทที่ 2 อาชีพและธุรกิจสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0
	2.1 อาชีพและธุรกิจสำหรับผู้สูงวัย 2.2 อุปสรรคในการทำงานของวัยสูงอายุ 2.2 HR กำลังมองหาทักษะและศักยภาพอะไรของผู้สูงวัย 2.3 ผู้สูงอายุควรเตรียมตัวพัฒนาตนเองอย่างไร 2.4 ตัวอย่างผู้สูงวัยควรเตรียมตัวพัฒนาตัวเองด้านความรู้และทักษะอะไรบ้าง
	บทที่ 3 เริ่มต้นธุรกิจสำหรับผู้สูงวัยอย่างง่าย “ สตาร์ทอัพรุ่นใหญ่ ”
	3.1 ขั้นตอนในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ 3.2 โมเดลธุรกิจ 3.3 แผนธุรกิจ
โมดูลที่ 5	โมดูลมิตีด้านการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0
วัตถุประสงค์ของรายวิชา	1. อธิบายความหมาย ประเภททักษะสมัยใหม่ สำหรับเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0 2. สามารถประยุกต์การพัฒนาศักยภาพและทักษะสมัยใหม่ สำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0 ได้
กิจกรรมการเรียนการสอน	บรรยายด้วยคลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย
สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน	-คลิปวิดีโอและบทเรียนมัลติมีเดีย -เอกสารประกอบ

การวัดและประเมินผล	หลังจากเรียนจบรายวิชา มีการทดสอบความรู้หลังเรียน โดยจะถือเกณฑ์ผ่านที่ร้อยละ 60
เวลาที่ใช้ในการเรียนทั้งหมด	6 ชั่วโมง ต่อรายวิชา
เนื้อหาบทเรียน	บทที่ 1 ทักษะสมัยใหม่สำหรับเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0
	1.1 ทักษะจำเป็นที่คนทำงานควรมีในปี 2025 1.2 อนาคตของงานจะเป็นอย่างไร?
	บทที่ 2 การพัฒนาศักยภาพและทักษะสมัยใหม่ สำหรับผู้สูงวัยยุค 5.0
	2.1 การพัฒนาศักยภาพและทักษะสมัยใหม่ 1) ทักษะด้านการคิดและแก้ปัญหา 2) ทักษะการบริหารจัดการตัวเอง 3) ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น 4) ทักษะด้านเทคโนโลยี 2.2 รวมคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องทักษะด้านเทคโนโลยี

4.3.3 ผลการวิพากษ์หลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาศักยภาพชีวิตผู้สูงอายุ

หลักสูตรดิจิทัลผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ 5.0 (Active Senior 5.0) เพื่อเพิ่มทักษะ การเรียนรู้ตลอดชีวิตและขับเคลื่อนสู่เศรษฐกิจสูงอายุ (Silver economy) แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ภาพรวมของหลักสูตร ส่วนที่ 2 รายชุดวิชา/โมดูลและส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรและอื่นๆ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 ท่าน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง และกำหนดเกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง มาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง น้อยที่สุด

15.รูปแบบของหลักสูตร ดิจิทัลผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ 5.0 (Active Senior 5.0) ควรสามารถสะสมหน่วยกิตได้หรือไม่ หรือจำเป็นในการเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน : ส่วนใหญ่เห็นว่า ไม่จำเป็น เพราะผู้สูงอายุไม่ต้องการประกาศนียบัตรหรือปริญญา หรือ เข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน แต่ต้องการความรู้ที่จะนำไปใช้ได้จริง

การประเมินผลหลังเรียน : 1) การวัดประเมินผลซึ่งมีการประเมินหลังเรียนเท่านั้น โดยผ่าน Google ฟอรัม 2) ผู้เรียนได้รับประกาศนียบัตร เมื่อผ่านการวัดผลทั้งหมด และได้ผลการประเมินเกิน 60% โดยจะมีการจัดส่งไปให้ที่บ้านแนวคิดการออกแบบหลักสูตรผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ 5.0 : ใช้แนวคิด Society 5.0 ของญี่ปุ่น คือ สังคมที่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจและแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างราบรื่นด้วยระบบที่รวมพื้นที่ไซเบอร์ (พื้นที่เสมือนจริง) และพื้นที่ทางกายภาพ (พื้นที่จริง) เข้าด้วยกันด้วยเทคโนโลยีขั้นสูง เป็นสังคมรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นต่อจากสังคมการล่าสัตว์ (Society 1.0) สังคมเกษตรกรรม (Society 2.0) สังคมอุตสาหกรรม (Society 3.0) และสังคม IT (Society 4.0) เป็นรูปแบบสังคมในอนาคตที่รัฐบาลญี่ปุ่นพยายามทำให้เกิดขึ้น

สรุปแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกในการเข้าสู่ระบบปัญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน ดังนี้

- 1.5) เป็นหลักสูตรระยะสั้น แบบ Non degree : ทั้งหมดเห็นว่า เหมาะสม
- 1.6) เป็นหลักสูตรระยะสั้น เทียบเท่า 15 หน่วยกิต : ทั้งหมดเห็นว่า เหมาะสม
- 1.7) ระยะเวลาศึกษา 30 ชั่วโมง ภายในเวลา 1 เดือน : ทั้งหมดเห็นว่า เหมาะสม
- 1.8) ควรเป็นวิชาเสริมนอกหลักสูตร : ทั้งหมดเห็นว่า เหมาะสม
- 1.9) กิจกรรมการเรียนการสอน เรียนผ่านเว็บไซต์ หรือเฟลตฟอรมออนไลน์ : ทั้งหมดเห็นว่า เหมาะสม
- 1.10) วิธีการจัดการเรียนการสอน เป็นบทเรียนสำเร็จรูปโดยเรียนรู้ด้วยตนเอง : ทั้งหมดเห็นว่า เหมาะสม
- 1.11) การประเมินผลหลังเรียนแต่ละโมดูลหรือชุดวิชาและเกณฑ์การประเมินผลการเรียนเกิน 60% : ทั้งหมดเห็นว่า เหมาะสม
- 1.12) หลักสูตรนี้ มีจุดเด่นด้านใดบ้าง : ส่วนใหญ่เห็นว่า มีประโยชน์ ตอบสนองต้องการสำหรับ ผู้สูงอายุ รนำความรู้ที่ได้ไปใช้ปฏิบัติจริง
- 1.13) หลักสูตรนี้ มีจุดด้อยด้านใดบ้าง : ส่วนใหญ่เห็นว่า ไม่มี
- 1.14) ผู้เรียน ควรได้รับการเสริมสร้างศักยภาพในด้านบ้าง เพิ่มเติมอีกหรือไม่ : ส่วนใหญ่เห็นว่า เนื้อหาครอบคลุม ครบถ้วน
- 1.15) .รูปแบบของหลักสูตร ดิจิทัลผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ 5.0 (Active Senior 5.0) ควรสามารถ สะสมหน่วยกิตได้หรือไม่ หรือจำเป็นในการเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการ เทียบโอน : ส่วนใหญ่เห็นว่า ไม่จำเป็น เพราะผู้สูงอายุไม่ต้องการประกาศนียบัตรหรือปริญญา หรือ เข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน แต่ต้องการความรู้ที่จะนำไปใช้ได้ จริง

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของผลการศึกษาของหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุใน ประเทศ

5.1.1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ของสถาบันอุดมศึกษา พบว่า มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐมี 9 หลักสูตร มหาวิทยาลัยในสังกัดรัฐ จำนวน 8 หลักสูตร มหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 5 หลักสูตรและ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล จำนวน 1 หลักสูตร หลักสูตรส่วนใหญ่อยู่ภายใต้คณะพยาบาลศาสตร์/วิทยาลัยการพยาบาล ส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรผู้ดูแลผู้สูงอายุ/นักพัฒนาวิทยา จำนวน 16 หลักสูตร หลักสูตรการพยาบาล/ ผู้ช่วยพยาบาล จำนวน 3 หลักสูตร หลักสูตรโภชนาการในผู้สูงอายุ จำนวน 1 หลักสูตร หลักสูตรผู้วางแผนการเกษียณ จำนวน 1 หลักสูตร หลักสูตร “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ” (โรงเรียนผู้สูงอายุ) จำนวน 1 หลักสูตร และชุดวิชา สังคมแห่งความสุขของผู้สูงอายุในศตวรรษที่ 21 ของหลักสูตร ศาสตร์แห่งแผ่นดินเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จำนวน 1 หลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร : ส่วนใหญ่เป็น รายวิชาที่จำเป็นสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ ได้แก่ การดูแลผู้สูงอายุด้านกายภาพ จิตใจ โภชนาการ โรค ผู้สูงอายุและการปฐมพยาบาลในขั้นพื้นฐานการเจ็บป่วย ส่วนใหญ่ไม่มีหน่วยกิต กลุ่มเป้าหมาย/ ผู้เรียน : ส่วนใหญ่ คือ ผู้สนใจทั่วไป จำนวนที่รับต่อหลักสูตรไม่เกิน 50 คนและส่วนใหญ่มิค่าใช้จ่าย

ทฤษฎีและหลักการที่สำคัญควรค่าแก่การเรียนรู้ น่าสนใจหรือไม่อย่างไร 2) คุณภาพ หมายถึง เนื้อหาสาระในกระบวนวิชาจัดเรียงลำดับอย่างเหมาะสม สอดคล้องกันและสัมพันธ์กับชื่อของกระบวนวิชาหรือไม่อย่างไร และ 3) คุณประโยชน์ หมายถึง เนื้อหาสาระในกระบวนวิชา มีประโยชน์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทของผู้เรียนแต่ละคนได้หรือไม่อย่างไร โดยอาศัยข้อมูลจากการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิทางสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ที่มีประสบการณ์ในการสอนในระดับอุดมศึกษา และเป็นหรือเคยเป็นกรรมการประจำหลักสูตรสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน

ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำไปใช้และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ผลการวิจัยครั้งนี้ มีการวิเคราะห์ความต้องการหลักสูตรระยะสั้นการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ ดังนั้นผู้บริหารมหาวิทยาลัยสามารถทราบถึงความต้องการ และสามารถนำไปใช้วางแผนรายวิชาที่ผู้สูงอายุหรือผู้สนใจทั่วไปสนใจที่จะเรียนได้ โดยเปิดเป็นวิชาเลือกให้ทุกคนสามารถลงเรียนได้ เช่น เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเลือกเรียนแบบสมัครใจ ด้วยหลักสูตรออนไลน์แต่ละรายวิชาที่มหาวิทยาลัยมีความพร้อมและความเชี่ยวชาญ หรือมหาวิทยาลัยต่างๆร่วมมือกันออกแบบและพัฒนาแพลตฟอร์มหลักสูตรผู้สูงอายุเพื่อให้เนื้อหามีความครบถ้วนและหลากหลายตรงกับความต้องการของผู้เรียน

1.2 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุ ควรร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในการสนับสนุนและให้ความสำคัญกับการสร้างหลักสูตรระยะสั้นการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุที่แท้จริง โดยเน้นการสอนให้เป็นผู้สูงอายุ ตั้งแต่เริ่มต้นมิติด้านสุขภาพ มิติด้านโภชนาการ มิติด้านจิตใจ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านการพัฒนาศักยภาพเพื่อสร้างผู้สูงอายุที่มีศักยภาพอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความต้องการซึ่งเป็นขั้นตอนการเริ่มต้น ก่อนที่จะนำมาพัฒนาหลักสูตรผู้สูงอายุที่มีศักยภาพของสถาบันอุดมศึกษาไทย ดังนั้นจะต้องนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาหลักสูตรผู้สูงอายุเป็นกระบวนกรถัดไป ได้แก่ ขั้นตอนการออกแบบหลักสูตร ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ขั้นตอนการนำไปใช้ และขั้นตอนการประเมินผล เพื่อให้หลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้จริงและตอบสนองกับความต้องการของเรียนต่อไป

2.2 การวิจัยครั้งนี้ สามารถต่อยอดในการพัฒนาหลักสูตรเฉพาะด้านสำหรับผู้สูงอายุหรือเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น หลักสูตรผู้ประกอบการสูงอายุด้านอาหารสุขภาพ และหลักสูตรโภชนาการที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุขั้นต้น (60-69 ปี)

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). “การศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุของ ผู้ใหญ่วัยแรงงาน”. ธันวาคม 2552. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.edu.chula.ac.th/nfed/ งานวิจัยเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ.pdf [20ธันวาคม 2561]

อารีย์ เพชรบุตร. สภาพและปัญหาการประสานสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่จัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบเพื่อผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชา การศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2544.

อรุณี ตระการไพโรจน์ (2561) ระบบธนาคารสะสมการเรียนรู้สำหรับการศึกษาลดชีวิตของประเทศ ไทย วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

อรุณี ตระการไพโรจน์ (2561) ระบบธนาคารสะสมผลการเรียนรู้สำหรับการศึกษาลดชีวิตของ ประเทศไทย วารสารวิจัยทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อดุม เขยกิจวงศ์. แนวทางการบริหารและการจัดการ: การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2544.

อดุม เขยกิจวงศ์. ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอ เดียนส์โตร, 2541. อุทัย ดุลยเกษม.

ภาคผนวก

(กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538)

ภาคผนวก ก
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือ
ในการวิจัย
และ
หนังสือขอความอนุเคราะห์เข้าถึงข้อมูล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

15 พฤษภาคม 2561

เรื่อง ขออนุมัติครุศาสตร์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสัมภาษณ์

เรียน

อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. แบบสัมภาษณ์ จำนวน 1 ฉบับ

ด้วย หลักสูตรครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ สาขาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความ เป็นผู้นำทางการศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้

นางสาว ลภัสรดา ธนพันธ์ นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ทำ ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกเข้าสู่ระบบ ปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน”

ซึ่งคณะครุศาสตร์ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอ ความอนุเคราะห์จากท่านโปรดตรวจแบบสัมภาษณ์ที่ได้แนบมาพร้อมนี้

หวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี ขอขอบคุณมาในโอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
(รศ.ดร.)
ประธานสาขาอุดมศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

15 พฤศจิกายน 2561

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บข้อมูล

เรียน ผู้เกี่ยวข้อง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน 1 ชุด

ด้วย หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความ เป็นผู้นำทางการศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้

นางสาว ลภัสรดา ธนพันธ์ นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ทำ ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกเข้าสู่ระบบ ปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน”

ในการนี้ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอความอนุเคราะห์มายังท่าน เพื่อโปรด อำนวยข้อมูล และโปรดนัดหมายวัน เวลา สถานที่ในการสัมภาษณ์ เพื่อให้การศึกษา วิจัยในครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ของผู้ศึกษา และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
(รศ.ดร.)
ประธานสาขาอุดมศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เครื่องมือวิจัยสำหรับวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2

3. แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการวิเคราะห์กลไกในการเทียบโอนหน่วยกิตของหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน

เครื่องมือวิจัย 3 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการวิเคราะห์กลไกในการเทียบโอนหน่วยกิตของหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน
คำชี้แจง
<p>1. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อวิเคราะห์กลไกการเชื่อมต่อการศึกษาระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน เพื่อพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและกลไกในการเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน</p>
<p>2. วิจัยครั้งนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับข้อมูลจากท่านด้วยการสัมภาษณ์ เนื่องจากท่านเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านการพัฒนาหลักสูตรระยะสั้น เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกในการเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน ซึ่งการสัมภาษณ์จะทำให้ได้รับข้อมูลอย่างครบถ้วน พร้อมทั้งได้ข้อคิดเห็นอันจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยอย่างยิ่ง</p>
<p>3. แบบสัมภาษณ์มีจำนวนทั้งหมด 3 ส่วน ประกอบไปด้วย 3 ตอน คือ</p>
<p>ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์</p>
<p>ตอนที่ 2 ประเด็นสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ของสถาบันอุดมศึกษาวิเคราะห์กลไกการเชื่อมต่อการศึกษาระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอนและการพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุและกลไกในการเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน</p>
<p>ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ</p>

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

ผู้สูงวัย หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิง โดยนับอายุตาม ปฏิทิน ที่มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจไปในทางที่เสื่อมลง มีบทบาททางสังคมและกิจกรรมทางอาชีพที่ลดลง

การเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ หมายถึง การวางกรอบแนวความคิด เพื่อการกำหนดทิศทางการศึกษาเพื่อผู้สูงอายุ

หลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ หมายถึง การเรียน การสอน หรือ กิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อผู้สูงอายุ

หลักสูตรการเตรียมความพร้อมผู้สูงวัยที่เชื่อมต่อการศึกษานอกระบบสู่การศึกษาในระบบอุดมศึกษา หมายถึง รูปแบบชุดเนื้อหาวิชาในการจัดการเรียนรู้ ชั่วโมงการศึกษา จำนวนหน่วยกิต การประเมินผลการเรียนรู้ ของหลักสูตรการเตรียมความพร้อมผู้สูงวัยจากการศึกษานอกระบบ ที่มีระบบและกลไกการเชื่อมโยง เข้าสู่การศึกษาในระบบอุดมศึกษา

ระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน (Credit Bank system) หมายถึง การจัดการเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษาที่ให้ ผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนที่ได้จากการศึกษาในระบบ และ ผลการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษานอกระบบ การศึกษาตาม อรรถาธิบาย และจากประสบการณ์ของบุคคล มาเก็บสะสมไว้ใน ธนาคารหน่วยกิต ของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อรับประกาศนียบัตร วุฒิบัตร สัมฤทธิ์บัตร อนุปริญญา หรือปริญญาตรี ตามหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษา โดยไม่ จำกัดอายุของผู้เรียน คุณวุฒิผู้เรียน ระยะเวลาในการสะสม หน่วยกิต และระยะเวลาในการเรียน

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ เสียสละเวลาอันมีค่า ในการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นคำถาม โดยผู้วิจัยให้คำมั่นว่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะนำไปใช้วิเคราะห์ สังเคราะห์และนำเสนอในลักษณะภาพรวมเพื่อใช้ประโยชน์เชิงวิชาการเท่านั้น ซึ่งจะไม่ส่งผลกระทบต่อสถานภาพและการปฏิบัติงานของท่านแต่อย่างใด

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณที่ได้รับความกรุณาจากท่านในการสละเวลาให้ข้อมูลและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

นางสาว ลภัสรดา ธนพันธ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์.....
 ตำแหน่งทางวิชาการ.....
 ตำแหน่งทางการบริหาร.....
 วุฒิการศึกษาสูงสุด.....ประสบการณ์การบริหารองค์กร/หน่วยงาน.....ปี
 สถานที่ทำงาน.....
 วันที่ให้สัมภาษณ์.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....
 สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของหลักสูตรระยะสั้นการเตรียมความพร้อมผู้ สูงวัย ของสถาบันอุดมศึกษาวิเคราะห์กลไกการเชื่อมต่อการศึกษาระบบธนาคารหน่วยกิตและ การเทียบโอน และการพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นการเตรียมความพร้อมผู้สูงวัยและกลไกในการเข้าสู่ ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน

2. แสดงความคิดเห็นในประเด็นหลักๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ภายใต้วัตถุประสงค์ กรอบ
 แนวความคิดทางการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1) สภาพปัจจุบันของหลักสูตรระยะสั้นการเตรียมความพร้อมผู้สูงวัย ของ
 สถาบันอุดมศึกษา เป็นเช่นใด

.....
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.2) แนวปฏิบัติที่ดีของหลักสูตรระยะสั้นการเตรียมความพร้อมผู้สูงวัย ของ
 สถาบันอุดมศึกษา เป็นเช่นใด

.....

2.3) หลักสูตรระยะสั้นด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพที่รองรับสังคมผู้สูงวัยเป็นเช่นใด

.....

.....

.....

.....

.....

2.4) ปัญหาและอุปสรรค หลักสูตรระยะสั้นการเตรียมความพร้อมผู้สูงวัย ของสถาบันอุดมศึกษาเป็นเช่นใด

.....

.....

.....

.....

.....

2.5) ยุทธศาสตร์ นโยบาย แผนงาน โครงการ ในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรระยะสั้นการเตรียมความพร้อมผู้สูงวัย ของสถาบันอุดมศึกษาบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

2.6) ทิศทางและแนวโน้มของหลักสูตรระยะสั้นเพื่อการเตรียมความพร้อมผู้สูงวัย ของสถาบันอุดมศึกษา เป็นเช่นใด

.....

.....

.....

.....

.....

2.7) ปัจจัยภายใน/ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรระยะสั้นเพื่อการเตรียมความพร้อมผู้สูงวัย ของสถาบันอุดมศึกษาเป็นเช่นใด

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

เครื่องมือวิจัย5

แบบประเมินความพึงพอใจหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกในการเข้าสู่ระบบปัญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน

วัตถุประสงค์ของเครื่องมือวิจัย

เพื่อประเมินความพึงพอใจของหลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและกลไกในการเข้าสู่ระบบปัญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน

ชื่อผู้ประเมิน:

เบอร์มือถือ /ไลน์ไอดี/อีเมล :

คำชี้แจง : ขอให้ท่านใส่เครื่องหมาย(/) ลงในช่องความคิดเห็นของท่านพร้อมให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการนำไปพิจารณาปรับปรุงต่อไป

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด (5)	มาก(4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
รายละเอียดของหลักสูตร					
1. หลักการและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร					
2. คุณสมบัติของผู้เข้าเรียน					
3. ประโยชน์ของหลักสูตรและสามารถนำไปใช้ได้จริง					
4. จำนวนรายวิชาที่เหมาะสม					
5. การจัดลำดับรายวิชาที่ต้องเรียนก่อน-หลัง					
6. ระยะเวลาทั้งหมดในการเรียน					

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด (5)	มาก(4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
23.การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ประยุกต์แนวคิด ศาสตร์ทางการเป็นวิชาชีพและ/หรือศาสตร์ที่ เกี่ยวข้องในการพัฒนาการเรียนรู้					
สื่อ เอกสารและอุปกรณ์ประกอบการเรียนการ สอน					
24.ระบบการเรียนการสอนผ่านออนไลน์เอื้อต่อ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง					
25.มีการใช้สื่อ/เอกสารประกอบการสอนผ่าน ออนไลน์อย่างเหมาะสม					
26. สื่อเหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรมการ เรียนรู้ที่กำหนด					
การประเมินผล					
27.วิธีการประเมินผลสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และกิจกรรมการเรียนการสอน					
28.ความเหมาะสมในการตั้งคำถามของ แบบทดสอบหลังเรียนแต่ละวิชาสะท้อนผลการ เรียนรู้ของผู้เรียน					
29. เกณฑ์การให้คะแนนผ่านที่ร้อยละ 60					
องค์ประกอบของการเรียนการสอนผ่าน ออนไลน์					
30.ความเรียบง่ายเหมาะสมของเว็บไซต์					
31.ความสม่ำเสมอของรูปแบบตลอดของ เว็บไซต์ได้แก่ การมีรูปแบบกราฟิกโทนสีและ การตกแต่งต่างๆในแต่ละหน้าบนเว็บไซต์ที่มี ความคล้ายคลึงกันและเป็นแนวเดียวกันไป ตลอด					
32. ความสวยงามดึงดูดความสนใจของเว็บไซต์					
33. ความง่ายต่อการใช้งาน					
34. เชื่อมโยงระหว่างเมนูต่างๆ ของเว็บไซต์มี ความสะดวกและมีความรวดเร็ว รวมทั้งมีความ เป็นมิตรกับผู้ใช้งาน					

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด (5)	มาก(4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
ผลลัพธ์การเรียนรู้หลังจากที่ได้เรียนในหลักสูตร					
35.มีความรู้และทักษะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ					
36. มีความต้องการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ					
37. มีทัศนคติดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

โปรดตอบคำถามทุกข้อตามความเป็นจริงเพราะคำตอบที่เป็นจริงและสมบูรณ์เท่านั้นจึงจะช่วยให้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่โดยคำตอบของท่านนั้นทางผู้ศึกษาวิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะภาพรวมเท่านั้น

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ขอขอบคุณที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล
นางสาว ลภัสสรดา ธนพันธ์

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์หลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

สัมภาษณ์หลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ช่วยของผศ.ดร.คณางค์ มณีศรี คณบดีคณะจิตวิทยาและไม่ต้องการเปิดเผยชื่อ
2. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ฉวีวรรณ ธงชัย ผู้อำนวยการศูนย์บริการพยาบาล
3. มหาวิทยาลัยบูรพา
คุณวาสนา ชิมเทียน
4. มหาวิทยาลัยพะเยา
อาจารย์นริศรา พันธุ์รัตน์ อาจารย์สาขาวิชาโภชนาการ คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์
5. มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ. ดร.เรณู เหมือนจันทร์เชย รองผู้อำนวยการฝ่ายการศึกษาและทรัพยากรบุคคล
6. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ดร. สันทณี เครือขอนแก่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
7. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
-ศ.ดร. ธรรมศักดิ์ พงศ์พิชญามาศย์ อดีตกรรมการสภามหาวิทยาลัย คณบดีคณะเกษตร คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์'
-ผศ.ดร.มณฑล ฐานุตตมวงศ์ รองคณบดี วิทยาลัยบูรณาการศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
8. มหาวิทยาลัยขอนแก่น
คุณฉวีวรรณ วันสาสึบ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
9. มหาวิทยาลัยนเรศวร
รศ.ดร.ประภา ลิมประสูตร คณะพยาบาลศาสตร์

ภาคผนวก ง
ความเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ
ผลการวิพากษ์หลักสูตรระยะสั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประเด็น	ผู้ทรง 1	ผู้ทรง 2	ผู้ทรง 3	ผู้ทรง 4	ผู้ทรง 5	ผู้ทรง 6	ผู้ทรง 7	ผู้ทรง 8	ผู้ทรง 9
5.1 ความเหมาะสมของเกณฑ์การประเมินผล	มากที่สุด (5)	มาก (4)	มากที่สุด (5)	มากที่สุด (5)	มาก (4)	มากที่สุด (5)	ปานกลาง (3)	ปานกลาง (3)	มาก (4)
5.2 ความเหมาะสมของแบบทดสอบหลังเรียน	มากที่สุด (5)	มาก (4)	มากที่สุด (5)	มากที่สุด (5)	มาก (4)	มากที่สุด (5)	ปานกลาง (3)	ปานกลาง (3)	มาก (4)
6. ระยะเวลาที่ใช้ในการเรียน									
6.1 ความเหมาะสมของเวลาที่ใช้ในการเรียนกับเนื้อหาวิชา	มากที่สุด (5)	ปานกลาง (3)	มากที่สุด (5)	มากที่สุด (5)	มาก (4)	มากที่สุด (5)	มาก (4)	มาก (4)	มาก (4)
ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี โมดูลมีด้าน คุณภาพสำหรับผู้สูง วัยยุค 5.0 : 1. เรื่องกลุ่มผู้เรียน โดยเฉพาะกลุ่มที่ 384 ที่มีอายุ มากกว่า 70 ปีขึ้นไป อาจจะไม่คอย เหมาะสมกับการ เรียนรู้ เนื่องจาก ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ โรคประจำตัวที่ไม่ สามารถที่จะเรียนรู้ แบบนี้ได้ รวมทั้ง อาจไม่พร้อมที่จะใช้ อุปกรณ์ IT หรือ การเรียนแบบนี้ ซึ่ง อาจต้องมีคนมา ช่วย	ไม่มี	มากที่สุด (5) วิทยุประสงค์ข้อ 1 อธิบาย ความหมาย ไม่ ปรากฏในเนื้อหา ข้อ 2 เพิ่มคำว่า วิธี หรือ แนวทาง โมดูล2 :เนื้อหา เป็นเรื่องทาง เทคนิคและใช้ ศัพท์เทคนิคมาก เกินไป คิดว่า ผู้สูงอายุคงทำ ความเข้าใจได้ยาก โมดูล3: ไม่มี โมดูลที่ 4 เนื้อหา มากเกินไป ควร ปรับลดบางเรื่อง ลง โมดูล5 ผู้สูงอายุ อาจไม่สนใจ เนื้อหาทฤษฎี ต่าง ๆ ควรสรุป ย่อ ๆ และใช้ ภาษาที่ง่าย ๆ น่าจะพอ	มากที่สุด (5) โมดูล4 :อาจจะ ยากสำหรับคนที่ ไม่เคยทำธุรกิจมา ก่อน	ไม่มี	เนื้อหาเหมาะสม กับวัตถุประสงค์	โมดูลที่ 1 การ ประเมินผลควร ตั้งคำถามที่มี คำตอบถูกต้อง เพียงข้อเดียว เพื่อประโยชน์ ในการกลับ ตัวเลือก 2. ตรวจสอบ วัตถุประสงค์ กับเนื้อหาให้ ตรงกัน เช่น วัตถุประสงค์ข้อ 1 เอาเนื้อหา ส่วนใดมาตอบ ให้ตรง วัตถุประสงค์ เป็นต้น

ประเด็น	ผู้ทรง 1	ผู้ทรง 2	ผู้ทรง 3	ผู้ทรง 4	ผู้ทรง 5	ผู้ทรง 6	ผู้ทรง 7	ผู้ทรง 8	ผู้ทรง 9
13. หลักสูตรนี้ มีจุดด้อยด้านใดบ้าง	ไม่มี	เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายคือผู้สูงอายุ ดังนั้นอาจจะมีความ barrier เรื่องความถนัดในการใช้อุปกรณ์ IT รวมทั้งภาษาอังกฤษ	ไม่มี	มีเนื้อหาด้านเทคนิคมากเกินไป	ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมต้องมีพื้นฐานการศึกษาระดับสูง	ไม่ได้หมายถึงว่าค่อนข้างใหม่สำหรับสังคมไทย	กิจกรรมร่วมในการสนทนาไม่มี	ไม่มี	ค้อยของหลักสูตร online คือการทำ workshop หรือการมีส่วนร่วมกับในการปฏิบัติจะไม่สามารถทำได้ หรือทำได้น้อย ดังนั้นอาจต้องเสริมในส่วนนี้ด้วย
14. ผู้เรียน ควรได้รับการเสริมสร้างศักยภาพในด้านบ้างเพิ่มเติมอีกหรือไม่ เพราะเหตุใด	ครบถ้วนดีแล้ว	เรื่องของการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ปฏิบัติจริง เนื่องจากเป็นการเรียน online แม้ว่าจะมี posttest ก็	ควรเน้นเรื่องการทราบดีและพึงพาตนเองเพื่อเป้าหมายการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล เป็นสำคัญ	ด้านการพักผ่อนหย่อนใจ	อาจจะต้องลองวัดดูก่อนว่ามีศักยภาพที่จะเรียนออนไลน์ได้หรือไม่	เนื้อหาครอบคลุม	สังคม	ครบถ้วนดีแล้ว	เรื่องของการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ปฏิบัติจริง เนื่องจากเป็นการเรียน online แม้ว่าจะมี posttest ก็

ผู้ทรง ประเด็น	ผู้ทรง 1	ผู้ทรง 2	ผู้ทรง 3	ผู้ทรง 4	ผู้ทรง 5	ผู้ทรง 6	ผู้ทรง 7	ผู้ทรง 8	ผู้ทรง 9
		ตาม แต่ อาจจะไม่ สามารถ ครอบคลุม หรือวัด ความสามารถ ในการ นำไปใช้ ปฏิบัติได้จริง ของผู้เรียน							ตาม แต่ อาจจะไม่ สามารถ ครอบคลุม หรือวัด ความสามารถ ในการ นำไปใช้ ปฏิบัติได้จริง ของผู้เรียน
15 รูปแบบของหลักสูตร ดิจิทัลผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ 5.0 (Active Senior 5.0) ควรสามารถสะสมหน่วยกิตได้หรือไม่ หรือจำเป็นในการเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคาร หน่วยกิตและการเทียบโอน ท่านมีมุมมองอย่างไร	ควรสะสม ได้ เพราะ การเรียนรู้ ตลอดชีวิต เป็นแนวคิด หลักใน ปัจจุบัน	ถ้าต้องมีการ จ่ายค่าหน่วย กิต ก็ควรที่จะ สะสมหน่วย กิตได้ เพื่อ ผู้เรียนจะ มา เลือกเรียน	ควรเพราะ ผู้เรียนจะ ได้รับ ประโยชน์ อีกทางนี้ด้วย และดึงดูดให้ การตัดสินใจ เข้ามาอบรม มากยิ่งขึ้น	ไม่จำเป็น เพราะผู้สูงอายุ ต้องการเรียนใน สิ่งที่สนใจหรือ เห็นว่าจำเป็น ประโยชน์	ต้องมีกลยุทธ์ สำหรับการชัก จูงให้ผู้สูงวัย สนใจมาเรียน คิดว่าคนเรียน คงอยากได้ ความรู้มากกว่า หน่วยกิต	ควรจะเป็น ทางเลือกให้กับ ผู้เรียน สามารถ เลือกได้ตนเอง ที่จะสะสมหน่วย กิตได้ หรือ ต้องการเรียน เพื่อต้องการ ความรู้	ไม่จำเป็น เพราะ ผู้สูงอายุไม่ ต้องการสะสม หน่วยกิต	ไม่จำเป็น ผู้สูงอายุต้องการ ความรู้หรือเรียน ในสิ่งที่ชอบหรือ สนใจ	ไม่จำเป็น ผู้สูงอายุ ต้องการ พัฒนาตน มากกว่าเข้าสู่ ระบบปริญญา

ประเด็น	ผู้ทรง 10	ผู้ทรง 11	ผู้ทรง 12	ผู้ทรง 13	ผู้ทรง 14	ผู้ทรง 15	สรุปผล
13. หลักสูตรนี้ มีจุดด้อยด้านใดบ้าง	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ส่วนใหญ่เห็นว่า ไม่มี
14. ผู้เรียน ควรได้รับการเสริมสร้างศักยภาพในด้านบ้างเพิ่มเติมอีกหรือไม่ เพราะเหตุใด	ครบถ้วนดีแล้ว	ครบถ้วนดีแล้ว	ครบถ้วนดีแล้ว	ครบถ้วนดีแล้ว	ครบถ้วนดีแล้ว	เนื้อหาครอบคลุม	ส่วนใหญ่เห็นว่า เนื้อหาครอบคลุม ครบถ้วน
15. รูปแบบของหลักสูตร ดิจิทัลผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ 5.0 (Active Senior 5.0) ควรสามารถผสมหน่วยกิตได้หรือไม่ หรือจำเป็นในการเข้าสู่ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและการเทียบโอน แต่ต้องการความรู้ที่จะนำไปใช้ได้จริง	เมื่ออบรมแล้ว สามารถนำไปเทียบโอน หน่วยกิตใน กลไกการ ขอรับปริญญา ได้ หาก ผู้เรียนมีความประสงค์ใน อนาคต	ไม่จำเป็น เพราะผู้สูงอายุ อาจไม่เห็น ความจำเป็นที่ จะเรียนเพิ่ม ในวัยอายุมาก	อาจต้องอธิบาย ให้ผู้สูงอายุเข้าใจ ว่าต้องการให้ ผู้เรียนมีความรู้ มากพอที่จะไป ดูแลตัวเอง มากกว่าการ สะสมหน่วยกิต	ไม่จำเป็น ต้องมีกล ยุทธ์สำหรับการชัก จูงให้ผู้สูงอายุสนใจ มาเรียน คิดว่าคน เรียนคงอยากได้ ความรู้มากกว่า หน่วยกิต	ไม่จำเป็น เพราะ ผู้สูงอายุ อาจไม่ ต้องการ ประกาศนียบัตร หรือปริญญา แต่ ต้องการความรู้ที่ จะนำไปใช้ได้จริง	ไม่จำเป็น ผู้สูงอายุ ต้องการหลักสูตร ค่อนข้าง flexible จะทำให้ผู้สนใจ เข้ามาเรียนได้มากขึ้น	ส่วนใหญ่เห็นว่า ไม่จำเป็น เพราะผู้สูงอายุไม่ ต้องการประกาศนียบัตรหรือปริญญา หรือ เข้าสู ระบบปริญญาผ่านระบบธนาคารหน่วยกิตและ การเทียบโอน แต่ต้องการความรู้ที่จะนำไปใช้ได้จริง

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	น.ส.ลภัสสรดา ธนพันธ์
วัน เดือน ปี เกิด	-
สถานที่เกิด	-
วุฒิการศึกษา	-
ที่อยู่ปัจจุบัน	-
ผลงานตีพิมพ์	-
รางวัลที่ได้รับ	-

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY